

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**TÜRK CEZA HUKUKUNDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM
HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇU**

Obadullah AHMADI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2021

©2021- Obaidullah AHMADI

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK CEZA HUKUKUNDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM
HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇU

THE RIGHT TO EDUCATION IN TURKISH CRIMINAL
LAW NO. 5237 OFFENCE

Hazırlayan
Obaidullah AHMADI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

KIRŞEHİR-2021

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Obaidullah AHMADI tarafından hazırlanan “*Türk Ceza Hukukunda Eğitim ve Öğretim Hakkının Engellenmesi Suçu*” adlı tez çalışması tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

Üye.....(İmza)

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Kerem YAVAŞÇA

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 (üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2021

Obaidullah AHMADI

İmza

ÖZET
TÜRK CEZA HUKUKUNDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ
ENGELLENMESİ SUÇU
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Obaidullah AHMADI

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

2021 – (XII+88)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL (Danışman)

Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi Kerem YAVAŞÇA

İnsanların en temel haklarından biri olarak kabul edilen eğitim ve öğretim hakkı, devlet tarafından sağlanması zorunlu olan temel haklardandır. Eğitim ve öğretim hakkının anayasal güvence altına alınarak ifası için bir takım yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerekmektedir. Özellikle fırsat eşitliğinin ve eğitim olanaklarına erişimin kişilere sağlanması önem arz etmektedir. Bunun yanında devletin yetkili kurum ve kuruluşlarınca kişilerin eğitim ve öğretim özgürlüğünün sağlanması, Anayasadaki hükümler çerçevesinde zorunludur ve engellenemez bir haktır. Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi durumunda ise, Türk Ceza Kanunu'nun 112. maddesi gereğince bir ceza yaptırımına hükmedilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, 1982 Anayasasında teminat altına alınan eğitim ve öğretim hakkının kavramsal çerçevesi, temel ilkeleri, tarihsel gelişimi ve Türk Ceza Kanununda tanımlanan suçun ceza hukuku açısından incelemesi yapılmış olup bu hakkın uygulanmasında yaşanan zorlukların tespiti ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Ayrıca tarafımızca seçilmiş bazı Yargıtay kararları incelenmiş ve söz konusu suçun teori ve uygulanması açısından belirli tespit ve sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, öğretim, suç

ABSTRACT
THE RIGHT TO EDUCATION IN TURKISH CRIMINAL LAW NO. 5237
OFFENCE

Ph. D. Thesis / M.Sc.Thesis

Preparer: Obaidullah AHMADI

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL

2021- (XII + 88)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Political Science and Public Administration Department

Jury

Asst. Prof. Dr. Hüseyin ERTUĞRUL (Advisor)

Assoc. Prof. Dr. Mustafa KOCAOĞLU

Asst. Prof. Dr. Kerem YAVAŞÇA

The right to education and training, which is considered one of the most fundamental rights of people, is one of the fundamental rights that must be provided by the state. Certain obligations must be fulfilled in order to ensure the right to education and training under constitutional guarantee. Especially, it is important to provide equality of opportunity and access to educational opportunities. In addition, ensuring the freedom of education and training of individuals by the authorized institutions and organizations of the state is obligatory and an unavoidable right within the framework of the provisions of the Constitution. If the right to education and training is prevented, a penal sanction should be imposed in accordance with Article 112 of the Turkish Criminal Law. In this study, the conceptual framework, basic principles, historical development of the right to education and training enshrined in the 1982 Constitution and the criminal law of the offence defined in the Turkish Criminal Law were examined, and the difficulties in the implementation of this right were identified and evaluated. In addition, some of the Supreme Court decisions selected by us were examined and certain determinations and results were reached in terms of the theory and practice of the offence in question.

Keywords: Education, training, offence

ÖN SÖZ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı bünyesinde Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma, bir anayasal hakkın ihlali olan eğitim hakkının engellenmesi suçunu konu almıştır.

Pandemi döneminde hazırlanan bu çalışmanın tamamlanmasında çok fazla zorluklarla karşılaşsam da, tamamlamış olmanın mutluluğunu yaşamaktayım. Özellikle yaşadığım ülkeden ve yakınlarımdan uzak kalmış olmama rağmen “sonu güzel olan herşey güzeldir” düşüncesiyle devam ettim.

Bu araştırmada, fikir ve desteğini esirgemeyen sayın danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL’a ve düzeltmeleriyle yardımcı olan değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Mustafa KOCAOĞLU’na ve Dr. Öğr. Üyesi Kerem YAVAŞÇA’ya teşekkürlerimi sunarım.

Kırşehir- 2021

Obaidullah AHMADI

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	3
1.1. TANIMLAR	3
1.1.1. Eğitim Kavramı.....	3
1.1.2. Öğretim Kavramı	4
1.1.3. Eğitim - Öğretim İlişkisi	5
1.2. TÜRK HUKUKUNDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI	6
1.2.1. Tarihsel Gelişim.....	6
1.2.2. Eğitim Ve Öğretim Hakkının Sağlanmasında Temel İlkeler.....	9
1.2.2.1. Zorunlu Eğitim	9
1.2.2.2. Parasız Eğitim	11
1.2.2.3. Atatürk İlke ve İnkılapları Doğrultusunda Eğitim	11
1.2.2.4. Anadilde Eğitim Hakkı.....	11
1.2.2.5. Eğitim Hakkının Sınırlanması Durumu.....	12
1.3. ULUSLARARASI BELGELERDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI	13
1.3.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi.....	13
1.3.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	14
1.3.3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme.....	15

1.3.4. Diğer Sözleşme Belgeleri	18
1.3.5. Uluslararası Sözleşme ve Bildirilerin Bağlayıcılığı.....	19
1.4. EĞİTİM HAKKININ DİĞER HAK VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ.....	19
1.4.1. Din Eğitimi Hakkı.....	19
1.4.2. “Örtünme Özgürlüğü” ve Yapılan Anayasa Değişiklikleri	20
1.4.3. Eğitim Hakkı İle İlgili Diğer Temel Haklar	22
1.4.3.1. Kanun Önünde Eşitlik Hakkı	22
1.4.3.2. Bilim Ve Sanat Özgürlüğü Hakkı	23
1.4.3.3. Yabancı Ülkelerdeki Türk Vatandaşlarının Eğitimi Hakkı.....	23
1.5. DÜNYA TARİHİNDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI	24
1.5.1. Antik Çağ’da Eğitim.....	25
1.5.2. Mezopotamya Uygarlıkları	26
1.5.2.1. Sümer uygarlığı (MÖ 3000).....	26
1.5.2.2. Mısır uygarlığı (MÖ 3400 – 525).....	26
1.5.2.3. Pers – Hitit – Fenike Uygarlıkları	27
1.5.2.4. Çin Uygarlığı (MÖ 2500).....	28
1.5.2.5. Hint Uygarlığı (MÖ 7000 – 1700)	28
1.5.2.6. Antik Amerika Uygarlığı	28
1.5.2.7. Antik Yunan ve Roma Uygarlıkları	29
1.5.3. Antik Çağ Sonrası Eğitim	30
1.5.4. İslam Dünyasında Eğitim.....	30
1.5.5. Avrupa’da Eğitim	32
1.5.5.1. Rönesans ve Reform (Endüstrileşme Öncesi 16–18. yy).....	32
1.5.5.2. Aydınlanma Döneminde Eğitim	33
1.5.6. Osmanlı Eğitim Sistemi.....	34
1.5.6.1. Sıbyan Mektepleri	35

1.5.6.2. Medreseler	35
1.5.6.4. İdadiler	36
1.5.7. Cumhuriyet Döneminde Eğitim.....	37
1.5.7.1. Tevhid-i Tedrisat (Öğretimi Birleştirme Kanunu - 3 Mart 1924)	37
1.5.7.2. Üniversite Reformu (1933)	38
1.5.7.3. Köy Enstitüleri	38
1.5.8. Eğitim Anlayışlarında Yeni Yönelimler	39
BÖLÜM II.....	42
EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN UNSURLARI, MUHAKEME USULÜ VE YAPTIRIM	42
2.1. SUÇUN KANUNİ TANIMI.....	42
2.2. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN UNSURLARI	46
2.2.1. Maddi Unsurlar	46
2.2.1.1. Fiil	46
2.2.1.2. Fail.....	50
2.2.1.3. Mağdur	52
2.2.1.4. Suçun Konusu	52
2.2.1.5. Netice	53
2.2.1.6. İlliyet Bağı.....	53
2.2.2. Manevi Unsur	54
2.2.2.1. Kast.....	54
2.2.2.1. Taksir.....	55
2.2.3. Hukuka Aykırılık Unsuru	55
2.3. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN NİTELİKLİ HALLERİ	56
2.4. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ	57

2.4.1. Teşebbüs	57
2.4.1.1. Gönüllü Vazgeçme	59
2.4.1.2. Etkin Pişmanlık	60
2.4.2. İştirak	60
2.4.3. İçtima	62
2.4.3.1. Bileşik Suç	63
2.4.3.2. Zincirleme Suç	63
2.4.3.3. Aynı Türden Fikri İçtima	64
2.4.3.4. Farklı Türden Fikri İçtima	65
2.5. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN MUHAKEME USULÜ VE YAPTIRIM REJİMİ	65
2.5.1. Muhakeme Usulü	65
2.5.1. Yaptırım Rejimi	66
2.5.2.1. Adli Para Cezası	66
2.5.2.2. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	66
2.5.2.3. Cezanın Ertelenmesi	66
2.5.2.4. Uzlaştırma	66
2.5.2.5. Zamanaşımı	67
BÖLÜM III	68
3.1. ÖRNEK OLAYLAR ÜZERİNDE KARAR İNCELEMELERİ	68
3.1.1. OLAY I	68
3.1.1.1. OLAYIN ÖZETİ	68
3.1.1.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRMEZ	69
3.1.2. OLAY II	69
3.1.2.1. OLAYIN ÖZETİ	69

3.1.2.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRMEMİZ	70
3.1.3. OLAY III	70
3.1.3.1. OLAYIN ÖZETİ.....	70
3.1.3.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRMEMİZ	71
3.1.3. OLAY IV	71
3.1.3.1. OLAYIN ÖZETİ.....	71
3.1.3.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRMEMİZ	72
SONUÇ VE ÖNERİLER	73
KAYNAKÇA.....	76
EKLER	81
EK 1. Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 07.02.2017 Tarihli ve 777/776 Sayılı Kararı	82
EK 2. Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 05.06.2017 tarihli, Esas: 2014/34214, Karar: 2017/16704 Sayılı Kararı.....	83
EK 3. Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 22.05.2007 Tarihli ve 2414/3946 Sayılı Kararı ...	83
EK 4. Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 09.03.2017 tarihli ve Esas: 2016/1382 Karar:2017/1104 Sayılı Kararı.....	84
ÖZGEÇMİŞ	87

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACK	Alman Ceza Kanunu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Any	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
C	Cilt
CD	Ceza Dairesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
E	Esas
İCK	İtalya Ceza Kanunu
İsCK	İspanya Ceza Kanunu
K	Karar
m.	Madde
S	Sayı
s	Sayfa
sy	sayılı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
Y.	Yargıtay

GİRİŞ

Devletin gelişimi ve refahı açısından önemli bir temel hak olan insanların eğitimi ve öğretimi hakkı, kişilerin yüksek yaşam standartlarına ulaşmasına hizmet eden sosyal haklardandır (Göze, 1976:15). Başka bir ifadeyle, toplumun gelişimine pozitif yönde katkısı nedeniyle bu haklar, sosyal devlet anlayışı açısından kamu tarafından sunulan hizmetlerdir.

II. Dünya Savaşı sonrası devletler, “sosyal devlet anlayışı”nı benimsemişler ve bu anlayışın hayata geçmeye başlamasıyla anayasal seviyede eğitim hakkına yer vermişlerdir (Gümüş, 2010:15). Eğitim hakkı, bir yandan devletin sorumluluğunda iken diğer yandan belli bir döneme kadar vatandaş için zorunlu olan ve fırsat eşitliği gibi bazı temel ilkeleri kendi içinde barındıran en değerli sosyal hak görünümündedir. Öğretim hakkı ise, eğitim hizmetinin alıcısı olan kimselerin muhatap olduğu bir süreçtir. Yani devleti temsilen öğretmenler açısından bu hizmet “öğretim” olarak ifade edilirken, öğrenciler için bu faaliyetin adı “eğitim”dir (Uluğ, 2000:5).

Eğitim, toplum için hayati derecede önemli olduğu gibi, toplumun mevcut düzenini ve geleceğinin değişimini de etkilemektedir. Eğitim, kişilerin geleceğini doğrudan etkilemesi nedeniyle, toplumların gelişmesinde de önemli bir süreçtir (Türk, 1999). İnsan aldığı eğitim süreci ve kazanımları ile toplumla karşılıklı etkileşim kurmakta, aynı zamanda maddi ve manevi ihtiyaçlarını bu şekilde sağlamaktadır (Balcı, 2008). İnsanlar hedefledikleri başarıyı elde etmelerinde, barış, özgürlük, adalet gibi ideallerine erişmesinde en önemli araç olarak eğitim sürecini kullanmaktadırlar (Arslan ve Eraslan, 2003). Devletler de en iyi yatırım aracı olarak, vatandaşlarının eğitiminin hakkıyla yerine getirilmesini görmektedir ve görmelidir. Eğitim, bilişsel davranışlarının geliştirilmesi veya kişiye belirlenen amaçlara yönelik yeni yetenekler, davranış ve bilgilerin kazandırılması için yapılan çabaların tümüdür. Eğitim insanlara istenilen davranışları kazandırılması ve doğuştan var olan yetenekleri geliştiren örneğin insanın anlama ve kavrama becerilerine katkı sağlayan önemli bir araçtır (Akyüz, 2008).

Türkiye’de eğitim ve öğretim faaliyetleri, 1982 Anayasası’nın “Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi” başlığını taşıyan 42. maddesinin 2. fıkrası gereği, devletin denetimi ve gözetiminde sürdürülmektedir. Bu düzenleme ile özel öğretim kurumlarının açılması da anayasal güvenceye alınmış olmaktadır. Bu halde de eğitim hizmetinin özel kurum ve kuruluşlarca yapılması, idarenin denetim ve gözetimi ile mümkün olacaktır.

Bu önemli niteliklere ve değerlere sahip eğitim hakkının engellenmesi, suç olarak düzenlenerek teminat altına alınabilir. Nitekim devletler ceza mevzuatlarında buna yönelik suç tanımları düzenlemişlerdir. Türk Hukuk Mevzuatında da, benzer bir düzenleme yapılmış ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun¹ 112. maddesinde “eğitim hakkının engellenmesi” suçu düzenlenmiştir. Bu çalışmanın amacı da, eğitim hakkıyla ilgili mevcut temel ilkeleri ve değerleri dikkate alarak, TCK'da düzenlenen “eğitim hakkının engellenmesi” suçunu ceza hukuku açısından ele almak ve uygulama ve teoride ileri sürülen görüşlere katkı sağlamaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde, eğitim hakkının tanımlanması, temel ilkeleri, kavramsal bilgiler ve tarihsel süreç anlatılmıştır. İkinci bölümde ise, TCK'da düzenlenen eğitim hakkının engellenmesi fiilinin maddi ve manevi unsurları ve özel görünüş şekilleri açıklanmıştır ve nihayet üçüncü bölümde konu ile ilgili uygun görülen yüksek mahkeme kararları incelenerek tamamlanmıştır. Ulaştığımız sonuçlar ve tespitler ise, sonuç ve öneriler kısmında ifade edilmiştir.

¹ Bundan sonra TCK olarak ifade edilecektir.

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TANIMLAR

Çalışmanın bu bölümünde, 5237 sayılı TCK'nın 112. maddesinde suç olarak tanımlanan “eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi” ile ilgili kavramlar incelenecektir.

1.1.1. Eğitim Kavramı

İngiliz yazar Smith'e göre, eğitimin tanımını yapmak isteyen bilim insanları, bu tanımı tam anlamıyla yapamamışlardır, ancak eğitim kavramını yorumlamışlardır (Smith, 2008:3). Türk Dil Kurumu sözlüğünde eğitim kavramı, “Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında yetiştirme ve geliştirme işi” ve “çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye” olarak yer almaktadır (TDK, 2000).

Atatürk eğitim kavramının önemine ve amacına şu şekilde işaret etmiştir: “Fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller yetiştirmektir”, “ulusal idealleri beslemek, özgür ve ulusal bir devlet oluşturmak, dinamik ve çağdaş bir toplum kurmak için en önemli araçtır” (Çetin ve Gülseren, 2007). Bu nedenle, eğitim konusunda yapılan yenilikler, Cumhuriyetin en önemli getirisi olarak kabul görmektedir. Sakarya Meydan Muharebesinin yapıldığı günlerde, 1921 yılının 16 Temmuz'unda Ankara'da düzenlenen ilk Maarif Kongresi'nin açılış konuşmasında, Atatürk, eğitim hakkında şunları söylemiştir: “Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi gerilemesinde en mühim bir amil (etken) olduğu kanaatindeyim.”

Başka bir açıdan eğitim kavramı, devletlerin kalkınmasında zorunlu bir yatırım olarak gördüğü bir araçtır. Gerçekten ülkeler, kalkınma ve gelişme için nitelikli iş gücü olan insanların eğitimine büyük yatırımlar yapmaktadır (Akyüz, 2008). Bilimsel ve ekonomik kalkınmanın en önemli koşulunun eğitim olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Günümüzde gelişmiş devletler incelendiğinde, eğitime yaptıkları yatırımın büyüklüğü ve kalitesi dikkat çekmektedir. Bugün Amerika Birleşik Devletleri, tek kutuplu dünya oluşturma çabalarının merkezinde bulunuyorsa, bunu altı binden fazla üniversitesi kurmasıyla başarmıştır (Mürsel, 2007). Yani bir ülkenin kalkınması vatandaşlarının eğitilmesi ancak eğitim hakkının ifasıyla mümkündür ve eğitimin gerektirdiği alanlarda teknolojiyi kullanma ve üretim odaklı çalışmaya bağlıdır (Türk, 1999).

Katıldığımız görüşe göre, eğitimin en önemli amacı, ekonomik ve teknolojik gelişmeyi hızlandıracak nitelik ve nicelikte bireylerin yetiştirilmesidir. Tüm bunların yanında eğitimin diğer bir amacı ise, kişinin yaşadığı topluma uyum sağlaması, çağın gereklerini yerine getirebilecek davranışlara sahip olması ve kendi sosyal ve ekonomik yaşantısının devamlılığını sürdürebilmesidir (Yaman, 2007).

1.1.2. Öğretim Kavramı

İçsel bir süreç olan öğrenmeyi destekleyen dışsal süreçlerin planlanıp, uygulanması ve değerlendirilmesi sürecine “öğretim” denilmektedir (Senemoğlu, 2005: 24). Yani öğretim, içsel ve dışsal süreçlerin uyumlu şekilde işletilmesidir. Okul ortamında kişinin dışarıdan yönlendirilmesi, rehberlik edilmesi sonucunda kişide istendik davranış değişikliği oluşturma sürecinin, bu süreci bilen bir uzman kişi tarafından yönetilerek yapılmasına öğretim denilmektedir (Kılıç, 2011: 34). Yani başka bir ifadeyle, eğitim ortamında, uzman eğitici tarafından belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulan tüm etkinliklere öğretim denilmektedir (Artut, 2009:6).

İyi bir öğretim için zamanın iyi planlanıp, sürecin dikkatli hazırlanması, bir sistematik düzen içinde uygulanması ve hiçbir karmaşa olmaksızın tüm unsurların uyumlu şekilde işlemesi gerekmektedir (Bilen, 2014: 23). Keza öğretim, amaçları olan bir süreç olarak öğrencilere bazı kazanımları kazandırmaya çalışmak demektir. Önceden belirlenen kazanımların önceden belirlenen süreç içerisinde ve yine önceden belirlenen etkinliklerle yürütülmesi sonucunda öğretim süreci gerçekleşmiş olur. Öğretimde önceden belirlenmiş süreç muhtemel sorunların önceden tahmin edilmesinin yolunu açmaktadır (Tan, 2011: 40).

Bireyin toplumsal süreçlere aktif olarak katılımını ve uyumlu davranışlarını oluşturmak için yürütülen eğitim-öğretim sürecinin en önemli aktörü hiç şüphesiz öğretmenlerdir. Böylesine önemli bir aktör olan öğretmenlerin öğrenciyle kurduğu iletişim öğretim faaliyetlerinin faydalılık düzeyini belirleyen en önemli unsurdur. Öğretim faaliyetlerinin amacına ulaşması için öğretmen ve öğrencinin iletişim sürecine etkili bir şekilde katılması gerekmektedir. İletişim kanallarının kapalı olduğu veya hiç olmadığı durumlarda ne eğitim ne de öğretim söz konusudur. Öğretmen ve öğrenci arasında iletişim kanallarının inşa edilmesi de öğretmenler sayesinde olmaktadır (Hoşgörür, 2013:151).

Kanaatimizce eğitim hizmetini almak hak olduğu gibi, bu hizmeti vermek yani öğretim de devlet için bir haktır. Bu haklar ayrıca bir sorumluluk niteliği de taşımaktadır.

Gerçekten de, o devletin vatandaşları için belli bir yaş aralığına kadar eğitim hizmetini almak dünya genelinde bir sorumluluktur. Yani bu hak kullanılmadığında bir cezai veya idari yaptırım söz konusu olmaktadır. Öğretim de aynı şekilde, devlet için belirli yaş gruplarındaki vatandaşlarına bu hizmeti vermek, bir devlet sorumluluğudur. Özetle eğitim hizmetinin alınması, öğrenciler için hak ve sorumluluk olduğu gibi, öğretim hizmetinin verilmesi de yani devlet ve onun yetkilendirdiği idareler tarafından yerine getirilmesi de hem hak, hem bir sorumluluktur.

1.1.3. Eğitim - Öğretim İlişkisi

Terbiye ve talim ifadelerinin karşılığı olan eğitim ve öğretim birbirinden farklı anlamlar içerir. Türk Milli Eğitim Sistemi içerisinde eğitim ve öğretim ifadelerinin sınırları, her ne kadar belirlenmiş olsa dahi birbirinin yerine kullanılamaz alışkanlığı yaygındır. Aslında bu durumun tam tersi olarak kavramların birbirinden kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmayarak hem eğitimsiz bir öğretimin hem de öğretimin yok sayıldığı bir eğitim düşünülemez. Bu her iki kavramın beraber kullanılmasını zorunlu kılan ve birlikte kullanıldığı zaman anlam bütünlüğünü sağlayan bir ilişkileri bulunmaktadır. Farabi (1974)'ye göre öğretim anlamında kullanılan talim, şehir ve ülkeler açısından fazla erdemlerin gerçekleştirilmesi eğitim ise ahlaki erdemler ile amel sanatlarının kazandırılması yolunu göstermektedir. Eğitimin ve öğretimin arasında bulunan ilişkiyi açıklayan Turgut (1991) ise her iki kavramın birbirinin yerine kullanılamayacaklarını savunmaktadır bunun sebebi ise öğretimin zaten eğitimden bir parça olduğu öğretimin ise yalnızca belirli bir alanda ya da belirli bir işteki teknik düzeyde eğitilmesi anlamına gelir. Yine aynı şekilde birbirine benzeyen görüşleri savunuyor olan Yazan (1977) ise, eğitimin genel bir anlamı ifade ettiği öğretimin ise yalnızca akli yeteneklerin geliştirilmesi için verilen çabalar anlamını taşır. Bunun yanı sıra eğitim bireylerin irfanını, bilgilerini geliştirirken öğretimse kültür düzeylerini geliştirmektedir. İşte bu nedenle öğretimin olmadığı bir eğitimin ya da bitmeyen bir öğretimin tasarlanacak olması ya da uygulanıyor olması uygun görülmemektedir. Eğitim çok genel bir anlam ifade ederken; öğretimin ise yalnızca teknik ve dar bir muhtevasının bulunmasını ifade eder. İnsanların bilgilenmesini sağlayan ve onlardaki birçok yeteneklerden yalnızca zihinsel yeteneklerin geliştirilmesi için yürütülen çalışmalarını ifade etmektedir. Bu açıdan zihnin eğitilmesi, öğretim olarak da kabul edilmektedir. Netice olarak öğretim aslında eğitimin var olan birçok konusundan yalnızca birine yönelmiş olması demektir(Ayhan, 1995).

1.2. TÜRK HUKUKUNDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI

Bu bölümde eğitim hakkının Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında tarihsel gelişiminden bahsedilecek ve mevcut Anayasada yer alan temel ilkelere değinilecektir.

1.2.1. Tarihsel Gelişim

Türkiye’de ilk defa Cumhuriyet Dönemi’nde 1924 Anayasası ile öğretim serbestliği, öğretimde genellik, parasız eğitim, ilköğretim ve ilköğretim eğitimi alma zorunluluğu ilkeleri benimsenmiştir. Bu dönemde, “Demokratik Eğitim Komisyonu” kurulmuş (Akyüz, 1981), eğitimde imkân ve fırsat eşitliği konuları gündeme gelmiştir (akt. Karaman-Kepenççi. Taşkın, 2017). Tüm bu gelişmelerin sebebi olarak o dönemde sosyal devlet ve hukuk anlayışına geçilmiş olması gösterilebilir. Eğitimin sosyal bir hak olarak ele alınması ve uygulamaya geçilmesi ise 1961 Anayasası ile olmuştur. Bu Anayasa ile devlet okullarında eğitim parasız olmuş ve ilköğretimin zorunluluğu öngörülmüş, “eğitimin devletin gözetim ve denetiminde olacağı” (m.21) ilkesi benimsenmiştir (Karaman, 2017).

1982 Anayasası ile eğitim hizmeti, kamu yönetiminin altında yer almış ve devletin, vatandaşlarına sunması gereken sosyal bir hizmet olduğu belirlenmiştir. Bu anayasa devlete, eğitim hizmetini düzenleme görevi ve yetkisi vermekte; bu sayede eğitim özgürlüğü ve tüm vatandaşlara eşit imkân ve fırsatlar tanınması devletin görevi olmaktadır (Taşkın, 2017:145).

1982 Anayasası’nın 42. maddesi, “*Kimse, eğitim hakkından yoksun bırakılamaz; ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilere öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar, özel eğitime ve korumaya muhtaç çocukları yetiştirmek için gerekli önlemleri alır*” şeklinde, devlete vatandaşlarına eşitlikçi bir eğitim imkânı verme sorumluluğunu vermiştir (Karaman, 2017:145).

1982 Anayasasında eğitim hakkı ile ilgili mevcut düzenlemeler, 1961 Anayasası ışığında oluşturulmuştur. Özellikle 1961 Anayasasında haklar ve özgürlüklerin kapsamlı düzenlenmesinden dolayı devlet otoritesini zayıflattığı konusu 1970’li yıllarda sürekli gündeme getirilmiştir. Bundan dolayı da, 1982 Anayasası düzenlenmesi hususunda bir Anayasa Komisyonu oluşturulmuştur (Altunya, 1990: 46-48). 1982 Anayasasını hazırlayacak olan bu komisyon yeni anayasayı hazırlarken, diğer anayasalar ve evrensel ilke ve anlaşmaların yerine Milli Güvenlik Konseyi görüş, düşünce ve önerilerini göz önüne alarak hazırlamışlardır. Bu gibi durumlardan dolayı Anayasa Komisyonu Başkanı

Orhan Aldıkaçtı şu şekilde bir söz söylemiştir: “*Şu anda en büyük güçlüğü, demokratik bir anayasayı, demokratik olmayan bir ortamda yapmaktan kaynaklanıyor*” (Altunya, 1990: 46-48). Tüm gelişmeler ışığında, 1982 Anayasası yapılan eşleştirme ve öneriler doğrultusunda hazırlanmıştır. Hazırlanan 1982 Anayasasının kabulüyle birlikte, bu sefer de yeni anayasanın içeriğine yönelik eleştiriler yapılmıştır. Şeref Gözübüyük’e göre, (Gözübüyük, 1986:155) 1982 Anayasası önceliği halka göre olmayıp devletin bekası ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne atfedilmiştir. Ergun Özbudun’a göre, (Özbudun, 2005: 57) yeni hazırlanan 1982 Anayasası, katı nitelikli, devletin otoritesini güçlü kılan az katılımcı bir demokrasi modelini öngörmüştür. Mümtaz Soysal’a göre, (Soysal, 1986:190) 1982 Anayasasında genel olarak toplum ve devlet yapısını güçlü kılmış ve tercih bu yönde yapılmıştır. Bülent Tanör’ün (Tanör, 1986:184) yorumu ise şöyledir: “*1982 Anayasası ile topluma, bireye ve özellikle emekçi sınıflara son derece dar bir özgürlük ve katılım alanı çizilmekte, siyasal ve sosyal demokrasinin işlemlerini engelleyici bir model yaratılmaktadır*”.

1982 Anayasasına, hak ve özgürlükleri kısıtladığı, buna karşın devlet otoritesini güçlendirdiği yönündeki eleştiriler, eğitim hakkı alanına yönelik düzenlemeler için de yapılmış olup gündeme getirilmiştir. 1982 Anayasasında yer alan eğitim hakkına ilişkin hükümler de bu görüşlerden etkilenerek yazılmıştır. Özetle, eğitim hakkı, özgürlüklerin yerine kısıtlamalara öncelik verecek şekilde düzenlenerek anayasaya yazılmıştır. Eğitim hakkı modern toplumların öncelik verdiği devletin geleceğe dair hedeflerini bunun üzerinde inşa ettiği bir temel haktır. 1982 Anayasasındaki eğitim hakkı ve ödevi maddesine bakıldığında, “insan haklarının kural haline gelemediği ülkelerde, anayasalarda hak ve özgürlükler çok kez ayrıntılı hükümlere bağlanmıştır (Sabuncu, 1986: 16).”

Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun kabul ettiği metin şu şekildedir ki, bu metin değiştirilmeden kabul edilmiştir (M. G. Konseyi: 1/397, S. Sayısı: 450:115):

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.”

“Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.”

“Eğitim ve öğretim, Atatürk inkılap ve ilkeleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.”

“Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasa’ya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.”

“İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.”

“Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.”

“Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile gerekli yardımları yapar. Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.”

“Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne surette olursa olsun engellenemez.”

“Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilmez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır.”

Gereke metni de şu şekildedir (M. G. Konseyi: 1/397, S. Sayısı: 450: 71):

“Eğitim ve öğretim hakkı ve ödevine ilişkin madde yeniden düzenlenmiş, “Atatürk inkılap ve ilkeleri” ibareleri, terim birliğini sağlamak için “Atatürk ilkeleri ve inkılapları” şeklinde değiştirilmiştir. Maddede geçen “Temel eğitimin ilk kademesi olan ilköğretim” sözcükleri yerine “ilköğretim” sözcüğü kullanılmış ve maddeye eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak dillerle ilgili yeni bir fıkra eklenmiştir.

“Okur-yazarlığı yaygınlaştırmak, uygulamaya ilişkin bir konu olup, uygulamasına da başlanıldığı göz önünde bulundurularak bu hususun bir Anayasa hükmü olarak belirtilmesine gerek görülmemiş, bu konuyu düzenleyen fıkra maddeden çıkarılmıştır. Açıklanan nedenlerle, madde yeniden düzenlenmiştir.”

Bilahare 1982 Anayasasının 42. maddesine, 9.2.2008 tarihinde 5735 sayılı Kanunla eklenen hüküm şu şekildedir:

“Kanunda açıkça yazılı olmayan herhangi bir sebeple kimse yükseköğrenim hakkını kullanmaktan mahrum edilemez. Bu hakkın kullanımının sınırları kanunla belirlenir.”

Eklenen fıkrasının gerekçesinde;

“Üniversitede öğrenim gören kız öğrencilerin başlarını örtmede kullandıkları kıyafetler nedeniyle eğitim ve öğrenim hakkını kullanamadıkları; eğitim ve öğrenim hakkının sınırlanmasının ancak kanunun açıkça belirttiği durumlarda mümkün olabileceği; kanunun açıkça yasaklamadığı bir fiil, tutum veya davranıştan dolayı idarenin hiç kimseyi eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakamayacağı; bu nedenle yüksek öğretim kurumlarında eğitim hakkından mahrum edilen kişilerin bu hak mahrumiyetlerini ortadan kaldırmak amacıyla değişikliğin yapıldığı belirtilmiştir” (M. G. Konseyi: 1/397, S. Sayısı: 450:114-115).

Anayasanın 42. maddenin ilk fıkrasının ortaya koyduğu temel ilke, ”kimse *eğitim hakkından yoksun bırakılamaz*” şeklindedir. Anayasanın 42. maddesinin ilk fıkrası, herkesin eğitim hakkından yararlanması olarak düzenlenmiştir (Uyar, 2006: 230). Kişilerin temel eğitim hizmetinden yararlandırılması hem ulusal hem de uluslararası hukukta zorunlu tutulmuş olup; bu aynı zamanda bu hakkın engellenemez olduğunu göstermektedir.

1.2.2. Eğitim Ve Öğretim Hakkının Sağlanmasında Temel İlkeler

1982 Anayasasının 42. maddesinde düzenlemeyi dikkate alarak devletin eğitim ve öğretim hakkının ifasında, temel ilkeleri şu şekilde saymak mümkündür: Zorunlu eğitim, parasız eğitim, Atatürk İlke ve İnkılapları doğrultusunda eğitim ve anadilde eğitimidir.

1.2.2.1. Zorunlu Eğitim

Zorunlu eğitim, devletin eğitim politikası olarak belirlediği yaş ve sınıf aralığındaki bireylerin ülkede yaşayan herkese zorunlu olarak sunmasıdır. Eğitim hakkı bütün hakların kullanımı için yerine getirilmesi gereken zorunlu ve kişinin isteği üzerine devam eden bir süreçtir. Yine eğitim hakkı kişinin sahip olduğu diğer hak ve özgürlüklerin yerine getirilebilmesi için bir ön koşuldur. Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların eğitim hakkının evrensel boyutu da dikkate alınarak üzerinde durdukları önemli bir unsurdur. Bu nedenle uluslararası ve yerel hukukta özellikle zorunlu eğitim başta olmak üzere verilecek eğitimi güvence altına alınmış, devlete bu hakkın korunup korumadığı konusunda denetleme görevi verilmiştir (Göksoy, 2015: 31).

1982 Anayasasının 42. maddesi 4. fıkrasında zorunlu eğitim şu şekilde ifade edilmiştir: “*İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur.*”

Türkiye’de zorunlu eğitim ilk etapta 05.01.1961 tarihinde kabul edilen 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nda beş yıl olarak belirlenmiştir. Daha sonra 1974 yılında düzenlenen Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası’nda sekiz yıl olarak öneride bulunulmuş fakat uygulamaya ise 1997 yılında geçilmiştir (Göksoy, 2015: 31). Tüm bu gelişmelere ilave olarak Talim ve Terbiye Kurulu 2005 yılında “Ortaöğretimin Yeniden Yapılandırması” kapsamında içinde liseleri dört yıla çıkararak uygulamaya geçmiştir (MEB, 2012).

Avrupa Birliği Müktesebatı’nın Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı’nda ise, zorunlu eğitim sürecinin AB ülkeleri genel ortalaması doğrultusunda 9–12 yıl uygulanacak şekilde planlanmış ve neticesinde Türkiye’de 30.03.2012 tarihinde alınan kararlar sonucu, 6287 sayılı Kanunla zorunlu eğitim; dört (4) yıl ilköğretim, dört (4) yıl ortaokul ve dört (4) yıl lise olacak şekilde belirlenmiş ve 12 yıla çıkarılmıştır (m.2).

Dünya genelinde ise ilköğretimin gelişmesi ve zorunlu eğitim yaşının artırılması konusunda farklı düzenlemeler mevcuttur. Avrupa’da, zorunlu eğitime başlamanın yaş aralığı ülkeden ülkeye farklıdır. Yine bu ülkelerden bazılarında bireyin resmi olarak kabul yaşına ulaşmış olma zamanına ilişkin uygulamalar farklılıklar göstermektedir. Kabul kriterleri çoğu ülkede, zorunlu eğitime başlangıç ilköğretime başlangıç ile aynıdır. Belirlenmiş olan resmî kabul yaşına gelmiş bireylerin zorunlu olarak bir eğitim kurumuna eğitim almak üzere kayıtlarının yapılması kanun ile sabitlenmiştir. Zorunlu veya ilköğretim eğitim faaliyetlerine katılım öncesi bazı ülkelerde bireyler okul öncesi kuruma kayıt yaptırmak zorundadır. Bu duruma örnek verilecek olunursa; Yunanistan, Kıbrıs, Macaristan ve Polonya’da okul öncesi öğretimin son yılı tüm çocuklar için zorunlu iken Litvanya ve Lüksemburg’da ise son iki yılı yasalar doğrultusunda zorunlu uygulanmaktadır. Danimarka’da, 6 yaşındaki çocukların alındığı ve 2009’dan bu yana zorunlu olan okul öncesi öğretim sınıfı olan ilköğretim ve ortaöğretim uygulama olarak birleştirilmiştir. Eğitime katılma olarak belirlenen zorunlu katılım yaşı yasa tarafından belirlenerek tüm ülkelerde uygulanmaktadır. Ülkelerin çoğunluğunda bu belirlenen yaş 6 olarak belirlenmiştir. Farklılık gösteren ülkeler ise; Birleşik Krallık’ın (İngiltere ve Galler) yanı sıra Malta ve Hollanda’da da yasal yaş 5, en küçük yaş ise 4 yaş ile Kuzey İrlanda’dır. Yine tam tersi olarak en büyük yaş olan 7 yaş ise üç Baltık ülkesi Danimarka, Finlandiya ve İsveç’tir (Göksoy, 2015: 31).

1.2.2.2. Parasız Eğitim

1982 Anayasasının 42. maddesi 4. fıkrasında parasız eğitim şu şekilde ifade edilmiştir: “*İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için ... Devlet okullarında parasızdır.*”

Bireylerin eğitim hakkının sosyal bir hak olması nedeniyle uluslararası sözleşmeler, devlete eğitime ilişkin düzenleme yapma görevini vermişlerdir. Bu görevin yerine getirilebilmesi için devletin stratejik planlarını yaparken eğitime ayıracağı bütçeyi arttırması, yatırım planlarında eğitime yer vermesi, en azından zorunlu ilköğretimin ücretsiz olmasını sağlaması, eğitimin ortaöğretim ve yükseköğretim gibi her kademesinde aşamalı olarak ücretsiz hale getirmesi gerekir. Ayrıca, maddî imkânlardan yoksun olan tüm vatandaşlar için burs sisteminin iyi kurulması, gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadıklarının araştırılarak burs verilmesi, sadece kendi vatandaşları için değil, ülkenin toprakları üzerinde yaşayan farklı ülke vatandaşlarına, mülteci ve azınlıklara da insan hakkı olan eğitim hakkının korunabilmesi için burs vermesi, eğitim kurumlarına öğrenci kabulünde, mülteci, azınlık, gibi farklı ülke vatandaşı olan öğrencilere, ayıracağı kontenjanı arttırması, farklı dili konuşan öğrenci adaylarına dil sınırlaması yapmaması, eğitim hakkını küresel boyutta ele alması gereklidir (Ataman, 2008: 42).

1.2.2.3. Atatürk İlke ve İnkıpları Doğrultusunda Eğitim

1982 Anayasasında eğitim hakkının tesisinde izlenecek yolun Atatürk İlke ve İnkıpları doğrultusunda olduğu ifade edilmiştir. Buna göre “*Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkıpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır (m.42/2).*”

Anayasanın ilk bölümünden itibaren bütün hukuk metinlerine işlenen bu sistem, bir ülkenin geleceğini oluşturacak olan eğitim yapısının her alanında kendisini hissettirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Atatürk, eğitim alanında ciddi reformlar ortaya koymuştur. Tevhidi Tedrisat Kanunu ile bütün eğitim kurumlarını tek çatı altında toplaması, medreseleri kapatması, alfabeyi değiştirilmesi gibi devrimlerin yapılması, eğitim sistemini oluşturmuştur. Atatürk’ün ortaya koyduğu ilkelerle ulaşmak istediği nokta çağdaş bireyler ortaya çıkarmaktır (Terzioğlu, 2007:155).

1.2.2.4. Anadilde Eğitim Hakkı

1982 Anayasasında anadilde eğitim hakkını şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası andlaşma hükümleri saklıdır (m.42/8).”

Gerçekten de dil, kültürün aynasıdır. Bir ülkenin kültürünün başka kültürlerden etkilenmesi, dil aracılığı ile olmaktadır. Anadil ise, devletin anayasada tespit ettiği resmi dildir. Bu resmi dil dışında devletin topraklarında farklı diller konuşuluyor olması, bir önem arz etmemektedir. Bireyin anadilde eğitim hakkı olduğu gibi, içinde bulunduğu ailenin dilini öğrenmesi de onun bir hakkıdır. İkisinin de sınırlandırılması mümkün değildir kanaatindeyiz.

Türk Hukuk Mevzuatında anadil, gerekli kanun, yönetmelik ve mevzuatlarla korunmaktadır. Ülkede yabancı dil eğitiminin anadil eğitiminin önüne geçmemesi gerektiği ifade edilmektedir. Aksi durumda, ülke kendi benliğini yozlaşmaya mahkûm eder ve yıllar ile çökmeye başlayacaktır (MEB, 2020).

Bireyin anadilinde kazandığı akademik yetenekleri ikinci dilinin gelişmesine katkıda bulunduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kişilerin anadillerinin yeterince geliştirememiş olması ihmal edilmesinin, çocuğun okuldaki başarısının önünde önemli bir engel oluşturduğuna ikinci dillerini de iyi düzeyde öğrenmekte ciddi zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanında kendi anadilinde eğitim almış bir kişinin, bulunduğu çevrenin dilini de öğrenmesi biliminin takibi ve gelişimi açısından önemlidir. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin de imzaladığı, tüm milletlerce de kabul edilen Dünya Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde her çocuk, azınlık olsun veya olmasın, kendi anadilinde eğitim, okuma-yazma ve dini ibadetlerinde özgür olacağı kabul edilmiştir (m.4).

1.2.2.5. Eğitim Hakkının Sınırlanması Durumu

1982 Anayasasının 13'üncü maddesine göre: *“Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”*

Bu madde sınırlamaların yapılması konusunda yol göstericidir. 2001 yılında yapılan anayasa değişiklikleri sonrasında; özgürlüğün asıl, sınırlamanın istisna olması

gerektiği anlayışına ve genel sınırlama sebeplerine yer vermeyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin sistemi ile örtüşmektedir (MEB, 2020). Bu maddeye göre, temel hak ve özgürlükler ancak Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen nedenlerle sınırlandırılabilir. Ancak bu sınırlamanın da bir kapsamı vardır. Bu sınırlamalar ise, Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı olmayacak, demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olacak, lâik Cumhuriyetin gereklerine uygun olacak ve ölçülülük ilkesine aykırı olmayacaktır.

Maddenin özeti olarak, eğitim hakkının sınırlandırılması için, 42. maddede yer alan özel sınırlama nedenlerine ilave olarak, yine Anayasanın 42. maddesinde yer alan aşağıdaki hükümler, genel bir sınırlama sebebi olarak kabul edilebilmesi mümkündür:

“Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.”

“Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.”

1.3. ULUSLARARASI BELGELERDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI

Başta Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi olmak üzere, uluslararası alanında eğitim hakkının tesisine yönelik birçok uluslararası sözleşmelerin hazırlanıp imzalanması için ön ayak olana uluslararası örgütler mevcuttur.

1.3.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi

Birleşmiş Milletlerin eğitim konusundaki temel haklarla ilgili çalışması İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'dir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. maddesi eğitim hakkını kapsamaktadır ve şu şekildedir:

“1. Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlköğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yükseköğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır.

2. Öğretim insan şahsiyetinin tam gelişmesini ve insan haklarıyla ana hürriyetlerine saygının kuvvetlenmesini hedef almalıdır. Öğretim bütün milletler, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu teşvik etmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın idamesi yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. *Ana baba, çocuklarına verilecek eğitim türünü seçmek hakkını öncelikle haizdirler.”*

Bu bildiriden başka Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan birçok bildiri ve sözleşme eğitim hakkıyla alakalıdır. Çocuk Haklarına Dair sözleşme, Eğitimde Ayrımcılığa Karşı sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklarla İlgili Uluslararası Sözleşme sıralanabilecek en önemli sözleşmelerdendir.

1.3.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa devletlerini hukuken bağlayıcı nitelikte olan, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 1950 tarihinde imzalamışlardır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Ek 1 Protokolün 2. maddesinde, eğitim ve öğretim hakkı yer almaktadır. Ek 1 nolu protokolü İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinden hemen sonra Paris'te taraf olan devletlerce kabul edilmiştir. Madde şu şekildedir:

“Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana babanın bu eğitimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.”

Protokolün ikinci maddesinin birinci cümlesinde bireye eğitim hakkının tanınması sağlanması hakkın devlet veya başka kişiler tarafından yok sayılıp engellenemeyeceğini ortaya koymuştur (Gölcüklü, 2005: 434). Negatif ifade şekli, eğitim hakkının mutlak bir şekilde düzenlendiğini ve eğitim hakkının denetlenemez ve düzenlenemez olduğu gibi bir çıkarım doğru olmayacaktır. Devletin sorumluluğunda olan denetim ve düzenleme eğitim hakkının kullanılmasını engelleyecek seviyede olmamalıdır. Eğitimin içeriği, süresi, eğitim yaşı, eğitim hakkının kapsamı ve özneleri, sınırlamaları ve unsurlar, devletler tarafından kendi koşullarına ve tecrübelerine uygun olarak tertip edilecektir. Devletin yükümlülüğündeki denetim ve gözetleme görevi eğitimin her kademesinde ve özel eğitim kurumlarında da uygulanacağını kabul etmek gerekmektedir. Devlet, bu düzenlemeleri yerine getirirken, eğitim hakkının teminat altına alan zorunlu eğitimi bir koşul olarak kullanabilecektir (Doğru, 2004: 53). Zorunluluğun şart koşulması, eğitimin parasız sağlanması yükümlülüğünü de yanında getirmektedir. Eğitim hakkı, eğitim yapılan kurumun resmi veya özel olup olmadığı dikkate alınmadan eşit bir şekilde tanınmıştır. Devlet, yükümlülüğünden yola çıkarak özel eğitim kurumlarının açılmasını teşvik ettiğini söyleyemez (Terzioğlu, 2007: 72). Diğer taraftan madde, eğitimde devletin tek güç olma eğilimini ortadan kaldırmaktadır. Fakat devlet temel eğitim faaliyetlerini kendisi de

yapabilirken, özel kurumlara da bu sorumluluğu devredebilmektedir (Yaşar, 2000: 46). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, maddede resmi veya özel okul ayrımı yapmadığı ve eğitimde çoğulculuğu güvenceye almayı amaçlamıştır (Doğru, 2004:181). Zorunlu eğitimde devletin eğitim kurumları açma zorunluluğu vardır. Fakat zorunlu eğitim sonrası için ihtiyaç duyulan okulların açılması değildir (Terzioğlu, 2007: 73).

Protokolün ikinci maddesinin birinci cümlesinden, ana ve babanın, çocuklarının en uygun buldukları dini ve felsefi inançları öğrenme özgürlüklerinin dikkate alındığı, devletin ailenin dini ve felsefi inançlarına saygılı olması gerektiği anlaşılmaktadır. Devletler, devlet okullarındaki eğitim ve öğretimin içerik ve düzeni konusunda geniş bir takdir yetkisini kullanabilmekle birlikte ebeveynin dini ve felsefi inançlarını değiştirme ya da dayatma hakkına sahip değildir (Gölcüklü, Gözübüyük, 2005:434). Devletin, ebeveynlerin inançları yönünde eğitim hizmeti verme yükümlülüğü yoktur (Terzioğlu, 2007: 74). Devletin, dini ve felsefi inançlara yönelik aykırı dayatmalarda bulunması yasaklanmıştır. Devletin, eğitim ve öğretim alanındaki görevlerini yerine getirirken oluşturulan programlarda yer alan bilgilerin dağıtımının objektif, eleştirel ve çoğulcu olmasına dikkat etmesi gerekmektedir (Doğru, 2004:181). Protokolün yazarlarının, totaliter rejimlerin, çocukları ailenin meşru etkisinden uzaklaştırarak, onları sistematik ideolojik propagandaya tabi tutacaklarının bilincinde olduğu dikkate alındığında, ana ve babaya tanınmış bu özgürlüğün manası anlaşılmaktadır (Yaşar, 2000: 46).

1.3.3. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Birleşmiş Milletlerin 16 Aralık 1966 tarihli Genel Kurul kararıyla Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme kabul edilmiştir. Fakat Sözleşme 3 Ocak 1976 tarihinde uygulamaya geçirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti açısından, 15 Ağustos 2000 tarihinde 4.6.2003 tarihli ve 4867 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunmuş ve sözleşme kabul edilmiştir. Türkiye, sözleşmenin 13. maddesinin 3. ve 4. paragraflarına şerh koymuş, böylece söz konusu paragrafların Anayasanın 3. 14. ve 42. maddelerindeki hükümleri çerçevesinde uygulanacağını bildirmiştir.

Uluslararası sözleşmeler açısından eğitim hakkına ilişkin en geniş kapsamlı madde 13. maddedir. Bu madde şu şekildedir (adalet.gov.tr, 2008):

“1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin eğitim görme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler, eğitimin, insanın kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine yönelik olacağı ve insan hakları ile temel özgürlüklere saygıyı

güçlendireceği hususunda mutabıktırlar. Taraf Devletler, ayrıca, eğitimin, herkesin özgür bir topluma etkin bir şekilde katılmasını sağlayacağı, tüm uluslar ve tüm ırksal, etnik ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu geliştireceği ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunmasına yönelik faaliyetlerini güçlendireceği hususlarında mutabıktırlar.

2. Bu sözleşmeye Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak gerçekleştirilmesi amacı ile aşağıdaki hususları kabul ederler:

(a) İlköğretim herkes için zorunlu ve parasız olacaktır,

(b) Teknik ve mesleki eğitim de dahil olmak üzere, orta öğretimin çeşitli biçimlerinin, her türlü uygun yöntemle ve özellikle parasız eğitimin tedricen yaygınlaştırılması yoluyla herkes için açık ve ulaşılabilir olması sağlanacaktır,

(c) Yükseköğretimin, özellikle parasız eğitimin tedricen geliştirilmesi yoluyla, kişisel yetenek temelinde herkese eşit derecede açık olması sağlanacaktır,

(d) İlköğretim görmemiş ya da ilköğretimi tamamlamamış olanlar için temel eğitim elden geldiğince teşvik edilecek veya yoğunlaştırılacaktır,

(e) Her düzeyde okullar sisteminin geliştirilmesi aktif bir şekilde yürütülecek, yeterli bir burs sistemi yerleştirilecek ve öğretim personelinin maddi koşulları sürekli olarak iyileştirilecektir.

3. Bu sözleşmeye taraf devletler, ana-babaların veya -bazı durumlarda- yasal yoldan tayin edilmiş velilerin çocukları için, kamu makamlarınca kurulmuş okulların dışında, Devletin koyduğu ya da onayladığı asgari eğitim standartlarına uygun diğer okulları seçme özgürlüğüne ve çocuklarına kendi inançlarına uygun dinsel ve ahlaki eğitim verme serbestliklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

4. Bu maddenin hiçbir hükmü, bireylerin ve kuruluşların eğitim kurumları kurma ve yönetme özgürlüklerini kısıtlayacak şekilde yorumlanamaz; bu özgürlüğün kullanılması, daima, bu maddenin 1. fıkrasında ortaya konmuş olan ilkelere uyulmasına ve böyle kurumlarda verilen eğitimin Devlet tarafından belirlenebilecek asgari standartlara uygun olması gereğine bağlıdır.”

Bu sözleşmede tesis edilen bir kurum olan Ekonomik ve Sosyal Konsey bütün eğitim kademelerine ilişkin 13. maddenin 2. fıkrasında düzenlenen yükümlülükleri belirlenen ölçütlerde uygulanıp uygulanmadığını değerlendirilirken, ülkeleri kendi koşullarının dikkate alacağı dile getirilmiştir. Eğitimin mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul

edilebilirlik ve uyarlanabilirlik özelliklerine sahip olması gerektiği vurgulanmıştır (Uyar, 2006:217).

(a) Mevcudiyet (elde edebilme, availability): Taraf devletin yetkisi dahilindeki yeterli miktarda ve işlevsel halde eğitim kurumları ve programları mevcut olmalıdır. İşlevsellik, eğitim kurumları ve programlarının gelişme imkanları da dahil olmak üzere birçok faktöre bağlıdır; örneğin bütün kurumlar ve programlar için, bina ihtiyacının karşılanması veya diğer faktörlerden korunma, her iki cinsiyet için de sağlık imkanları, temiz içme suyu, eğitilmiş ve göreceli olarak uygun ücret alan öğretmen kadrosu, eğitim materyalleri ve benzeri ihtiyaçların karşılanabilmesi. Bazı kurumlar ve programlar ise, kütüphane, bilgisayar ve bilişim teknolojisi imkanlarının varlığına ihtiyaç duyabilir.

(b) Erişebilirlik (ulaşabilme, accessibility): Bütün eğitim kurumları ve programlar, ayırım gözetmeksizin taraf devletin yetkisi altındaki herkes için erişilebilir olmalıdır". Erişilebilirliğin birbiriyle kesişen üç boyutu mevcuttur ve şu şekilde açıklanmıştır:

(i) Ayrımcılık gözetmeme: Eğitim, özellikle risk altındaki gruplar açısından, ayrımcılığın yasaklandığı konuların hiçbirinde ayrımcılık gözetilmeksizin, herkes için hukuken ve fiilen erişilebilir olmalıdır.

(ii) Fiziksel erişebilirlik: Eğitim, fiziksel olarak güvenli şekilde erişilebilir olmalı, makul ve uygun bir coğrafi bölgede verilmeli (örneğin uzaktan eğitim programları)

(iii) Ekonomik erişilebilirlik: Eğitim bedeli herkes tarafından ödenebilir olmalıdır. Erişilebilirliğin bu boyutu 13. maddenin 2. paragrafındaki ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim konularındaki düzenlemeye uygun olmalıdır: İlköğretim, herkes için parasız olmalı ve taraf devlet parasız orta ve yükseköğretimi aşamalı olarak gerçekleştirmelidir.

(c) Kabul edilebilirlik (acceptability): Müfredat ve eğitim metotları da dahil olmak üzere, eğitimin şekli ve içeriği bütün öğrenciler ve uygun olan durumlarda, ebeveynler için kabul edilebilir olmalıdır (örneğin kültürel açıdan uygun ve kaliteli eğitim). Kabul edilebilir eğitim, 13. maddenin 1. fıkrasının eğitime yönelik hedeflerine ve bu konuda devlet tarafından onaylanan asgari eğitim standartlarına uygun olmalıdır (bakınız 13'üncü maddenin 3'üncü ve 4'üncü paragrafları).

(d) Uyarlanabilirlik (adaptability): Eğitim, değişen toplulukların ve toplumların ihtiyaçlarına uyarlanabilecek kadar esnek olmalı ve farklı sosyal ve kültürel ortamlardaki öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmelidir.

1.3.4. Diğer Sözleşme Belgeleri

Eğitim konusunda ayrımcılığı başlı başına düzenleyen “Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme” UNESCO tarafından 1960 tarihinde kabul edilmiştir. 22.05.1962 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme 19 maddeden oluşmuştur ve eğitimde muamele ve fırsat eşitliğini destekleme konusunda devletin yükümlülüklerine yer verilmiştir (Terzioğlu, 2007: 59). Fakat Türkiye bu sözleşmeye bugüne kadar katılmamıştır. Eğitim faaliyetleri bakımından ayrımcılık 1. maddede yer almıştır. Bu Sözleşmede, herhangi bir kişiyi ya da kişiler grubu herhangi bir düzeyde eğitim hizmeti almaktan yoksun bırakmak; eğitimin kalite standardını düşürmek, bazı kişiler veya guruba eğitim faaliyetleri ve sunuları bakımından ayrıcalık vermek olarak kabul edilmiştir. Sözleşmenin 2. maddesi Türkiye'nin Lozan Andlaşması ile belirlenen azınlık stratejisine ters düştüğünden Türkiye, bu Sözleşmede yer almamıştır (Eren, 2007:135).

Eğitim hakkıyla ilişkili olan başka belge ise 1979 tarihli “Birleşmiş Milletler Kadınlara karşı Her Çeşit Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası sözleşmesidir”. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi sözleşmesi Türkiye Hükümeti tarafından 14 Ekim 1985 tarihinde imzalanmış, 19 Ocak 1986'da 18898 nolu Resmî Gazete'de yayımlanarak uygulamaya konulmuştur (<http://rega.basbakanlik.gov.tr>).

Eğitim hakkının devlete ve topluma yükümlülük getirmesini ifade eden önemli uluslararası belgelerden biride 6–10 Eylül 1988 de kabul edilen “Yükseköğretim Kurumlarının Özerkliği ve Akademik Özgürlük Üzerine Lima Bildirgesidir”. Lima Bildirgesi, eğitim hakkının sağlanmasına ilişkin ekonomik kaynakların sağlanması sorumluluğunu devletlere vermektedir. Bildirge özgürlükçü ve eşitlikçi bir içerik öngörmektedir. Bildirge'nin değindiği önemli noktalardan biri de eğitimin “*olumlu bir toplumsal değişimin aracı*” olması aynı zamanda “mevcut durumun değiştirilmesine katkıda” bulunmasıdır (<http://yogm.meb.gov.tr>).

Uluslararası kaynaklar arasında belirtilmesi gereken bir diğer belge de UNESCO tarafından düzenlenen ve Türkiye dâhil 120 ülkeden 400'den fazla katılımcı ile 23–25 Haziran 2003 tarihleri arasında Paris'te yapılan “Yüksek Öğretim Paydaşları Toplantısıdır (UNESCO, 2003).

1.3.5. Uluslararası Sözleşme ve Bildirilerin Bağlayıcılığı

1982 Anayasası, uluslararası hukukla iç hukukun ilişkisini 90. maddede yer verilmiştir:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlasmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlasmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

Maddeye göre, usulüne göre yürürlüğe konulan uluslararası antlaşmalar kanun hükmündedir. Eğitim hakkı temel hak ve özgürlüklere ilişkin olduğundan, kanunların aynı konuda farklı hüküm içermesinde uluslararası antlaşma hükümleri uygulamaya konulacaktır. Diğer bir açıklamaya göre yukarıda değinilmiş olan uluslararası antlaşmaların eğitim hakkına ilişkin maddeleri Türkiye'nin koymuş olduğu tereddütler haricinde, iç hukuk mevzuatı açısından kanun hükmündedir. Fakat mevcut kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda, uluslararası antlaşma hükümleri uygulamaya konulacaktır. Ayrıca buradaki hükümler hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine gidilecektir. Söz konusu antlaşmaların bireylere temel hak ve özgürlükler bahseden normları, Türk mahkemeleri tarafından doğrudan uygulanabilir üstün nitelikte hukuk kurallarıdır (Ünal, 1997:151).

1.4. EĞİTİM HAKKININ DİĞER HAK VE ÖZGÜRLÜKLERLE İLİŞKİSİ

Bu bölümde, eğitim hakkının 1982 Anayasasının temel hak ve hürriyetleri düzenleyen maddelerinde ifade edilen bazı haklar ile ilgili ilişkisi üzerinde durulacaktır.

1.4.1. Din Eğitimi Hakkı

1982 Anayasası'nın 24. maddesinin dördüncü fıkrasına göre din ve ahlâk eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetiminde yapılacağı, ilk ve orta-öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alacağı, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlı olarak din dersinin sunulması hükmedilmiştir. Zorunlu din kültürü dersi, ilk ve orta öğretim kurumlarının tümünde okutulmaktadır. Anayasa, 24. maddesi özel veya resmi ilk ve ortaöğretim kurumları diye ayırım yapmadan din kültürü ve ahlak bilgisi dersi tüm, ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu bir derstir. 24. madde öğrencilerin mensup olduğu dine göre de ayırım yapmamış ilk ve orta öğretim

kurumlarında okuyan Türk vatandaşı veya yabancı veya Müslüman veya Hıristiyan veya hangi dine mensup olursa olsun bu dersi almak zorundadır. Zorunlu din kültürü öğretiminde dinlere ait genel kültür niteliğinde dersler verildiğinden gayrimüslimlerin bu dersi alıp almamaları hususu tartışma konusu olmuş, gayrimüslimler bu dersten muaf tutulmuştur. Yine Anayasa'nın 24'üncü maddesinin dördüncü fıkrasına göre, din eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır (Gürsel, 2002: 51).

1.4.2. “Örtünme Özgürlüğü” ve Yapılan Anayasa Değişiklikleri

Bir dönem Türkiye’de, üniversite öğrencilerinin yükseköğretim kurumlarında “türban” takıp takamayacağı hususun, siyasal ve idari düzlemde belirsizlik ve uygulamada ise gerilim ve kargaşalara neden olmuştur (Kaboğlu, 2005: 288-291). Diğer taraftan örtünme konusu, farklı isimlerle başka ülkelerde de tartışılmıştır. Kız öğrencilerinin örtünme konusu, Fransa’da ilk kez 1989–1990 öğretim yılında, bir lise müdürünün, “türbanlı öğrenciyi derse kabul etmemesi ile vuku bulmuştur.

Bu olay günyüzüne çıktıktan sonra Eğitim Bakanlığı tarafından konu Fransa Danıştay’ına verilerek, devlet okullarında dini sembol olarak “türbanın” kullanılmasının Anayasadaki laiklik ilkesi ile üzerinde durulmuştur. Uzunca bir süre konuyla ilgili değişik karar ve uygulamalar yapılmıştır. 15 Mart 2004 yılında, ilgili Kanunda değişiklik yapılarak, devlet okullarında dini sembol niteliğinde giysi veya sembolün giyilmesi engellenmiştir. Bu karar diğer tüm dinlerin sembol ve işaretlerine de getirilmiştir (örneğin İslam dinine yönelik “türban”, Hıristiyanlar için haç takmak) (Brems, 2006:122).

Laikliği benimseyen bir ülke olarak Fransa kamusal alanda, çalışanların dini inançlarını gösteren sembol veya giysi giymelerini de engellemiştir. Mlle Marteaux, çalıştığı kolejde öğretmen olarak görev yaparken “*türbanı çıkarmayı kabul etmemesi üzerine açılan dava*” ile ilgili olarak Fransa Danıştay’ı, kamu görevinde tarafsızlık ilkesinin mutlak olduğunu ve dini sembolün kamu görevini yerine getirirken eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönünde karar alınmıştır.

Fransa Danıştay’ının 2000 yılında vermiş olduğu karar çerçevesinde, devlet okullarında öğretmenlerin “türban” giyme gibi bir ayrıcalığı bulunmamaktadır. Fransa’da, öğrencilerin ve öğretmenlerin “türban” giymesine izin verilmemiştir (Gallala, 2008: 599). Bir başka ifadeyle Fransa, hizmet sunan- hizmetten yararlanan ayrımı yapmaksızın “türbanı” takmayı yasaklamıştır.

Belçika’da, devlet ve kilise okullarında türban serbest bırakılmıştır. Fakat okulların üçte ikisinin türbanı yasakladığı sonucuna ulaşılmıştır. Fransızca konuşulan bölgelerde “türbanın” yasaklanması şeklinde uygulama daha yaygın olmuştur. Felemenkçe konuşulan bölgelerde ise düzenleme okulun kendi kararına bırakılmıştır (Brems, 2006:122).

Almanya’da ise devlet okullarında “türban” sorunu hiç seslenmemiştir. Kural olarak “türban” serbesttir ve türbanla ilgili idari veya adli yönetmelik yoktur. Yüksek İdare Mahkemesi tarafından, 1993 yılında, kız Müslüman öğrencilerin, dini sebeple spor derslerinden muaf tutulmasına yönelik talep uygulamaya olumlu yönde uygulanmıştır. Fakat Türbanlı bir kişinin öğretmen olarak atanmaması Alman Anayasa Mahkemesine verilmiştir.

Alman Anayasa Mahkemesi türbanı yasaklayan açık bir kanun olmaması nedeniyle anayasal hakları sınırlama olarak kabul etmiştir. Bunun üzerine Baden-Württemberg Eyalet Parlamentosu 2004 yılında devlet okullarında görevli öğretmenlerin dini, politik ve felsefi inançlarını simgelemeleri durumlarına yasak getiren kanun yapmışlardır. Almanya’nın diğer eyaletlerinde zamanla benzer yasama işlemleri yapılmıştır. (Gallala, 2008:599).

Türkiye’de ise, 1967’de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ndeki bir eylemle ülke gündemine girmiştir. 20.12.1982’de, Yüksek Öğretim Kurumu, yayımladığı bir genelgeyle, kız öğrencilerinin örtünmesini dersanelerde yasaklamıştır. İki yıl sonra YÖK, bu yasağı yeni bir genelgeyle kaldırmıştır. Danıştay, 13.12.1984 tarihli kararında, yasağı kaldıran genelgenin hukuka ve mevzuata uygun olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Kenan Evren’in başvurusu üzerine, YÖK, 1987 yılında türbanı tekrar yasaklamıştır. 1987 genel seçiminden hemen sonra dönemin hükümeti (ANAP), türbanı serbest bırakan bir kanun hazırlamasına rağmen Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmiştir.

Bunun üzerine YÖK mevzuatında değişiklik yapılmış ve kızların örtünmesine izin veren kanun Meclis’te kabul edilmiştir. Cumhurbaşkanı bu defa kabul eder ve resmi gazetede yayımlar, fakat Anayasa Mahkemesi’ne de iptal davası açar. Anayasa Mahkemesi, 07.03.1989 tarihli kararında ilgili kanunu Anayasa’ya aykırı bularak iptal eder. ANAP hükümeti 25.10.1990’da kız öğrencilerin örtünmelerine izin veren yeni bir kanun çıkarır. 2547’nin ek 17. maddesi “Yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydı ile yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir.” şeklindedir. Bu defa Ana Muhalefet Partisi (SHP), kanunun Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa

Mahkemesi'ne iptal davası açar, fakat talep reddedilir. Bu kararlar, kız öğrencilerin örtülü olarak eğitim almasında 1997 yılına kadar bir sorun yaşanmaz.

28 Şubat sürecinde YÖK, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 15.09.1997 tarihli genelgesine dayanarak üniversite rektörlüklerine "başörtülü öğrencilerin üniversitelere alınmaması" yönünde talimat vermesiyle başörtüsü tekrar yasaklanmıştır. Ayrıca 1997'de Anayasa Mahkemesi kararıyla da başörtüsü yasaklanır. 09.02.2008 tarihinde başörtüsüne serbestlik getiren yeni bir Anayasa değişikliği hazırlanır ve TBMM Genel Kurulunda, ikinci turda 103 ret oyuna karşılık 411 oyla kabul edilmiştir. Bu durum ülkede önemli gerginliğe yol açmış Türkiye'nin önemli gazetelerinden biri olan Hürriyet, TBMM'de yapılan bu değişikliği "411 el kaosa kalktı" başlığıyla tarafsızlığını net bir şekilde ortaya koymuştur (Hürriyet, 10 Şubat 2008). AKP, MHP ile bağımsız milletvekillerinin katılımıyla başörtüsü konusunda yapılan Anayasal düzenleme 411 oy alarak kabul edilmiştir. Bu düzenlemeyle, 1997'de Anayasa Mahkemesi kararıyla yasaklanan türban 11 yıl aradan sonra serbest bırakılmıştır.

Bu düzenleme CHP tarafından Anayasa Mahkemesine taşınmış ve mahkeme Anayasa değişikliğini "Anayasa'nın laiklik ilkesine aykırı bulmuştur. Daha sonra açılan kapatma davasında Ak Parti'nin yaptığı bu değişiklik partinin kapatılma isteminde en önemli gerekçelerden birini teşkil etmiş ve parti adeta ipten son anda geri dönmüştür. Kamu personeli için başörtüsü yasağının kalkması ise dönemin Hükümetinin 01.10.2013'te açıkladığı demokratikleşme paketi ile oldu. Kılık kıyafet yönetmeliğinin 5. maddesinde yapılan değişiklikle kısıtlayıcı hükümler kaldırılmıştır.

1.4.3. Eğitim Hakkı İle İlgili Diğer Temel Haklar

Anayasanın 10, 24, 27, 42, 62, 130, 131 ve 132. maddeleri ilgili bazı düzenlemeleri içermektedir.

1.4.3.1. Kanun Önünde Eşitlik Hakkı

Anayasa'nın 10. maddesinde düzenlenen kanunda eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkesi, eğitim hakkı konusunda da eşitliği ve ayırım yasağına ihtiyaç görülmüştür. Anayasanın 10. Maddesine göre şu şekildedir;

"Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir

kişiyeye, aileye, zümreyeye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Anayasanın 10. maddesinde düzenlenen kanun önünde eşitlik ve ayırım gözetmeme ilkesi, eğitim hakkı konusunda da eşitliği ve ayırım yasağını ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Eşitsizlik yapmama ve kanun önünde eşitlik ilkesinin fiilen gerçekleştirilmesinde dezavantajlı grup olan kız çocuklar, engelli, maddî imkânlardan yoksun grupları korumalı ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlayacak tedbirlere yer verilmiştir. Anayasada sosyal hakların devletin malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirileceği hükmü verilerek, eğitimde fırsat eşitliğinin sınırlarını ortaya konmuştur (Öz, 2013:129).

1.4.3.2. Bilim Ve Sanat Özgürlüğü Hakkı

Anayasanın “bilim ve sanat hürriyeti” kenar başlıklı 27. maddesi şu hükmü içermektedir:

“Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1’inci, 2’nci ve 3’üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.”

Anayasanın bu maddesi bireye bilimsel ve sanatsal konularda eğitim alma, öğretme, üretme, ürettiklerini sunma gibi özgürlükler vermiştir.

1.4.3.3. Yabancı Ülkelerdeki Türk Vatandaşlarının Eğitimi Hakkı

Yerleşme ve seyahat hürriyeti ve çalışma hakkının bir sonucu olarak ortaya çıkan yurt dışına göç olgusu, bu vatandaşların eğitim hakkına ilişkin düzenleme yapmayı gerektirmiştir (Öz, 2013: 99). Anayasanın 62. maddesi yabancı ülkelerde çalışan vatandaşların çocuklarının eğitiminin sağlanması sorumluluğu yüklenmiştir. Buna göre, “Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.” denilmektedir.

1.5. DÜNYA TARİHİNDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKI

Eğitim tarihi, çağlar boyunca geçirmiş olduğu aşamaları incelemek ile uğraşan bir bilim dalıdır bunun tarihi ise insanlığın tarihi ile neredeyse aynıdır. Nitekim tarihteki her dönem ile günümüz koşullarındaki eğitim sisteminden söz edilmesi mümkün olmamaktadır fakat insanlığın yerleşik hayata geçmeye başlamasıyla günümüze değin bütün toplumlar içerisinde bir eğitimin varlığından söz etmek mümkündür. Bunun nedeni ise yerleşik hayata geçen toplumlar için eğitim her zaman önem arz etmiştir özellikle de toplumların devamlılığı bakımından eğitimin yaşamsal önemi bulunmaktadır. Toplumlar geleceklerini bir güvence altına alabilmek gayesi ile o toplumun içindeki kültürel, politika, ekonomi gibi özelliklerini benimseyerek uygulayan ve bunu yeni kuşakların da uygulayabilmesi için bu şekilde yetiştirilmesinde eğitimin önemli bir yeri vardır. Tarih olgusu her ne kadar bütün insanlığın etkisinde bulunan bir durum ise, eğitimin kültürün ve teknolojinin de insanlığa dair olan faktöründe ortak bir ürün olarak görülmektedir. İnsanlığın başladığı tarih içerisinde yaşanan her bir gelişme ve ilerleme de bir birikim sonucunda oluşmaktadır. Bir anda gerçekleşmiş olduğu kabul edilen her durum ya da her olay yine aynı şekilde belirli bir zihinsel, duygusal ve eğitim seviyesinin gelişmişlik düzeyini gerektirir. Bu açıdan günümüzde var olan şeyler tüm insanlığın ortak bir mirasıdır. Hatta öyle ki Einstein kuramları bile bilim alanındaki bilgilerin kullanılarak geliştirildiği görülmektedir. O güne değin elde edilmiş olan tüm birikimlerin üzerine kurulmuştur.

Eğitim, bireyler dünyaya geldikleri ilk anda ve doğmuş oldukları ailede başlamaktadır ve daha sonrasında hem yakın çevresinde hem de uzak çevresine genişleyip yaşamları boyunca devam eden bir süreçtir. Eğitim ilk çağlarda çocukların cinsiyetine göre toplumsal rolleri ne hazırlanması amacıyla oluşturulmuştur. Bu tarz eğitimler genellikle aile ortamlarında meydana gelmiştir. Şehir devletlerinin ve imparatorlukların meydana çıkması ile beraber planı ve programı olan eğitim faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Eğitimin ilk dönemlerinden itibaren dini kurallar ve uygulamalar ile savaşı bireylerin yetiştirilmesi eğitimin temel amacı sayılmıştır. Çok tanrılı dinler gibi tek tanrılı dine inananlarla dini kurallar bunun gereklerini tüm topluma yayarak eğitime önem vermiştir. Dil ağırlıklı verilen bu eğitimler aynı zamanda dini ibadetlerini de yerine getirilmesi için uygun mekân ve dini eğitim merkezi şeklinde örgütlenmiştir buna örnek olarak tapınak okullarının, manastırların medreselerin bulunduğu bilinmektedir. Eğitim sisteminin çağlar boyunca, siyasi, toplumsal ve ekonomik değişim ve gelişmeler

sonucunda etkilenmişlerdir. Devlet etki alanını genişlettikçe eğitilmiş birey ihtiyacı da artmış bunun sonucunda da eğitim hizmetlerinin gerçekleştirilmesi için öğrenci yetiştiren okullar açılmıştır. Devletin üst yüzeyinde bulunan görevlilerin okuma, yazma ve hesap bilmeleri gerektiği için planlı bir eğitim sürecinin bulunmasına kanaat getirilmiştir.

Toplumlar gelişince bununla beraber eğitim imkânları da zaman içerisinde gelişim göstermiştir. Yaşanan bu gelişmelerin temeli olarak endüstri alanındaki üretim sürecini yaygınlaşması bulunur. Fabrika alanlarının yaygınlaşması beraberinde eğitim almış işgücüne gereksinim de arttığı için eğitimin toplumsal yaşam içerisinde önemi de artmıştır. Eğitim yalnızca okuryazar olmayı değil aynı zamanda siyasi, sosyal ve kültürel bazı işlevleri de yüklenilmiştir. Bireylerin bu beklentileri karşılayabilmesi için katı disiplin kurallarına dayandığı ve ayrıntılarına kadar planlanmış programlanmış ve aynı zamanda öğretmen odaklı bir eğitim anlayışı tasarlanmıştır fakat 20. yüzyıl içerisinde toplumsal, ekonomik, siyasi daha da önemlisi teknoloji alanında yaşanan gelişmeler eğitim anlayışına da birebir etkilemiştir. Günümüzde sunulan eğitim, öğrenci odaklı, farklılıklara değer veren araştırmalara ve eleştirmenleri odaklı bir eğitim anlayışının varlığından söz edilebilir.

1.5.1. Antik Çağ'da Eğitim

Antik Çağ yani Yontma Taş Devri dönemindeki Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar devam eden zamanı kapsamaktadır. Bu çağda bulunan Uzakdoğu, Hint, Mezopotamya, Antik Amerika Yunan ve Roma uygarlıkları bilim ve bununla ilgili ilişkili olan eğitimler de ön plana çıkmış uygarlıklardır. Bu çağdaki uygarlıkların hepsinde eğitim öncelikle ailede başlardı daha sonrasında çocukların eğitimlerinden din adamları söz sahibi olarak onlara dini metinleri ezberletirlerdi. Varlıklı ve asil ailelerin çocuklarına ise sonraki yaşlarında matematik, tıp ya da astronomik konulardan meydana gelen eğitimler verilirdi ancak bu eğitimleri toplumun alt sınıfında bulunan ailelerin çocukları gitmezdi. O çağlarda okullar tapınak yanlarında açılırdı hatta öyle ki her tapınağında yanında muhakkak bir rahip okulu bulunurdu. Bu çağın eğitim anlayışı ise ezbere dayalı, sıkı bir disiplinin varlığı ve fiziksel şiddete uygulanırdı. Mısır'da yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda bulunan bir kil tabletin üzerinde “Beni dövdün, bilgi kafama girdi” ifadesi o çağın eğitim anlayışını da göstermektedir.

1.5.2. Mezopotamya Uygarlıkları

1.5.2.1. Sümer uygarlığı (MÖ 3000)

Uygarlığın kurucusu olarak bilinen Sümerler yazıyı ilk bulan uygarlık olmasının yanı sıra yazının sonraki kuşaklara aktarılabilmesi için sistemli bir eğitim etkinlikleri düzenlemiş bir toplumdur. Bu uygarlığın alışveriş sistemi dahi belirli bir düzene bağlı kalarak yönetici ve din adamları tarafından ürünler, tapınaklarda toplanmış ve orada dağıtılması işini düzenleyerek alınan ve verilen miktarların unutulmaması için de toprak tabletlerinin üzerine işaret koymuşlardır. Bu kayıt tutmaların sonucunda her geçen zaman geliştirilmiş ve 60 taban konumsal bir sayı sistemi ile daha sonrasında ideogram şekline dönüşerek resim işaret yazısı sistemi meydana çıkmıştır (Yıldırım, 1982: 19). Depo edilmek üzere tapınaklara getirilen mal ve yiyeceklerin kim tarafından getirilmiş olduğunu belirlemek için mal sahibini sembol eden bir simge kullanılırdı. İlk zamanlarda kelimelerin resim ya da semboller ile ifade edilme şeklinde olan yazı, zaman içerisinde şekil halini almıştır. Bu şekiller bir çiviye benzediği için çivi yazısı adını almıştır. Yazının icat edilmesi ile beraber katip olarak yetiştirilen çocuklar, rahipler tarafından muhabbetlerde okuma ve yazma öğretimi başlanmıştır (Çalışkan, 2007: 50). Sümerler 2500'lü yıllarda da çarpım tablosunu andıran bir sistem kullanarak ve bunun yanı sıra alanı ve hacimlerin hesaplamasını yapmışlar, pi sayısının ise 3,125 olduğunu kabul etmişlerdir. Sümer Uygarlığı kendisinden sonra ortaya çıkmış olan Antik Yunan, Roma, Mısır Ve Pers Uygarlıklarını da etkilemişlerdir. Ay takviminin, geometrinin, matematiğin, edebiyatın gelişme yerleri bu uygarlıkta görülmüştür. Uygarlıklardan yanı sıra dünyanın başka coğrafyasında bulunan Çin ve Antik Amerika Uygarlıkları kendi yazılarını geliştirmiş oldukları bilinen bir gerçektir(Yıldırım, 1982: 19).

1.5.2.2. Mısır uygarlığı (MÖ 3400 – 525)

Mısır uygarlığı Nil Nehri'nin yakınlarında ve bu delta üzerinde kurulmuş bir devlettir. İlk çağ dönemindeki Mısır tarihi milattan önceki dönemlerde bir yaklaşık 3400'lü zamanlarda başlamış ancak daha sonrasında Perslerin milattan önce 525 yılında Mısır'ı işgal etmesi ile son bulmuştur. Mısır Uygarlığının, en önemli icatları ise hiyeroglifi yani resim yazısını geliştirmiş olmalarıdır. Bu yazı ise genellikle palmiyelerin liflerinden yapılmış olan papirüsler de veya kil tabletler üzerinde yazılmıştır. Özellikle günlük işin yazıya dökülmesi geleneği o dönemde yaşayan Firavuna idari işlerinde yardımcı olan ve

okur-yazar kâtip kadrosunun oluşturulması için katkı sağlamıştır. Merkezden yönetim ile yerel birimler arasında bulunan iletişimin önemli bir düzeyde yazıya dayandırılması devlet hizmetlerinde yer alan personellerin okuma ve yazma bilmelerini gerekli kılmıştır. Tüm bu yenilikler eski Mısır Uygarlığının eğitime olan katkılarının eğitimin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Uygarlık, ölümden sonraki yaşama inandıkları için mumyalama tekniğini de geliştirmişlerdir ve bu teknik aynı zamanda tıbbın gelişmesine de katkı sağlamıştır. Buldukları coğrafyada yer alan Nil Nehri'nin neredeyse her yıl taşıyor olması sebebiyle belirsiz olan tarla sınırlarını tekrardan belirlenebilmesinin gerekliliği neticesi ile Tapu ve Kadastro tekniğinin de gelişmesine önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. Çağımızda halen daha kullanılmaya devam eden Miladi takvimin temeli kabul edilen 365 günlük Güneş yılı takvimi Mısırlılar tarafından geliştirilmiş ve o zamandan beri kullanılmaya devam edilmektedir(Tunç, 2017: 175).

1.5.2.3. Pers – Hitit – Fenike Uygarlıkları

Persler İran uygarlığının en önemli temsilcileri konumundadır. Bu uygarlığın bilim ve eğitim tarihi bakımından sağlamış oldukları en önemli katkıları ise ilk posta teşkilatını kurmuş olmalıdır. Ticaret alanında da gelişmiş olan Persler, Ege denizinden İran'a kadar devam eden Kral Yolu'nun sayesinde ticaret alanında da gelişme göstermişlerdir.

Diğer önemli olan uygarlık ise Hititlerdir. Bu uygarlık, bilinmekte olan en eski Hint- Avrupa dilinden birini kullandıkları için Eğitim Tarihi içerisinde yer almaktadırlar. Uygarlığın tarihe geçmesindeki bir diğer önemli neden ise ilk yazılı anlaşmayı gerçekleştirmiş olmalarıdır. Hititlerin yazıyı bilmeleri aynı zamanda formal bir eğitim sistemi bulunduğunun kanıtı olarak sayılabilir. Asur çivisini ise resmi yazışmalarda ve saray kayıtlarını tutarken kullanmışlardır ancak kayalardaki kabartmalarda ve yazıtlarında ise hiyeroglif yazılarına rastlanmaktadır.

Fenike uygarlığı ise milattan önce yaklaşık 2000'li yıllarda Lübnan Dağlarının ve Akdeniz kıyılarının arasında kurulmuş olan bir bölgede yer almaktaydılar. Buldukları coğrafya nedeniyle denizcilik alanında en gelişmiş olan Antik Çağ topluluğundan biri olarak tanımlanırlar. Bunun neticesinde de Akdeniz kıyılarında, Kartaca ve Sidon gibi büyük koloniler kurmuşlardır. Uygarlığın Eğitim Tarihi içerisindeki yeri ise ilk alfabeyi bulmuş olmalarından kaynaklanmaktadır bu alfabe 22 harften oluşmuştur. Alfabe İyonlara, Yunanlılara, Romalıya da geçerek günümüzde kullanılmakta olan Latin alfabesinin de temelini oluşturmuştur (Tunç, 2017: 175-176).

1.5.2.4. Çin Uygarlığı (MÖ 2500)

Günümüzde Çin'de kullanılmakta olan alfabenin büyük bir temeli 3000 yıl öncesine dayanmaktadır. Antik Çin uygarlığında eğitimin temel gayesi ahlaki açıdan gelişmiş, toplumsal kültürü benimsemiş olan ve devletine karşı sorumluluklarının farkında olan ve bunları uygulayan insanları yetiştirmektir. Ahlaki açıdan eğitim, ruhun terbiye edilmesi ile kontrol altına alınarak eğitimin temel amacı yerine getirilmiştir. Çin uygarlığında ruh ve beden terbiye edilmesi için müzik ve dinsel törenlere verilen önem eğitim alanına da verilmiştir. Pusulanın, barutun, kâğıttın ve matbaanın ilk örneklerine de Çin'de rastlanılmaktadır. Rastlanılan bu bulgular Çin'de gelişmiş bir uygarlığın bulunduğu kanıt olarak görülmektedir(Tunç, 2017:176).

1.5.2.5. Hint Uygarlığı (MÖ 7000 – 1700)

Hindistan'da toplumsal sınıf ayrılıklarının kesin çizgiler ile belirlendiği bir toplumsal yapı bulunmaktaydı. Oluşturulan bu yapıya ise kast sistemi adı verilerek yapının izlerinin hayatın her anında görmek mümkündü. Yönetim ise din adamlarının kontrolü altında feodal bir prenslik üzerine kurulmuştu. Günümüz koşullarında Hindistan, Çin ve Uzakdoğu ülkelerinde halen daha yaygın olarak kullanılan Budizm, kast sistemi sebebiyle Hindistan haricindeki uygarlıklarda daha fazla yaygınlaşmış. Hindistan'da bulunan din adamlarının, asillerin ve askerler çocuklarını eğitim alması için Gurukul olarak bilinen en eski okul sisteminde okutmuşlardır. Bu okulda edebiyat, tarih, tıp, astronomik, devlet idaresi ve felsefi alanlarda eğitimler verilmekteydi. Daha sonrasında meydana çıkan Budizm'le beraber eğitim hızlı bir şekilde gelişerek günümüzdeki üniversitelerin Antik Çağ zamanında paralel olarak kabul edilen üst düzey eğitim kurumu olarak hizmet vermiştir. Hindistan'ın eğitim sistemi sonrasında İslam dünyası içinde büyük etkisi olmuştur(Çalışkan, 2007: 62).

1.5.2.6. Antik Amerika Uygarlığı

Amerika kıtasındaki yerli halk olan Mayalar ve İnkalar tarafından gelişmiş takvimler kullanılmaktaydı. Astronomi ve matematik alanında gelişme göstermişlerdir. Aztekler tarafından yapılan görkemli tapınak ve mayaların karmaşık bir yapı sistemi içerisindeki gelişmiş eğitim sistemlerinin olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra mimari alanda ve şehirleşme de ileri düzeye geçmişlerdir. Harç kullanılmadan duvar inşa edilmesi tekniği ve toprak kaymasının önlenmesi için akaçlama tekniğine geliştirmişlerdir

ve bunun neticesinde Güney Amerika'da bulunan uygarlıklar mühendislik ve teknik alanında da oldukça gelişmişlerdir (Aytaç, 1992).

1.5.2.7. Antik Yunan ve Roma Uygarlıkları

Antik Çağ'la ilgili en çok bilgi sahibi olunan uygarlık Antik Yunan ve Roma'dır. Günümüzde kullanılmakta olan felsefe, matematik, tıp, astronomik edebiyat alanındaki bir düşünceye ve kuramın temelini Antik Yunan ve Roma ya dayandığı görülmüştür. Antik Yunan tarihinde asillere açık gelişmiş ve kurumsallaşmış eğitim sistemi vardı. Bu eğitim anlayışı daimi ve esas olma akımlarının da temelini oluşturuyordu. Sistemli olarak felsefi akımların ilk defa Batı Anadolu ve Yunanistan civarında gelişmesi açısından buna büyük katkı sağlamıştır. Antik Yunan'da eğitimin insanları çok yönlü gelişmesini amaç edildiği bilinmektedir. Bunun yanı sıra; jimnastikle beden, müzikle felsefe, ruh ve zihnin geliştirilmesi için çalışılmıştır. Dönem içerisinde yaşayan önemli bazı düşünürlerin açtığı okula günümüzdeki eğitim düzeylerinin temelinde aktif rol oynamıştır. Eflatun'un kurmuş olduğu “ Akademia” (Akademi) günümüzde uzmanların yetiştirilebilmesi için kurumları bulunan akademinin temelini oluşturur. Eflatun'un öğrencilerinden olan Aristoteles ise, uzmanlık eğitiminde önce eğitim düzeyinin gerekli olduğunu ileri sürerek “Lyceum” yani günümüzdeki liseleri kurmuştur. Aristo'nun bir mantık bilimi kurucusu olduğu kabul edilir hatta öyle ki dünyada birçok şeyin düzeni ve bir neden sonuç ilişkisi içerisinde gerçekleştiğini kabul eder. Bunun yanı sıra tümevarım ve tümdengelim mantığını oluşturan da Aristo'dur. Yunan uygarlığını diğer uygarlıklardan ayıran en temel unsur ise Yunanlılar'da olduğu gibi günlük hayatta karşılaşılan sorunlara cevap aranması yerine doğa felsefesine yönelmiş olmalarıdır. Bu açıdan felsefenin gelişimine uygun bir ortam oluşturulmuştur (Yıldırım, 1982: 23). Yine bu dönem içerisinde yaşayan ve Atina'nın en güçlü rakibi olan Sparta Şehir Devleti'nde ise çocukların, fiziksel olarak gelişmelerini sağlayan ve savaş durumlarında gereken cesareti, Atik olmayı ve silah kullanım becerisini kazandırmaya çalışmıştır(Terzi ve Gürsoy: 2002).

Antik çağdaki diğer bir önemli uygarlık ise Roma'dır. Roma uygarlığında eğitim sistemi Antik Yunan'da olduğu gibi kurumsal olmayarak yaşamın gereken sorularına yanıt verebilecek şekilde düzenlenmiştir. Bu uygarlığın temel ideolojisi ise dünyayı anlamak değil, dünyayı düzenlemekten yana olmuştur. Romalılarda verilen eğitimlerin temel amacı, düzenli yurttaşların yetiştirilmesi olmuştur. Romalılar Yunan uygarlığı gibi ticaret

ve felsefe konuları ile ilgilenmeyip, matematik ve kuramdan uzak durmuşlardır. Uygarlık kamunun sunmuş olduğu sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi yine kamunun sunması gereken yol, köprü ve suyuolları kemerinin inşası, kamu ve yurttaş ilişkilerini düzenlemiş, ordu kurma gibi diğer alanlarda ise ileri gitmişlerdir. Öğrencilerin sınıflara ayrılması yöntemi ise yine ilk kez Romalılar döneminde uygulanmaya konulmuştur(Yıldırım, 1982: 59)

1.5.3. Antik Çağ Sonrası Eğitim

İnsanlık antik çağdan sonra ise düşünsel manada karanlık bir dönem olan ortaçağı yaşamıştır. Bu dönemde akılcılık yerine skolastik düşünce, dogmatizm ve metafizik gibi konuların yer aldığı bir dönemdir. Bu dönem içerisinde önemli bir bilimsel ya da sanat çalışmasına rastlanılması çok güçtür çünkü insanların yapmış oldukları hemen her konudaki çalışmalarda dini öğretileri yer verilmiştir. Ortaçağın en önemli özelliği ise kalıplaşmış olan dogmatizme ile tartışılmaz skolastik düşüncenin varlığıdır (Bilim, 2009: 53).

1.5.4. İslam Dünyasında Eğitim

İslamiyet'in kabulünden önce Arap toplumunda okuma ve yazma eğitimleri çok kısıtlı olarak kullanılmaktaydı. İran ve Bizanslılar ise eğitim konusunda çok daha ileri seviyede gelişmişlerdir. Emevi Devleti'nin halifesinden olan Abdülmelik b. Mervan'ın dönemine kadar resmi yazıların divanda alınan kararların büyük bir çoğunluğu Fars dili ile yazılmaktaydı (Ehvani, 1955: 84). O dönem içerisinde Osmanlıların atası sayılan Oğuzlar ise İslamiyet'ten önce devlet hayatı yaşamaktaydılar. Okula giden çocuklar kitap olmadan, okul olmadan öğretmen bulunmadan Oğuz töresini öğrenerek yapılan şölenlerde Ozanlar kopuz çalarak terennüm edilen milli destanları dinleyip ezber yaparlardı. Bu dönem içerisinde eğitim her ne kadar milli olsa da, farklı bölgelerde farklı uygulamalara rastlanılırdı. Oğuzların İslamiyet'i kabul ettikten sonra Selçuklu ve Osmanlı Devletlerini kurarak kitabın olduğu okulun bulunduğu ve bir öğretmenin de dâhil olduğu medeniyet ile tanışmışlardır(Gökalp, 1972). Efendimiz (sav), "Biz ümmi bir toplumuz; yazı yazmayı ve hesap yapmayı bilmiyoruz" Hadisiyle, cahiliye toplumu olan Arapların eğitimsiz olduklarını giderecek şekilde bir hukuk düzeninin ya da manevi bir yaptırımların olmadığını haberini veriyordu. İslamiyet'in kabulünden sonra ise birçok ayet ve hadisin teşvik edilmesi ve Bedir esirleri ile yapılan pazarlığın ve buna benzer uygulamalar yoluyla ümmilik büyük ölçüde bitmiştir (Luveyhık, 1999). İslam dininin

hükümlerini öğrenebilmenin en temel yolu ise okuma ve yazmayı bilmektir Nitekim toplum İslamiyet'i kabul ederek günlük hayatlarına uygulamış ve onu aynı zamanda yüceltmişlerdir. Böylelikle cahiliye devri kısa bir zaman içerisinde yerini Saadet devrine bırakmıştır (Parladır, 2001). Kur'an'ı ve sünnete nazaran zorunlu bilgiler öğretilmesinden ibaret olan temel eğitimin kademesi, her Müslüman için zorunludur fakat eğitimin zorunlu olmasını hükmeden ve bu zorunluluğa uymayan velilere ise cezai yaptırımlar bulunmaktaydı.

İslamiyet'in en parlak dönemleri olan milattan sonraki 8. ve 12. Yüzyılların arasında 400 yıllık bir dönemi kasteder. Bu dönem içerisinde dünyanın önemli bir gücü durumuna gelmişlerdir. Lakin 11.Yüzyıldan sonra İslam dünyasının bu ihtişamlı dönemi zayıflamaya ve güç kaybetmeye başlamıştır. İnsanların eşit oldukları İslam inancını ve kültürünü hızlı bir şekilde yaygınlaşmasında katkı sağlamıştır. Bu sebeple sınırları genişleyen Arap kültürü, diğer başka uygarlıklar ile etkileşime geçmiş ve bu uygarlıklar sayesinde kültür ve bilim açısından etkili olmuştur. Bu dönem içerisinde Yunan klasikleri Arapçaya çevrilmiş Hindistan ve Bizans'a kültür elçileri gönderilerek diğer uygarlıkların tanınması ve onların kendi eserlerini nasıl koruma altına aldıklarını bunların yanı sıra matematik Fizik, Tıp gibi alanlarda da önemli katkılar yapılmıştır. Antik Yunan gibi İslam dünyası da maddelerin atomlardan meydana geldiği ve bu atomun da, Tanrı tarafından devamlı olarak yeniden yaratılmış olduğu kabul edilir(Yıldırım, 1982: 70).

Tıp konusunda yaşanan gelişmeler Tıp tarihi açısından da oldukça önem arz etmektedir ve günümüze kadar devam ediyor. Bu gelişmeler çiçek ve kızamık hastalıklarının tedavisi için bazı gelişmeler göstermiştir. Eğitim konusunda matematik alanında Hindistan'dan alınan sayı sistemi ve o güne değin bilinmemekte olan 0 "sıfır" rakamı da eklenmiştir. Kullanışlı olmaması nedeniyle Roma rakamlarının yerine de günümüzde Arap rakamları kullanılmıştır. Bu rakamlar ise; (Yıldırım, 1982: 73).

Arap Rakamları

•	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

İslam düşünce yaşamı içerisinde İbni Rüşd'ün önemli bir yeri bulunmaktadır Dinin güzel olduğunu öne sürdüğü için Gazali'nin yönlendirmesiyle tepki ile karşılaşmıştır. Gazali ise filozoflara karşı açık bir tavır almış bir şekilde felsefe alanının

gereksizliğini ve yalnızca insanlara zarar verdiğini öne sürmüştür. Gazali'ye göre tüm doğrular yalnızca kitabımız Kur'an-ı Kerim'de bulunmaktadır. Bu sebeple de insanların başka düşünce arayışlarına girmesine lüzum bulunmamaktadır. İslami düşünce yaşamı içerisinde önemli olan bir diğer kişi ise İbni Sina'dır. İbni Sina'nın ele almış olduğu Kanun adlı yapıtı, İslam dünyası ve Avrupa içerisinde oldukça etkili bir eserdir çünkü bu kitap Tıp eğitimlerinde uzunca bir süre ders kitabı niyetine kullanılmıştır. Diğer bir düşünürümüz ise el-Biruni dir, el-Biruni'nin uzmanlaşmış olduğu konular o kadar çoktur ki dünyanın günümüzde halen daha saygı duyulan bu kişinin günümüzde çok daha önünde olduğunun kabul edilen bir bilim insanı bir düşünürdür. El-Biruni'nin katkısı olan alanlar ise; astronomi, tarih, Botanik, ilaç bilimi, ozan, filozof, matematik ve coğrafya alanında öncü hümanist bir bilim insanı olarak tarihe geçmiştir. Bunların yanı sıra İslam uygarlığının da gelişmesi eğitim egemen düşüncesinde büyük etkileri bulunmaktadır lakin belli bir dönemden sonra kurumsallaşan bir eğitim sisteme olmadığı için gerilemeyi de beraberinde yaşatmıştır. İslam dünyasında yaşanan bu gelişmeler en çok düşünürlerin bireysel çabaları sayesinde yaşanmış Tıp alanında yetişmeleri ise usta ve çırak ilişkisi içerisinde olmuştur(Yıldırım, 1982: 73-74).

1.5.5. Avrupa'da Eğitim

Bilim ve düş yaşamının sırcam yapmış olduğu dönemler olan Rönesans ve Reform Orta Çağ içerisinde düş yaşamına hâkim olup, hem cenneti hem de cehennemi yaşam konuları, yerini yaşanan dünyanın sorunlarına bırakılmıştır, bu durum insanın kendisine ve aklına dönüşünü simgelemektedir.

1.5.5.1. Rönesans ve Reform (Endüstrileşme Öncesi 16–18. yy)

Rönesans kavramı yeniden doğuşu ifade eder. Yeniden doğuş ise hem sanat hem de bilim konusunda özgür birey düşüncelerinin üzerine çöken ortaçağ karanlığından kurtulup yeniden doğmaktır. Diğer bir ifade ile bireylerin kendi özüne dönmesidir. Rönesans dönemi içerisinde resim, heykel, mimari, edebiyat gibi güzel sanat alanlarında üstün nitelikli eserler ortaya koyulmuştur. Bu sebeple Rönesans'ın ideal bireyi olan estetik insan olduğu kabul edilmektedir. Rönesans'ın desteklemiş oldu aydın düşünceler bilim alanlarında da bazı gelişmelerin yaşanmasında öncü olmuşlardır. Bu dönemde yer alan bilgiler; doğayı keşfetmek ve duanın sahip olduğu güçlerine egemen olmayı amaç edinen bazı bilimsel yöntemler geliştirilmiştir Bu yöntemler ise, verilerin toplanması, deney yapılması ve buna uygun değerlendirme yöntemlerinin

uygulanmasıdır. Bilimsel düşünce temeli içerisinde de özgür insan düşüncesi bulunmaktadır(Bilim, 2009: 53).

1.5.5.2. Aydınlanma Döneminde Eğitim

Avrupa tarih içerisinde 18. yüzyıllarda doğmuş ve benimsenmeye başlanmış olan dönem “ aydınlanma dönemi” şeklinde ifade edilmektedir. Bu döneme aydınlanma denilmesinin sebebi ise akılcı düşünmenin, dogmatiklik, geleneksel değişmeyen ve kabul edilen görüşlerin ve düşüncelerin yerine koyulmasıdır. İnsanlık Orta Çağ'da yaşamış oldu karanlık günlerin ardından akıllı ve bilimi ön plana çıkarabilecek akılcılık dönemine geçişin ifade edildiği bu dönem, insanların diğer bağlarından koparılıp yalnızca her şeyin temeli olan akıllı koymaları aydınlanma felsefesini net bir şekilde özetlemektedir. Dönem içerisinde yaşamış olan önemli Descartes'in “düşünüyorum, öyleyse varım” ifadeleri de o dönemde akılcılığın ön planda olduğunu gösterir. Aydınlanma dönemi düşünce anlayışı ise eğitim düşüncesini de direkt olarak etkilemiştir. Akıl her şeyin en doğrusunu yapabilecek bir gücünün bulunduğu ve eğitim konusunda da akla uygun bir şekilde düzenlenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Aydınlanma döneminde yaşayan filozoflara göre ise insan zihninin doğduğunda boş olduğunu (Tabula Rasa) ancak insanlar zihinlerini eğitim sayesinde istedikleri ölçüyü verebileceklerini dile getirmişlerdir(Bilim, 2009: 53). Yapılan bu açıklamanın anlamı ise; bireylerin olumsuz bir özellikleri var ise bunun için almış olduğu eğitimlerin sorgulanması gerekir Bu ise kişinin “ bana aldığın eğitime söyle bende sana kim olduğunu söyleyeyim” şeklinde özetlenmesi mümkündür.

Bireyler doğdukları ilk anda saf ve temizlerdir ancak içinde bulunduğu çevresi ona kötü özellikleri öğretir. Kişilerin bir düşüncesi bulunmuyorsa ya da sorunluysa eğitimleri yetersizdir ya da doğru değildir. Günümüzde olan teknoloji ile beraber eğitim imkânları da ona paralel bir şekilde gelişmektedir. Matbaanın icadıyla eğitime büyük katkı sağlanmıştır. Yaşanan tüm bu gelişmelere rağmen eğitim sistemi toplumun büyük bir kesimi için temel bir gereksinim haline gelmesi 18. yüzyıllarda olmuştur. Eğitim sisteminin kitlesel bir düzey içerisinde önem kazanması ise Sanayi Devrimi'nin yaşanması ile beraber Avrupa'da görülmüştür bunun nedeni ise üretim alanında makineleşmeye geçilmesi ile beraber, makinelerin kullanımından anlayacak niteliğe sahip işgücünün yetiştirilmesi görevi yalnızca eğitime yüklenmiştir. Bunlar yaşanırken diğer bir yandan ise sanayileşmenin artması ile beraber bu bölgeler büyük göçler almış ve bölgelerde

yaşayan insanlar yeni bir kültürü yaratmışlardır. Yaşanan toplumsal değişim temel eğitimi matematik hesap konusunun tüm yurttaşlara kazandırılması gerekliliğini ortaya çıkmasıyla beraber ilköğretimin bütün toplumlara sunulması devletin önemli sayılabilecek görevi arasında yerini almıştır(Bilhan, 1996: 55).

1.5.6. Osmanlı Eğitim Sistemi

Avrupa'da görülen yenilenme hareketleri ile bağlantılı bir şekilde siyasi ve teknik açıdan yaşanırken Osmanlı'da da bu gelişmeler bir şeytan işi olduğu ve buna karşı koymalar başlamıştır. Bu dönem içerisinde Osmanlı Devleti girmiş olduğu savaşlarda Rusya'ya ve Ortadoğu'ya karşı girmiş olduğu savaşları kaybetmiş 18. yüzyılım Avrupa'sında ise gelişen Savaş tekniğine uygun subayların yetiştirilmesi ile savaş alanlarında bunun karşılığı alınmıştır. Yaşanan bu gelişmeler Osmanlı Devleti'ni Batı tekniklerine uygun askeri okulların açılması ve Avrupa'ya da öğrenci gönderilmesi çabasını ortaya çıkarmıştır. Batıda verilen eğitim sisteminden önce askeri ve Tıp alanlarındaki gelişmeler taklit edilmiş ancak sivil eğitim kurumlarındaki düzenlemeler sonraki aşamaya bırakılmıştır (Ergün, 2008). Farklı tarihlerde yalnızca ordu ve askeriye için okullar açılmıştır bu okullar ise 1776 yılında Ordu haritacısı ve geminin inşaat ustası ihtiyacını karşılanması için “Mühendishane-i Bahri Hümayun yani Deniz Mühendishanesi” , Daha sonrasında oradaki teknik personel ihtiyacının karşılanması için “Mühendishane-i Berri Hümayun yani Kara Mühendishanesi”, Doktor yetiştirilmesi için günümüzdeki tıp fakültesinin temeli olan “Mektebi Tıbbiye-i Askeriye” kurulmuştur. 1834 yılında ise günümüzdeki Harp Okulu'nda temeli sayılan Mektebi Harbiye kurularak okulun öğrencilerinin içerisinde yetenekli olanlar seçilip subay olması için yetiştirilmekteydi. Osmanlı döneminde, II. Mahmut tarafından yayınlanmış olan bir ferman ile ilköğretimin İstanbul'da bulunan çocuklar için zorunlu olduğu duyurulmuştur(Koçer, 1991). Osmanlı Devleti'nin kabul etmiş olduğu 1876 yılındaki Kanuni Esasi'nin 114. maddesinde ise eğitimin bir kademesi için mecburiyetinin bulunduğu ve bunun derece ve ayrıntılarının ise eğitim nizamnamesi ile belirleneceği yönünde bir ifade bulunmaktadır (Kuzu, 1995). Bu uygulamayla, zorunlu olan ilköğretimin devlet tarafından gözetim ve denetimi altında bulunduğuna ilişkin resmi niteliği bulunan bir belgedir. Yurttaşların daha küçük yaşlarda eğitilmesi konusunda ise hem aile hem de toplum sorumluluk sahibidir bu sorumluluğun kişiler ergenlik dönemine girmesiyle beraber kendilerine geçer (Çamdibi, 1994).

Osmanlı Devleti'nin eğitim açısındaki en büyük gelişmesi II. Mahmut döneminde yaşanmıştır. Bu dönem içerisinde ilköğretimin İstanbul'daki sınırları içerisinde zorunlu hale getirilmesi hedeflenmiş ancak bu başarıya ulaşılamamıştır. 1838 yılında rüştiyeler Yani günümüzdeki İlköğretim okulları açılmış fakat daha sonrasında bu okullar ortaokul düzeylerine indirilerek eşit hale getirilmiş, günümüzdeki liselerin dengi olan idadiler, üniversite olarak sayılan Darülfünun var ise Tanzimat Dönemi içerisinde yapılmış olan bir diğer önemli gelişmedir. Bu gelişmelerin ardından 1900 yılından sonra 1933'te yapılan üniversite reformunun deyim bazı tepkiler yaşanması nedeniyle açılıp ya da açılmamasına karar verilemeyen Darülfünunun İstanbul Üniversitesi'ne dönüşmüştür(Ergün, 2008: 86).

Osmanlı Devleti'nin eğitim sistemi içerisinde öğretmen merkezli bir anlayışın olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise tüm öğrencilerin tek bir derslikte toplanarak yerlere koyun postları atılarak üzerinde oturulup ezber yapılmasıdır. Eğitim dayak ve cezalandırmalar ile devam ederdi ancak bunların içerisinde en yaygın olanı ise falaka cezasının verilmeseydi. Perşembe günü öğleden sonra ve cuma günlerinde resmi tatil vardı. Okulda görev alan öğretmenleri muallim denirdi muallimler genel olarak mahallede ya da camilerde görev alan imamların arasından seçilirdi ve bu muallimler II. Abdülhamid döneminden sonra ise maaş almaya başlamışlardır. Osmanlı'da yer alan eğitim kurumları aşağıda ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır (Ergün, 2008: 90).

1.5.6.1. Sıbyan Mektepleri

Osmanlı eğitim sistemi içerisinde Sıbyan mekteplerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. En yaygın olarak kullanılan Eğitim Kurumları daha sonrasında mahalle mekteplerine ve günümüzde kullanılan ilkokullar ile eşdeğerdir. Bu okullardaki eğitimin en temel amacı ise dinine bağlı öğrencilerin yetiştirilmesidir. Eğitim içerisinde atasözü, örnek hikâye, efsane çeşitli benzer önder kişilerin hayatına yer veren dersler bulunurdu. Okula başlayan öğrenciler yaklaşık 6-7 yaşlarındaiken bu eğitim 13 ile 15 yaşlarına kadar devam ederdi(Ayhan, 1997: 84).

1.5.6.2. Medreseler

İslam dünyası içerisinde bulunan en karakteristik Eğitim Kurumu medreselerdir. İlk zamanlar Anadolu'da kurulmuş ancak daha sonrasında İslamiyet'in bulunduğu ülkelere yayılmıştır. Bu eğitim kurumlarında ise din temelli eğitimler verilirdi. Genellikle İstanbul ve Marmara bölgelerinde kurulan bu eğitim

kurumlarının içerisinde en çok bilineni ise Fatih ve Süleymaniye Medresesi'dir. Medreseden mezun olan kişiler genellikle imam, hatip ya da müftülük gibi branşlarında yer almışlardır. Seçkin olan medreseleri bitiren öğrenciler ise kadı veya medrese müderrisi olmuşlardır. Ancak bu eğitim kurumu da toplumdaki ekonomik ve toplumsal yapının bozulmasına bağlı olarak vakıf gelirlerinin azalışı ancak buna karşın öğrenci sayısının hızlı bir şekilde artması sonucunda eğitim seviyesinin düşmesi gibi sebeplerle medreselerin 17. Yüzyıl itibarıyla gerilemiş oldu ancak geleneksel eğitim kurumları olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir (Ayhan, 1997: 86)

1.5.6.3. Rüştîyeler

Rüştîyeler öncesinde hem ortaokul hem de lise işlevini görmüştür ancak daha sonrasında öğretim niteliklerinin düşmesinden dolayı ilköğretim düzeyi olarak gerilemiştir. 1838'de kurulan Mühendishane-İ Harbiye'nin ve Tıbbiyenin okullarına öğrenci yetiştirilmesi için Sıbyan okullarının bir üst kademesi olarak kurulması istenmiştir. Çocuklarda rüşt çağı olarak görülen 14 ve 15 yaşlarına değin bu okulda kalacaklar ve daha sonrasında ise yüksek askeri okullarda ya da memuriyetlere girilebilirdi (Ergün, 2008: 91). Lise düzeyinde bulunan idadilerin ve Sultanilerin kurulmasına kadar rüştîyeler tüm öğretim kademelerini temsilinde yer alan bir okul olarak kabul edilmiştir ve bu okullar II. Abdülhamit dönemine kadar yalnızca yerel hükümet daireleri personellerinin yetiştirilmesi amacıyla hizmet vermeye devam etmiştir(Ergün, 2008: 92).

1.5.6.4. İdadiler

İdadi okulları Yüksek Askeri Okullarına öğrenci hazırlayıp sınıflar şeklinde hizmet vermekteydi. İlk olarak 1845'de ordu merkezleri ile Bosna'da açılmış olan bu kurumun amacı Müslüman ya da Gayrimüslim olanların Osmanlı vatandaşlarıyla kaynaştırılması ve ortak bir kültür içerisinde yetiştirilmesi için ancak sancak merkezlerinde Rüştîye çıkışlı olan öğrencilere Sultanilere öğrenci hazırlanması amacı bulunmaktaydı. Okulun öğretim Suresi 3 yıldır ancak Cumhuriyet döneminde bu okullar ortaokula dönüştürülmüştür (Ergün, 2008: 94).

1.5.6.5. Sultaniler

1800'lü zamanların sonunda ilköğretimle Yüksek Öğrenim Kurumu arasında bir eğitim kademesi şeklinde hizmet veren bu okulun öğretim dili Fransızca olarak Sultaniler

şeklinde açılmaya başlamıştır. Günümüzdeki Galatasaray Lisesi'nin temeli sayılan bu Sultaniler hem dil açısından hem de eğitim programı açısından ve öğretim sistemi ile beraber diğer öğretim kurumlarından ayrılan üstün nitelikleri bulunan bir eğitim kurumudur(Ergün, 2008: 97).

1.5.6.6. Darülfünun

Avrupa'da bulunan üniversitelerin ışığında ve onların taklit edilmesi amacıyla batılı anlamda kurulan ilk üniversite olan İstanbul Darülfünunu 1869 yılında kurulmuştur. Bu kurumda dersler ise tüm öğrencileri açık konferans şeklinde eğitim vermiştir. Darülfünunda 3 bölüm bulunmaktaydı ve bu bölümler; “Hikmet Ve Edebiyat”, “Hukuk”, “Ulûm-u Tabiiye ve Riyaziye” şeklinde 3 yıl olacak biçimde eğitim vermiştir (Ergün, 2008: 99).

1.5.7. Cumhuriyet Döneminde Eğitim

Büyük savaşlar ve beraberinde zaferler kazanmış olan bir toplum Cumhuriyet'in getirdiği düzenle beraber yeni anlayışları, kuralları ve sistemleri de beraberinde getirmektedir. Bu gereklilikler aynı zamanda yeni bir toplumun oluşturulması manasına da gelmektedir. Bu konuda en büyük görev ise eğitim sistemine düşmektedir. Osmanlı Devleti'nde devralınmış olan eğitim sistemi bu görevin yerine getirilmesi için gereken niteliğe sahip değildi bu sebeple eğitim sistemi için köklü değişimler revizyonların yapılmasını gerektirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında temel eğitim felsefesi, yeni neslin fiziksel, zihinsel, karakteri milli duyguları açısından Cumhuriyet tarihinin temel anlayışına uygun hazırlanmaktaydı. Oluşan bu anlayışın genel nitelikleri kesin ve katı bir disipline dayalı sistem ile erdemli ve aynı zamanda manevi yaşamında kontrol altına alınarak geliştirilen eğitim içerisinde bireyler yetiştirmektir(Tunç, 2017: 183).

1.5.7.1. Tevhid-i Tedrisat (Öğretimi Birleştirme Kanunu - 3 Mart 1924)

Tevhid-i Tedrisat kanunu ile Osmanlı Devleti'nden devralınmış olan 3'lü sistem birleştirilmiş cumhuriyete değer ve ilkelerine bağlı olan bir toplum oluşturulması amaç edinilmiştir. O güne değin Osmanlı Devleti'nde din ağırlıklı eğitimler veren medrese, Batı tarzında ki modern okullar ve azınlıkların eğitim kurumu bulunmaktaydı. Oluşturulan bu okullardaki farklı düşünüş biçimleri ve amaçları bulunan bireyler yetiştirildiği için Cumhuriyet döneminde var olan bu eğitim kanalları

birleştirilerek tek bir eğitim sistemi çatısı altında toplanmıştır. Oluşturulan bu eğitim sistemi sayesinde modern, seküler, herkese eşit eğitim imkânı sunan ve ulusçu bir yapıya sahip eğitim sistemi çıkarılan bu kanun sayesinde devam etmiştir (Tunç,2017: 184).

1.5.7.2. Üniversite Reformu (1933)

Cumhuriyet dönemindeki Darülfünun Mektebi'nden beklenen devrimlerin yerleşmesi sürecine katkı sağlamıştır. 1932 yılına gelindiği zaman üniversite görevini yerine getiren Darülfünunda bulunan hocalar ve öğrenciler Cumhuriyetin getirmiş olduğu devrimleri benimseme konusunda gönülsüz davranmışlardır bu sebeple birçok eylem ve etkinliklerde kışkırtıcı faaliyetlerde bulunarak amaçlarına ulaşabilmeyi hedeflemişlerdir. Yaşanan bu rahatsızlıklar neticesinde Darülfünun kapatılmış yerine ise İstanbul Üniversitesi'nin kurulmuş olduğu üniversite reformu ile netice almıştır. Reformun yaşandığı bu dönem içerisinde Almanya'da baş gösteren Nazilerin zulmünden kaçan 15'e yakın profesör ise İstanbul Üniversitesi'ne eğitim vermesi için kabul edilmiştir (Tunç, 2017: 184-185).

1.5.7.3. Köy Enstitüleri

Cumhuriyetin kurulmuş olduğu dönemlerde toplumun kendine has gereksinimlerinden meydana gelmiş eğitim projesi olan köy enstitüleri Hasan Ali Yücel'in ve İsmail Hakkı Tonguç'un katkıları sayesinde 1939 ile 1940 yılları arasında öğretme başlayarak tarım alanında geniş arazileri bulunan köylerde ya da onlara yakın köylerinde bu enstitüler kurulmuştur. Enstitünün temel kuruluş felsefesi ise “iş için iş içinde eğitim” şeklinde özetlenebilir. Türkiye'de bulunan köy okullarında öğretmen yetiştirilmesi için, mezun olan çalışan köy çocukları okulda bulunan köylerdeki öğretmen gereksinimlerinin karşılanması için yetiştirilmesi amacı bulunuyordu. Açılan bu enstitüler kısa bir süre içerisinde köy hayatında bir aydınlanma hareketi ile başladığı için aydınlanmadan çıkar düzenini bozan bazı siyasi güçler, feodaller ve cemaat gibi güçlerin yapmış olduğu karalamalar ile 1954'te kapatılmış yerine ise öğretmen okulları açılmasına karar verilmiştir.

Köy Enstitüleri'nin en temel amacı ise köylü milletine yeni tarım ve hayvancılık tekniklerinin öğretilmesiydi bunun için arıcılık faaliyeti ne uygun olan yerlerde aracılığı, hayvancılık faaliyetlerine uygun yerleşim yerlerinde hayvancılığın ya da meyve işi yapmaya uygun görülen yerlerin ise meyve üretimi konusunda eğitim programları hazırlanmıştır. Mezun olanlar yalnızca okuryazar ya da matematik alanında bilgili değiller

de bunun yanı sıra toplumsal sınıf ayrılıklarının ön plana çıkmış oldu bir anlayış içerisinde ziraat, sağlık, duvar, demircilik, terzi, balıkçı, aracı, bağcı ya da marangozluk gibi eğitim konularını da uygulamalı bir şekilde öğrenmeleri sağlanmıştır. Bu enstitülerin hepsinde kendilerine ait tarım arazilerinin ve atölyelerin bulunduğu ve burada yetişen öğretmenlerin görev yaptığı köylerde köylüler ile beraber okul binalarının yapımına da katkı sağlamışlardır. Enstitülerin eğitim programları içerisinde sanat eğitimleri de verilmiştir ve her öğrenciye bir müzik aletini çalabilme becerisi kazandırılmıştır.

1.5.8. Eğitim Anlayışlarında Yeni Yönelimler

Günümüzde toplumsal, ekonomik ya da teknolojik gelişmeye bağlı bir şekilde eğitim anlayışı da köklü bir şekilde ve buna paralel olarak gelişmeye devam etmektedir. Eğitim sistemi içerisindeki güncel olan anlayış ve geçmiş anlayışlar karşılaştırıldığında bazı eleştiriler ile karşılaştırmaktadır. Hayatın hemen her alanında yapılan değişimler eğitim sisteminin de devamlı bir değişimin ve gelişimin olmasını gerekli kılmaktadır. Yaşanan bu değişim ve gelişim karşısında eğitimciler de bu duruma ayak uydurarak kendilerine yeni duruma uyum sağlamaları gerekir. Günümüz şartlarında eğitimin dinamik, içinde bulunulan toplumun problemlerine karşı duyarlı, eğitim süreci içerisinde aktif ve katılımcı olan, bilim çalışmalarına karşı sorgulayıcı bir tutum ile kendisini geliştirebilen bireylerin yetiştirilmesi kabul görülür. Geçmişten günümüze kadar döşeme eğitim anlayışının ve uygulamalarının dönüşümü tablo 1.1 de gösterilmiştir.

<i>Geçmiş</i>	<i>Bugün</i>
Bilginin değişmezliği ve kesinliğinin kabulü	Bilginin değişkenliği
Eğitim bilgi yüklemek amacı ile verilir	Bilgi, gelecekte kullanmak için edinilir
Öğrenme, bilginin aktarılmasıyla gerçekleşir	Öğrenme aktif katılımı ile gerçekleşir
Öğretmen merkezli eğitim	Öğrenci merkezli eğitim
Ezbere dayalı	Araştırmaya ve sorgulamaya yönelik eğitim
Öğrenci edilgen eğitim	Öğrenci aktif
Değişmeyen, daim olan toplumsal değerleri aktarma yoluyla bireyleri yaşama hazırlama	Değişime uyum esastır
Konu ve öğretmen merkezli anlayış, içerik ögesi ağırlıklı program	Öğrencinin bireysel gelişimi ve sorun çözme kapasitenin geliştirilmesi söz konusu
Klasik eserler, efsane ve hikâyelerin yorumu önemli	Bugün ve gelecek ihmal edilmemeli
Akıllı, üstün zekâlı, rasyonel, elit, seçkin bireyler yetiştirme amacı	Tüm bireyleri kapasiteleri ölçüsünde geliştirme, herkesin öğrenebileceğine olan inanç
Öğretmen her şeyi bilir, öğrenci koşulsuz öğretmene itaat etmelidir.	Öğretmen, öğrenci öğrenmelerini yönlendirir, öğrencilerle birlikte öğrenir
Katı disiplin esastır, dayak ve cezalandırma olağandır	Fiziksel ve psikolojik şiddete yer yoktur. Eğitimde demokrasi esastır

Öğrenme zor bir süreçtir ve herkes başarılı olamaz, eleme söz konusu	Bireyleri kapasiteleri ölçüsünde sürekli eğitime söz konusu
Eğitim, yaşama hazırlık sürecidir	Eğitim yaşamın bir parçasıdır, yaşamla iç içedir
Öğrenci vardır	İnsan vardır

Tablo 1.1: Eğitim Anlayışı ve Uygulamalarında Yaşanan Dönüşümde Geçmiş ve Bugün (Tunç, 2017: 185)

Yukarıda görüldüğü gibi öncelerinde seçkin olan kişilere bir imtiyaz olarak sunulan eğitim zamanla toplum içerisinde yaşayan bütün kesimlerin ortak bir ihtiyacı olarak değer kazanmıştır. Eğitim ihtiyacını uzunca bir süre kişisel imkânlar ve çabalar ile

karşılanmaya çalışılmıştır. 18. yüzyıldan sonra eğitim ihtiyacının devletin sunmasıyla herkese zorunlu parasız bir şekilde verilmesi benimsenerek sözleşmelerle garanti altına alınması sağlanmıştır bu nedenle dünyanın her bir tarafında yaşayan kişiler eğitim haklarından yararlanabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeylerde bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır (Okcu, 2007: 56).

BÖLÜM II

EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN UNSURLARI, MUHAKEME USULÜ VE YAPTIRIM

2.1. SUÇUN KANUNİ TANIMI

5237 sayılı TCK'nın "Özel Hükümler" başlıklı İkinci Kitabının, "Kişilere Karşı Suçlar" başlıklı İkinci Kısımın, "Hürriyete Karşı Suçlar" başlıklı Yedinci Bölümünün 112. maddesinde, "eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi" suçunu düzenlemiştir.

01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni TCK'nın ilk halinde, söz konusu suçun adı, "eğitimin ve öğretimin engellenmesi" idi ve suçun kanuni tanımı şu şekildeydi:

"MADDE 112 - (1) Cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla;

a) Devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine,

b) Öğrencilerin toplu olarak oturdukları binalara veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına,

Engel olunması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

Bilahare bu suç tanımı, 13.03.2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6529 sayılı Kanunun 12. maddesiyle, suçun adı "eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi" olarak değiştirilmiş ve günümüzdeki şu halini almıştır:

"(1) Cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla;

a) Devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine,

b) Kişinin eğitim ve öğretim hakkını kullanmasına,

c) Öğrencilerin toplu olarak oturdukları binalara veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına engel olunması hâlinde, fail hakkında iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

Görüüleceği üzere, 2014 yılında yapılan Kanun değişikliğiyle, suçun adında eğitim ve öğretimin bir hak olduğu açıkça ifade edilmek istenmiştir. Ayrıca madde metnine,

“kişinin eğitim ve öğretim hakkını kullanmasına” şeklinde bir seçimlik hareket daha eklenmiş, yani suç tanımı genişletilmiş ve suçun ceza yaptırımı da artırılmıştır. Kanun koyucunun izlediği suç ve ceza siyaseti gereği, bu suçun taşıdığı haksızlık muhtevasını daha ağır bulmuştur ki, bu suçun cezasında artırıma gitmiştir kanaatindeyiz.

TCK'nın 112. maddesinde düzenlenen bu suç tanımının gerekçesi ise, TBMM tutanaklarında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Madde başlığında yapılan değişiklikle, kişilerin eğitim ve öğretim hakkına vurgu yapılmıştır. Böylece, Anayasa ile tanınan eğitim ve öğretim hakkının, ceza yaptırımıyla güvence altına alınması sağlanmıştır.

Gerek devlet eliyle gerek özel hukuk kişileri aracılığıyla yürütülen eğitim ve öğretim faaliyeti, kişiler açısından bir kamu hizmeti ifade etmektedir. Bu nedenle, kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetinin engellenmesi, aynı zamanda kişilerin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasını engellemek olarak düşünülmelidir. Bu eğitim ve öğretim faaliyetinin engellenmesi, birden çok kişinin eğitim ve öğretim hakkını kullanması açısından etki doğurduğu için, söz konusu suçu oluşturan ilk seçimlik hareket olarak belirlenmiştir.

Söz konusu suçun oluşabilmesi için, özel hukuk gerçek veya tüzel kişileri eliyle verilen eğitim ve öğretim hizmetinin yürütülmesi sırasında kamu makamlarının verdiği iznin kötüye kullanılmaması, verilen iznin koşullarına uygun olarak bu hizmetin yürütülmesi gerekir. Maddenin (b) bendinde, belli bir kişinin eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi söz konusu suç bakımından seçimlik bir hareket olarak tanımlanmıştır.

Kişinin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasının engellenmesi suretiyle bu suçun oluşabilmesi için, öncelikle eğitim ve öğretim hakkının kullanılması söz konusu olmalıdır. Başka bir deyişle, söz konusu bentte, ancak Anayasa ve kanunla belirlenmiş sınırlar içinde kullanılan bir hakkın engellenmesi, suç olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasıyla ilgili olarak Anayasada, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde ve kanunlarda belirlenen ölçü ve sınırlar dışına çıkmış olması durumunda, bu suç oluşmayacaktır. Örneğin, öğrenci statüsünde olsa bile, başkalarının eğitim ve öğretim hakkını kullanmasını, eğitim ve öğretim faaliyetinin yürütülmesini engelleyici davranışlar içerisine giren kişinin, bu davranışlarına devam ettiği sürece veya disiplin yaptırımı bağlamında eğitim ve öğretim faaliyetinin yürütüldüğü bina ve tesislerden uzaklaştırılmasına ilişkin eylemler suç oluşturmaz.

Maddenin (c) bendinde, öğrencilerin barınmalarına tahsis edilmiş binalara giriş, çıkışlarının, burada oturmalarının engellenmesi, suç olarak tanımlanmıştır. İster kamu kurum veya kuruluşları tarafından ister özel hukuk kişileri eliyle verilsin, öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını toplu olarak karşılamaya yönelik hizmetlerin, eğitim ve öğretim hakkıyla bağlantısı dolayısıyla, söz konusu seçimli harekete bu madde kapsamında yer verilmiştir.

Bu suçun söz konusu seçimlik hareketle işlenebilmesi için, özel hukuk kişileri eliyle verilen bu hizmetin, kamu makamlarının verdiği iznin koşullarına uygun olarak yürütülmesi gerekir.

Bu madde kapsamında tanımlanan suçun oluşması açısından, söz konusu seçimlik hareketler, kişilere karşı cebir veya tehdit kullanarak gerçekleştirilebileceği gibi, örneğin bu hizmetlerin verildiği bina ve tesislere ilişkin kapıların öğrencilerin giriş ve çıkışını engelleyecek şekilde kilitlenmesi suretiyle de gerçekleştirilebilir. Bu nedenle, madde metninde "cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadenin kullanılması, söz konusu suçun oluşabilmesi açısından eğitim ve öğretim hakkına müdahalenin hukuka aykırı bir şekilde gerçekleşmesi gereğini vurguladığı için de önem taşımaktadır.

Maddede yapılan değişiklikle, ayrıca suçun cezası artırılmıştır (TBMM, Dönem:22, Yasama Yılı:2, Sıra Sayısı:664, s.522)."

Ayrıca TCK'nın 119. maddesinde, hürriyete karşı suçlarla ilgili ve eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu da kapsayacak "ortak hüküm" başlıklı bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme de şu şekildedir:

"MADDE 119 - (1) Eğitim ve öğretimin engellenmesi, kamu kurumu veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinin engellenmesi, siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi, inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme, konut dokunulmazlığının ihlali ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlali suçlarının;

a) Silahla,

b) Kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle,

c) Birden fazla kişi tarafından birlikte,

d) Var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak,

e) Kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,
İşlenmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Bu suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.”

TCK'nın 119. maddesinde düzenlenen bu suç tanımının gerekçesi ise, TBMM tutanaklarında şu şekilde ifade edilmiştir:

“Bu madde, birinci fıkrada sayılan suçlar açısından söz konusu olan ve cezanın artırılmasını gerektiren nitelikli unsurları göstermektedir. Maddenin birinci fıkrasında, bu nitelikli unsurlar, seçimlik olarak belirlenmişlerdir; yani bir olayda bu hâllerden bir veya birkaçının gerçekleşmiş olması durumunda; bu fıkra göre cezanın artırılması gerekmektedir.

Belirtilen nitelikli hâller, söz konusu suçların işlenmesi ile varılmak istenen amaç açısından cebir veya tehdidin kapsadığı korkutma gücünün ciddiliği ve yoğunluğu hususunda mağdurda ciddi kaygılar meydana getirmeye elverişli durumlardır.

Silâhla cebir veya tehditte bulunulması hâlinde, varılmak istenen amaca daha kolay ulaşılır. Aynı suretle kendisini tanınmayacak bir hâle getiren kişinin veya bir kaç kişinin birlikte olarak tehdit icra etmeleri hâlinde meydana gelen korku çok yoğun olur.

Gizli veya açık, var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu etkiden yararlanılarak söz konusu suçlar daha kolay bir şekilde işlenebilirler.

Keza, söz konusu suçların işlenmesi bakımından kamu görevinin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması, bir kolaylık sağlamaktadır.

Maddenin ikinci fıkrasına göre, söz konusu suçların işlenmesi sırasında kasten yaralama suçunun neticesi sebebiyle ağırlaşmış hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır. Bu itibarla, kasten yaralama suçunun temel şekli, birinci fıkrada sayılan suçların seçimlik hareketlerinden olan cebrin varlığı için gerekli ve yeterli görülmüştür (TBMM, Dönem:22, Yasama Yılı:2, Sıra Sayısı:664, s.528).”

Bu düzenlemelerle, suçun temel şekli TCK'nın 112. maddesinde düzenlenmiş olup, nitelikli halleri ise, kanunun 119. maddesinde düzenlenmiş olmaktadır. Bu suçun mülga 765 sayılı TCK'da karşılığı ise Kanunun 188. maddesinde şu şekilde düzenlenmişti:

“Bir kimse, gayrimeşru olarak her türlü eğitim ve öğretim kurumlarına veya öğrencilerin toplu olarak oturdukları yurt veya benzeri yerlere veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına kişiler veya eşya üzerinde zor kullanarak veya başkalarını tehdit ederek engel olursa yukarıdaki fıkra gösterilen ceza ile cezalandırılır.

Yukarıki fıkra gösterilen hal dışında eğitim ve öğretim çalışmalarının kesilmesine veya ara verilmesine haksız eylem ve davranışlarıyla neden olanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.”

2.2. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN UNSURLARI

Bir suçun unsurları; “maddi unsurları”, “manevi unsurları” ve “hukuka ayırılık unsurları”ndan oluşmaktadır.

2.2.1. Maddi Unsurlar

Türk Ceza Hukukunda bir suçun maddi unsurları, “fiil”, “fail”, “mağdur”, “suçun konusu”, “netice” ve “illiyet bağı”ndan ibarettir. Bu unsurlardan fiil, fail, mağdur ve suçun konusu her suçta bulunması zorunlu unsurlardır. Fakat “netice” ve “illiyet bağı” her suçta bir unsur olarak yer almayabilmektedir. Sadece neticeli suçlarda, bu iki unsur söz konusudur. Başka bir ifadeyle neticesiz suçlarda suçun unsurları, fiil, fail, mağdur ve suçun konusundan oluşmaktayken; neticeli suçlarda bu unsurlara ilaveten netice ve illiyet bağı da, suçun maddi unsurlarında yer almaktadır.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu da, neticeli bir suç olduğundan “netice” ve “illiyet bağı” bu suç söz konusu olacaktır. Yani işlenen fiilin dışında ayrıca bir neticenin de gerçekleşmesi gerekmektedir. O da kişinin veya kişilerin eğitim ve/veya öğretim hakkından mahrum kalmasıdır.

2.2.1.1. Fiil

Bir suç, öncelikle bir insan hareketiyle işlenebilmektedir. Dolayısıyla doğa olayları ve hayvan hareketleri için bir suçun işlenmesi söz konusu olamayacaktır. Ceza hukuku anlamında fiil, kişinin iradesiyle hâkim olduğu, belli bir durumu gerçekleştirmeye matuf ve harici dünyada cereyan eden bir durumdur (Özgenç, 2020: 179). Görüleceği üzere, ceza

hukuku anlamında bir fiilden bahsedebilmemiz için, bunun insan iradesinin bir ürünü olması gerekir. Yani kişinin iradesinin olmadığı durumlarda, ceza hukuku anlamında bir fiil söz konusu değildir. Mesela deprem, sel gibi mutlak bir kuvvetin etkisi altında, ağır bir hipnotik telkin altında, şuur yokluğunun olduğu uyurgezerlik anında veya nöbet geçiren ya da yüksek ateş altında gerçekleştirilen bilinçsiz insanın hareketleri –insan iradesinden söz edemeyeceğimiz için bu hallerdeki hareketler- ceza hukuku anlamında bir fiil değildir. Bu durumlarda bir haksız fiil işlenirse, suç söz konusu olmayacaktır (Koca/Üzülmez, 2020:120).

Hemen ifade edelim ki, ceza hukuku anlamında fiil ile hareket aynı şeyi ifade etmemektedir. Fiil, suçun kanuni tanımında yer alan insan davranışını ifade ederken, hareket kavramı ise fiil nasıl icra edildiğini bize anlatmaktadır. Örneğin bir insanın yaralanması olayında, üç bıçak darbesiyle karnından yaralandığını farz edelim. Burada bir yaralama fiili vardır, dolayısıyla bir yaralama suçu söz konusudur, fakat üç defa bıçağın karna saplanması hareketiyle işlenmiştir.

5237 sayılı TCK'nın 112. maddesinde, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun temel şekli üç farklı fiille işlenmesi mümkündür. Başka bir ifadeyle madde metninde düzenlenen üç farklı seçim hareket, üç ayrı eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi fiili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birinin işlenmesiyle, suç tamamlanmış olacaktır. Madde metninde ifade edilen bu seçimlik hareketler (TCK, m.112/1):

(a) *Devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine engel olunması,*

(b) *Kişinin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasına engel olunması,*

(c) *Öğrencilerin toplu olarak oturdukları binalara veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına engel olunmasıdır.*

Öncelikle burada düzenlenen seçimlik hareketlerden bahsedebilmemiz için öncelikle, Anayasa veya kanunla belirlenmiş sınırlar içinde faaliyet gösteren bir eğitim kurumundan bahsedebilmemiz gerekmektedir. Ayrıca bu eğitim kurumun, hukuka uygun bir şekilde faaliyet göstermesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle Türk Hukuk Mevzuatına uygun açılmış ve faaliyet gösteren bir eğitim ve öğretim faaliyeti öncelikle var olmalıdır ki, TCK m.112'de yer alan bu suç işlenebilsin. Bu eğitim ve öğretim faaliyetinin, devlet veya

özel sektörde olması önem arzetmemektedir. Dolayısıyla özel ders verirken bir kimsenin evine girilip dövülmesi, özel ders vermesinin engellenmesi durumunda artık burada eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu söz konusu olmayacaktır. Burada somut olaya göre, yaralama, konut dokunulmazlığını ihlal gibi suçlar söz konusu olabilmektedir.

Madde metninde düzenlenen ilk seçimlik hareket (a) toplu olarak bir eğitim ve öğretim faaliyetinin engellenmesini ifade ederken, ikinci seçimlik harekette (b) bir kişinin eğitim ve öğretim faaliyetinden kısmen veya tamamen mahrum bırakılmasını ifade etmektedir. Aslında ilk düzenlenen seçimlik harekette, kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetinin engellenmesi, aynı zamanda kişilerin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasını engellemek olarak düşünülmelidir. Son seçimlik harekette ise (c), kişinin eğitim ve öğrenim gördüğü binadan rızası dışında bir uzaklaştırılması veya eğitim gördüğü binadan dışarı çıkarılmaması söz konusudur.

Örnek üzerinde açıklamak gerekirse, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü bir eğitim kurumunda mesela bir lisede, sınavına iyi hazırlanamayan ve sınavın iptali için Polis 155'i arayarak sınavın yapılacağı okulda bomba ihbarı yapan A'nın fiili sonucu, o gün lisede derslerin işlenememesi ve sınavların yapılamaması durumunda, burada eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu oluşmuş olacaktır. Polisin yaptığı arama sonucunda lisede herhangi bir bomba düzeneğinin bulunmadığı ve yapılan ihbarda edilen telefonun A şahsı tarafından yapıldığı anlaşılması ihtimalinde, A'nın fiili, TCK m.112'de düzenlenen "*devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine engel olunması*" sayılacağından, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu söz konusu olacak ve A'ya madde metninde belirtilen ceza uygulanacaktır. Eğer olay şu şekilde olsaydı: A dersine iyi çalışmış, fakat aralarında husumeti bulunan olan B, A'nın bu dersten geçmesini ve başarılı olmasını istemeyip o gün okula gitmesine engel olsa, mesela okula gitmemesi ve sınava girememesi için içeceğine birkaç saat bayılmasını sağlayacak bir madde katsa, burada da eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu oluşturacaktır. Burada B'nin fiili, TCK m.112'de seçimlik hareket olarak düzenlenen "*kişinin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasına engel olunması*" sayılacak ve eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan B'ye bir yaptırım uygulanacaktır. Son ihtimalde olay şu şekilde olsaydı: Okul yönetimini protesto eden öğrenciler, okulda eğitim yapılmaması için okula gitmek isteyen öğrencilere mani olsa, sınıfa girmelerine ve okulun bahçesinde kalmalarına engel olsa, protestocuların bu

fiili de, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu oluşturacaktır. Burada söz konusu fiil, TCK m.112’de seçimlik hareket olarak düzenlenen “*öğrencilerin toplu olarak oturdukları binalara veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına engel olunması*” sayılacaktır ve protestoculara eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan bir ceza uygulanacaktır.

Madde metninde ifade edilen seçimlik hareketlerin, 112. maddenin 1. fıkrasının ilk cümlesinde ifade edildiği üzere, üç şekilde gerçekleştirilmesi söz konusudur: “*Cebir, tehdit veya hukuka aykırı başka bir davranışla dır*”. Yani eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, ya cebirle ya tehditle ya da hukuka aykırı başka bir davranışla işlenmesi gerekmektedir. Bu kavramların da açıklanması suçun maddi unsuru olarak fiilin anlaşılması için önem arz etmektedir.

“Cebir”, kişiye karşı bedenen hissedebileceği fiziki bir güç kullanmak suretiyle onun veya üçüncü bir kişinin davranışları üzerinde zorlayıcı bir etki meydana getirmektir. Başka bir ifadeyle bir kimsenin özgürce iradesini kullanmasını engellemeye yönelik zorlamayı ifade etmektedir (Tercan vd., 2015: 426). Cebir, mağdurun direncini kırmaya yönelik zorlayıcı bir etki de oluşturmaktadır. Örneğin öğrencilerin ve öğretmenin zorla itekleyerek sınıftan çıkarılması, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun cebirle işlendiğini göstermektedir. Görüleceği üzere, suçunun dış alemde yansımaları öğretmen ve öğrencinin, eğitim ve öğretim faaliyetinin engellenmesinden başka, hareket edebilme ve irade hürriyetinin ellerinden alınmasıdır ile ruh ve beden bütünlüğünün ihlal edildiğinin görülmesidir (Özbek vd., 2015: 408).

“Tehdit”, kendisi veya yakınlarının ağır bir zarara uğratılacağı hususunda, belli bir boyuta ulaşan kolayca kurtulma olanağı olmayan fiillerdir. Tehditle cebirden farklı olarak, doğrudan kişi üzerinde fiziki bir etkide bulunulmamakta, mağdur saldırının gerçekleşeceği beyanıyla korkutulmaktadır (Tezcan vd., 2015: 426). Örneğin ara sınavın yapılmaması için öğrencilerin sınava girmemelerini sağlamak maksadıyla ölümle veya tehdit edilmesi durumunda, tehditle eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu oluşmuş olmaktadır.

Görüleceği üzere, tehdidin konusu; hayata, beden tamlığına, şeref ve haysiyete, sosyal itibara, mala ya da iktisadi duruma ilişkin olabilmektedir. Tehditten bahsedilebilmesi için, mağdura ileride bir saldırının gerçekleşeceğinin bildirilmesi gerekmektedir. Bunun yazılı, sözlü veya başka bir şekilde iletilmesinin bir önemi bulunmamaktadır (Özbek vd., 2015: 408).

Tehdit, ciddi olmalı, mağdur üzerinde etki meydana getirilmelidir ve tehditten kolayca kurtulma imkânı olmamalıdır. Tehdit, aynı zamanda gerçekleştirebilme kabiliyetine de haiz olmalıdır. Tehdidin mağdurun direnme gücünü kırmaya elverişli olması gerekmektedir. Keza tehditten söz edebilmemiz için tehdit konusunu oluşturan hukuksal değerlere yönelik bir saldırının gerçekleşmiş olmasına gerek yoktur, saldırının gerçekleşmiş olmasının objektif olarak varlığı yeterlidir (Üzülmez, 2007: 87).

“Hukuka aykırı başka bir davranış”, kişinin iradesinin oluşum aşamasını ve oluşan iradeye göre davranışlarını yönlendirebilme serbestini etkileyen bir unsur olarak hiledir. Hile hâlinde, kişi bir konuya ilişkin yanıltılmakta ve kişide olaylara ilişkin yanlış bir düşünce oluşmasına neden olunmaktadır. Hilenin unsur olarak yer aldığı eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunda fail, gerçekleştirdiği hileli davranışlarla mağdurun iradesini sakatlamakta ve mağdurun içinde bulunduğu bu durumdan yararlanarak fiilini gerçekleştirmektedir (Özbek vd., 2015: 408).

TCK'nın 112. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen seçimlik hareketlere, yeni bir bent daha eklenmesi mümkündür. O da, derste eğitim faaliyetinin bariz bir şekilde kötü icra edilmesi, halidir. Çünkü burada da, öğretim hakkının kasıtlı olarak öğrencilere ulaştırılamaması ve öğrencilerin eğitim hakkından yararlanamaması, bir cihette engellenmesi söz konusudur.

2.2.1.2. Fail

Her suçun mutlaka bir faili vardır. Fail, suç oluşturan fiili gerçekleştiren gerçek kişidir. Ceza hukuku anlamında gerçek kişiler ise, hali hazırda yaşayan insanlardır. Dolayısıyla günümüz ceza hukukunda, tüzel kişiler bir suçun faili olamamaktadırlar. Çünkü iradi olarak hareket etme yetisi, sadece insanlara özgü bir özelliktir (Koca/Üzülmez, 2020:112). Örneğin derslerin bir okulda yapılamaması, hukuka aykırı bir şekilde bir milli eğitim müdürlüğü kararıyla söz konusu olmuşsa, burada eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu işleyen milli eğitim müdürlüğü değil, o kararda imzası bulunan yetkili kişilerdir.

Kural olarak ceza kanununda yer alan suçlar herkes tarafından işlenebilen suçlardır. Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunda da, bu fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilen herkes bu suçun faili olabilmektedir.

Ceza hukukunda suçun kanuni tanımında yer alan hukuka aykırı fiili kim işlemişse, suçun faili de odur. TCK m. 112’de düzenlenen seçimlik hareketleri işleyen kişi veya kişiler de bu suçun faili sayılacaktır. Burada önemli olan, suçun faili olabilmek için işlediği fiilin hukuki anlam ve öneminin farkında olunması gerektiğidir. Örneğin mahalledeki çocukların top oynamak isteyip bir ilkokulun bahçesine gelseler ve o sırada derste olan öğrencilerin olduklarını bilmeyip top oynarken yanlışlıkla bir sınıfın camını kırsalar ve bu yüzden o sınıfta ders yapılamaması durumunda, küçük çocukların o sınıfta ders işlenmesinin engellenmesine yönelik bir iradeleri olmadığından eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu oluşmamış kabul edilecektir. Somut olaya göre mala zarar verme (TCK, m.151) suçundan bir sorumluluk söz konusu olabilecektir.

Madde fail açısından herhangi bir özellik aranmadığı için, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun faili de herkes olabileceğinden, bu suçun faileri kamu görevlileri de olabilecektir. Örneğin bir öğrenciyi haklı bir neden yokken okula almayan ve derse girmesine engel olan idarecinin fiili, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu oluşturacaktır. Fakat aksi ihtimalde haklı bir neden varsa, mesela öğrenci kılık kıyafet mevzuatına aykırı bir şekilde okula gelmişse, burada o öğrenciyi okula almayan idarecinin fiili bu suçu oluşturmayacaktır, çünkü okula almama fiilinde hukuken haklı bir neden söz konusudur.

Eğer bir çocuk bir okulda ders işlenmemesi için topladığı taşları sınıfın pençelerine atıyorsa bu durumda eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan ceza alacak mıdır? 5237 sayılı TCK’da fail çocuk ise, yaşına göre kanunda bir cezai sorumluluğu belirlenmiştir. Eğer fail, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi fiilini işlediğinde on iki yaşını tamamlamamış ise ceza sorumluluğu yoktur. Bu şahıslara ilişkin, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir (TCK, m.31/1). Çocuk fail, fiili işlediği anda on iki yaşını tamamlamış olup da on beş yaşını tamamlamamış ise, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını idrak edememesi veya davranış ve tutumlarını yönlendirme kabiliyetinin gereğince gelişmemiş olması durumunda ceza sorumluluğu yine yoktur (TCK, m.31/2). Gerçekleştirdiği eylemin hukuki mana ve neticelerini idrak etme ve bu eylemle alakalı davranışlarını yönlendirme kabiliyetinin var olması durumunda, suçun cezası kanunda öngörülen cezanın yarısı indirilecektir (TCK, m.31/2). Fiili işlediği anda on beş yaşını tamamlamış olup da on sekiz yaşını tamamlamamış olan çocuklar hakkında da suçun cezası kanunda öngörülen cezanın üçte biri indirilerek hesaplanacaktır (TCK, m.31/3).

Eğer eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu işleyen mesela sınıfların camını taşıyan fail, akıl hastası ise, kişideki akıl hastalığı işlediği fiilinin hukuki anlam ve sonuçlarını algılamaya engelse faile ceza verilmeyecektir. Fakat bunlara ilişkin güvenlik tedbirine hükmolunacaktır (TCK, m.32). Bu da ancak alanında yetkili bir doktor raporuyla tespit edilecektir. Duruma göre hapis cezası verilemese de, bir akıl hastanesine yatırılmasına hakim veya mahkeme tarafından karar verilebilecektir.

2.2.1.3. Mağdur

Mağdur, işlenen fiil nedeni ile haksızlığa uğramış kişi anlamına gelmektedir. Türk Ceza Hukuku sisteminde, mağdur zarara uğrayan suçun konusunun ait olduğu gerçek kişiyi ya da kişileri ifade etmektedir. Dolayısıyla tüzel kişiler bir suçun faili olamadığı gibi, mağduru da olamazlar. Aynı şekilde günümüz ceza hukukunda, bir suçun faili ile mağduru da aynı kişi olamazlar (Üzülmez, 2007: 96).

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunda suçun mağduru, eğitim ve öğretim hakkı elinden alınan, geçici veya sürekli bu hakkı kullanamayan öğrenciler veya öğretmenlerdir. Dolayısıyla bir sınıfta ders işlenmesine mani olunması, engel olunması halinde, öğrenciler de öğretmen de bu suçun mağduru sayılacaktır. Çünkü burada öğrenciler için eğitim hakkının; öğretmen için öğretim hakkının kullanılmasının engellenmesi söz konusu olmaktadır.

2.2.1.4. Suçun Konusu

Bir suçta suçun konusu, zarar uğrayan ve mağdura ait olan eşya veya haktır (Özgenç, 2020:220). Her suçta bir suçun konusu mevcuttur. Suçun konusu mevcut değilse, o suçtan bahsedilemez.

TCK m.112’de düzenlenen eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunda, suçun konusu öğrenciler için, “engellenen eğitim hakkı”dır; öğretmenler için ise, “engellenen öğretim hakkı”dır. Eğer suçun konusu zarara uğramamışsa yani eğitim ve öğretim hakkı engellenmemişse, bu suçtan da bahsetmemiz mümkün olmayacaktır. Yani fail, bu suçu işlemek iradesiyle hareket etmiş ve suçun konusu zarara uğramamışsa mesela asılsız bir ihbarla okulu tatil ettirmek istemiş, fakat okul tatil olmamış, sınavlar ve dersler yapılmışsa, burada zarara uğrayan bir suçun konusu bulunmamaktadır, dolayısıyla tamamlanan bir suç da söz konusu değildir. Sadece fail için bu suça teşebbüs söz konusu

olacaktır. Teşebbüs konusunda açıklayacağımız üzere, daha az bir ceza, fail için uygulanacaktır.

2.2.1.5. Netice

Bir suçun unsuru olarak netice, sadece neticeli suçlarda söz konusu olan ve suçun kanuni tanımında fiil dışında aranan sonuç demektir (Koca/Üzülmez, 2020:126). Dolayısıyla neticeli olmayan suçlarda, başka bir ifadeyle sırf hareket suçlarında netice, suçun bir unsuru değildir. Mesela adam öldürme suçu neticeli bir suçtur, işlenen fiil ile netice ayrı unsurlardır. Silahla ateş etmek fiil iken; adamın bu ateşleme sonucu ölmesi neticedir. Eğer ölmemişse mesela mağdurun çelik yeleği varsa, tamamlanmış bir adam öldürme suçundan bahsetmemiz mümkün değildir. Yani fiilin gerçekleşmesi, neticenin de gerçekleşeceği anlamına gelmemektedir. Aynı şekilde hakaret suçu ise, neticesiz bir suçtur, fiilin işlenmesiyle yani kişiye hakaret edilmesiyle suç tamamlanmaktadır. Ayrıca bir neticenin gerçekleşmesini kanun aramamaktadır (Demirbaş, 2005: 204). Bu açıklamalarımızdan yola çıkarak, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu da, neticeli bir suçtur. Yani failin işlediği fiil sonucu ayrıca bir neticenin de gerçekleşmesi gerekmektedir. O da, eğitim ve öğretim hakkının engellenmiş olmasıdır. Eğer işlenen fiil sonucu, bu hak engellenmiyorsa mesela okulun bahçesinde yüksek sesle müzik açıp derslerin işlenmesine engel olmak isteyen A'nın fiili, derslerin işlenmesine engel olmamışsa, netice gerçekleşmediği için bu suç da işlenmemiş sayılacaktır. Fakat burada da, bu suça bir teşebbüs durumu söz konusu olacaktır.

2.2.1.6. İlliyet Bağı

Nedensellik bağı olarak da ifade edilen ve bir suçun unsuru olarak illiyet bağı, neden olunan neticenin işlenen fiil sonucu olmasını ifade etmektedir (Özgenç, 2020:191). Aslında illiyet bağı da, sadece neticenin arandığı suçlarda söz konusudur. Yani failin fiili sonucu mu bu suç işlenmiştir sorusuna evet diyebiliyorsak bu suçta illiyet bağı vardır, kabul ederiz.

Mesela bir okulda eğitim ve öğretim faaliyetlerinin engellenmesi için okula bomba koyup patlatan kimsenin fiili açısından yaralama, öldürme ve mala zarar verme suçları dışında eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun işlendiğinde şüphe yoktur. Fakat bomba okulun karşısındaki bir alışveriş merkezine konulsa ve failin okulda ders işlenmesini engellemeye yönelik bir iradesi bulunmasa, fakat patlayan bomba sonucu okul idaresi tarafından o gün dersler iptal edilmiş olsa, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi

suçu işlenmiş sayılmayacaktır. Çünkü A'nın alışveriş merkezini patlatması fiili ile eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi fiili arasında uygun bir illiyet bağı bulunmamaktadır. Bulduğunu kabul etmek, A açısından ceza sorumluluğunu çok genişleteceğinden ceza hukukunun temel ilkelerine aykırı olacaktır.

2.2.2. Manevi Unsur

Bir suçun manevi unsuru genel olarak; “kast” ve “taksir” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

2.2.2.1. Kast

Kast, TCK'nın 21. maddesinde “*suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir*” biçiminde tanımlanmıştır. Yani kastın oluşabilmesi için; failin işlemiş olduğu fiili istemiş olması, eylemin fail tarafından bilinmesi ve failin davranışının bilinçli bir iradeden kaynaklanmış olması gerekmektedir. Kast da kendi içerisinde doğrudan ve olası kast olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yani kasten işlenebilen suçlar, doğrudan kastla ya da olası kastla da işlenebilmektedir.

Esasen kast için verdiğimiz tanım doğrudan kastı ifade etmektedir. Olası kast, TCK'nın 21. maddesinin 2. fıkrasında “kişinin suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen fiili işlemesi” olarak ifade edilmiştir. Madde gerekçesinde, “olası kast durumunda suçun kanuni tanımında yer alan unsurlardan birinin somut olayda gerçekleşebileceği öngörülmesine rağmen, kişi fiili işlemektedir. Diğer bir deyişle, fail unsurların meydana gelmesini kabullenmektedir.” biçiminde izah edilmektedir. Olası kasttan bahsedebilmek için kasttaki bilme ögesinin aranması yerine öngörme yeterli görülmüştür.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, ancak kasten işlenebilen bir suçtur. Bu suçun doğrudan kastla veya olası kastla işlenmesi önem arz etmemektedir. Her iki halde de, fail söz konusu suçtan cezalandırılacaktır. Örneğin, bir ders esnasında veli sınıfa gelip çocuğu ile birşeyler konuşsa ve dersin işlenmesinin farkında olup çocuğunun cebine harçlık koysa, öğretmen bu duruma kızıp veliyle tartışsa ve bu tartışma büyüyüp ders işlenemese, kanaatimizce burada olası kastla işlenen eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu söz konusu olacaktır. Çünkü veli, çocuğunun bir ihtiyacını karşılamak için ders işlenen bir sınıfa girdiğini bilmekte ve dersi sekteye uğratacağını öngörmekte ve buna rağmen fiilini işlemektedir. Yani neticeyi kabullenmekte, dersin sekteye uğrayıp

uğramamasını olayın akışına bırakmaktadır. Bu da, veli tarafından, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun olası kastla işlendiğini göstermektedir (Koca/Üzülmez, 2020:146).

2.2.2.1. Taksir

Taksir, TCK'nın 22. maddesinin 2. fıkrasında, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak fiilin gerçekleştirilmesi şeklinde açıklanmıştır. Yani burada fail, bir suçun işlenmesini istememekte veya suç teşkil eden neticenin gerçekleşmesini olayın akışına bırakmamakta veya kabullenmemektedir. Fakat fail kendisinden beklenen özeni, dikkati ve tedbiri göstermemektedir. Dolayısıyla taksirin, failin dikkatsizliği ve özensizliği sonucu öngörülebilir neticeyi öngörmemesi durumunda ortaya çıkan neticeden sorumlu olması ve kınanabilmesi biçiminde tanımlanması da mümkündür.

Suç olarak kabul edilen haksızlıklar genel kural olarak kasten işlenmektedir. Taksir ise istisna olmaktadır. Bu sebeple hangi suçun taksirle işlenebildiği kanunda yer almalıdır. Dolayısıyla eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun kanuni tanımında taksirle cezalandırılacağı düzenlenmediğinden bu suçun taksirle işlenmesi mümkün değildir (Demircan, 2019: 60).

Örneğin okul idaresinde zillerin çalınmasından sorumlu bir memur, dalgınlıkla zili vaktinde çalmayı unutsa ve birkaç dakika geç zile bassa ve dersler birkaç dakika eksik işlense, burada taksir söz konusu olacaktır. Taksirle eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu işlenemeyeceğinden memura bu suçtan bir ceza verilemeyecektir, sadece memurun idari bir sorumluluğu söz konusu olacak en fazla bir disiplin cezasına hükmedilebilecektir.

2.2.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka aykırılık unsuru, suç tanımlarının hukuka uygun fiilleri cezalandırmaması için vardır. Başka bir ifadeyle kanun koyucu, mutlaka hukuka, ahlaka aykırı fiilleri suç olarak düzenlemeli ve yaptırıma bağlamalıdır. TCK'nın 112. maddesinde düzenlenen eğitim ve öğretim hakkının ihlali suçunda, “cebir veya tehdit kullanılarak ya da hukuka aykırı başka bir davranışla” ibareleri, suçun hukuka aykırılık unsuruna dikkat çekmektedir (Özgenç, 2020:314).

Yani, eğitim ve öğretim hakkının ihlalini oluşturan seçimlik hareketlerden birinin işlenmesi -cebir, tehdit gibi- bu hukuka aykırı hareketlerle olması gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, hukuka uygun olarak icra edilen bir tehdit, cebir ya da hile ile bu suçun gerçekleşmesi mümkün gözükmemektedir.

Mesela derste öğrencilere şiddet aşıl原因, devlete karşı ayaklanma ve isyan edilmesini tavsiye eden öğretmene ders esnasında haklı olarak karşı çıkan öğrenciler, “adliye bu söylediklerinizi iletacağız, artık konuşmayın hocam” diye öğretmeni tehdit etmesi fiilinde, hukuka aykırı sayılacak bir tehdit bulunmamaktadır ve öğrenciler için bir eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu oluşturmayacaktır.

2.3. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN NİTELİKLİ HALLERİ

5237 sayılı TCK'nın 119. maddesinde, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun nitelikli halleri belirtilmiştir. Söz konusu maddede, beş ayrı nitelikli hal sayılmıştır. Bu nitelikli haller, sadece eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun değil, diğer hürriyete karşı işlenen suçlar için de ortak bir hükümdür. Diğer hürriyete karşı işlenen suçlar şu şekildedir: Kamu hizmetlerinden yararlanma (m.113), siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi (m.114), inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme (m.115), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116) ile iş ve çalışma hürriyetinin ihlalidir (m.117).

119. maddeye göre, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesinin “silahla”, “kişinin kendisini tanınmayacak bir hale koyması suretiyle, imzasız mektupla veya özel işaretlerle”, “birden fazla kişi tarafından birlikte”, “var olan veya var sayılan suç örgütlerinin oluşturdukları korkutucu güçten yararlanılarak”, “kamu görevinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle” işlenmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılabacaktır (TCK, m.119/1). Suçun işlenmesi esnasında, kasten yaralama suçunun neticesi nedenleriyle ağırlaşmış hallerinin gerçekleşmesi durumunda ise, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanacaktır (TCK, m.119/2).

Söz konusu suçla ilgili nitelikli hal olarak düzenlenen bu beş nitelikli halde, bir kolaylık söz konusu olduğu göze çarpmaktadır. Kanun koyucu bu kolaylıktan istifade ederek, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi fiilini daha ağır cezalandırmak istemiştir. Gerçekten de, silahla veya birden fazla kişi ile eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi

suçunun işlenmesi, silahsız, tek başına işlenmesi gibi değildir. Eğer bu suç işlenirken yani kişinin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasının engellenmesi sırasında mağdur veya mağdruların yaralanması da söz konusu olmuşsa, ancak ağır yaralama halinde ayrıca yaralama suçundan ceza verilecektir. Mağdur öğretmen veya öğrencilerin, basit veya orta yaralama fiillerinin işlenmesinde ise, sadece eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasının engellenmesi suçundan ceza verilecek, ayrıca yaralama suçundan ceza verilmeyecektir.

2.4. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ ŞEKİLLERİ

Türk Ceza Hukukunda bir suçun özel görünüş şekilleri; “teşebbüs”, “iştirak” ve “içtima” kurumlarından ibarettir.

2.4.1. Teşebbüs

TCK'nın 35. maddesinde suça teşebbüs kurumu düzenlenmiştir. Buna göre;

“(1) Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.

(2) Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine onüç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.”

Bu düzenleme, genel bir hüküm mahiyetinde, tüm suç tanımları için geçerlilik arz etmektedir. Keza bu düzenlemede bir suça teşebbüsten bahsedebilmemiz için dört şart sayılmıştır.

Bunlardan ilki, kasten işlenebilen bir suçun varlığıdır. Bu şarta, 35. maddede geçen “işlemeyi kastettiği bir suçu” ibareleri ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, taksirle bir suça teşebbüs mümkün değildir. Dolayısıyla “eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi” suçu da, sadece kasten işlenebilen bir suçtur ve bu suça teşebbüs mümkündür (Bayraklı ve Bozdağ, 2010: 16).

İkinci şart, hazırlık hareketlerinden çıkıp icra hareketlerine geçilmesi gerekliliğidir. Bu şarta ise, madde metninde “doğrudan doğruya icraya başlayıp” ibareleri işaret etmektedir.

Esasen ceza hukuku anlamında bir suçun başlayıp tamamlanması üç ayrı evreden oluşmaktadır. Bunlar “hazırlık hareketleri”, “icra hareketleri” ve “netice”dir. Bir suç sürecinde ilk aşama, hazırlık hareketleridir. Yani suçu işleyecek olan failin yapmış olduğu tüm hazırlıkları ifade eder ki, ceza hukuku bu sürece müdahale etmemekte ve bir cezayla cezalandırmamaktadır. Bu hazırlık zihni bir hazırlık olabileceği gibi, alet edevat temin etme şeklinde bir maddi hazırlık da olabilir. Mesela bir derslikteki öğrencilerin derslerinin işlenmesine mani olmak amacıyla sahte zil sesiyle erken çıkmalarını sağlama planı, zihni bir hazırlıktır, yani bir hazırlık hareketidir. Aynı şekilde marketten zil alınması, okul gelinip çalanağı yerin belirlenmesi, maddi bir hazırlıktır, yine bir hazırlık hareketidir. Bu noktada polislerin, faili elinde zille yakalaması, bir ceza sorumluluğuna yol açmayacaktır. Ne zamanki zil ayarlanır, temin edilip derslikte ders gören öğrencilerin duyabileceği noktaya getirilir. İşte o anda, hazırlık aşamasından çıkılıp icra hareketlerine geçilmiştir. Bu andan itibaren suça teşebbüs de söz konusu olacaktır. Bu şarta ifade ettiğimiz üzere, madde metninde “doğrudan doğruya icraya başlayıp” ifadesi işaret etmektedir. Bir fiilin hazırlık hareketinden çıkıp icra hareketine geçtiği an, suçun konusunun tehlike altında olduğu andır.

Üçüncü şart, elverişli hareketlerle fiilin gerçekleştirilmesidir. Bu şarta madde metninde, “*bir suçu elverişli hareketlerle*” ibareleri işaret etmektedir. Mesela zil sesine benzemeyen bir ses çıkarılması ya da kişinin ağzıyla zil sesi çıkarmaya çalışması gibi durumlarda, derslikteki öğrenciler bunun zil sesi olmadığını kolayca anlayacaklarından, suça teşebbüs söz konusu olmayacaktır, çünkü fiil elverişli hareketlerle işlenmemiştir. Başka bir ifadeyle fiilin, suçu işlemeye elverişsiz olması, o suça teşebbüsten cezalandırmaya engeldir.

Dördüncü şart, failin elinde olmayan nedenlerle suçu tamamlayamamasıdır. Bu şarta ise, madde metninde “*elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise*” ibareleri işaret etmektedir. Yani bir suça teşebbüsten bahsedilebilmesi için, suçun tamamlanamaması gerekmektedir. Bir suçun ne zaman tamamlanacağı ise, neticeli bir suç olup olmamasına göre farklılık arz etmektedir. Eğer suç, neticesiz bir suçsa, icra hareketleri tamamlandığında suç tamamlanmış sayılacaktır. Eğer suç neticeli bir suçsa, neticenin gerçekleşmesiyle suç tamamlanacaktır. Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu da, neticeli bir suç olduğundan bahisle, bu suça teşebbüsten bahsedilebilmesi için, neticenin failin elinde olmayan nedenlerle gerçekleştirilememesi gerekmektedir. Mesela netice gerçekleşmeden fail etkisiz hale getirilmişse tam zile basacakken biri tarafından engel

olunmuşsa burada zile basmak isteyen kişi, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçuna teşebbüsten söz konusu olacaktır. Hareketin teşebbüs aşamasında kalması durumunda verilecek ceza, suçun konusu üzerinde oluşturduğu tehlikeye göre, TCK m.35/2’de belirtilen şekilde indirilerek hesaplanacaktır.

2.4.1.1. Gönüllü Vazgeçme

TCK’nın 36. Maddesinde gönüllü vazgeçme kurumu düzenlenmiştir. Buna göre,

“(1) Fail, suçun icra hareketlerinden gönüllü vazgeçer veya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlerse, teşebbüsten dolayı cezalandırılmaz; fakat tamam olan kısım esasen bir suç oluşturduğu takdirde, sadece o suça ait ceza ile cezalandırılır.”

Bu maddeye göre, failin bir suça teşebbüsten cezalandırılmak yerine, gönüllü vazgeçmeden yararlanabilmesi için ya kendi çabalarıyla suçun tamamlanmasını ya da neticenin gerçekleşmesini önlemesi yani eylemden gönüllü olarak vazgeçmesi gerekmektedir. Fail ancak bu durumda, teşebbüsten dolayı cezalandırılmayacaktır. Fakat tamamlanan kısım başlıbaşına bir suç teşkil ettiği durumda, mesela bir eğitim kurumuna ruhsatsız silahla girip küçük çocukları gören fail işlemeyi düşündüğü eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan vazgeçse, burada bu suça teşebbüsten cezalandırılmayacaktır. Çünkü burada gönüllü vazgeçme söz konusudur ve fail kendi isteğiyle icra hareketinden vazgeçmiştir. Fakat o ana kadar ki, failin hareketlerinde bağımsız suç teşkil eden fiili varsa ki, ruhsatsız silah taşımak bağımsız bir suçtur, sadece bu fiilinden dolayı bir ceza sorumluluğu söz konusu olacaktır.

Eğer bu vazgeçme gönüllü değil, gönülsüz olsaydı, yani kendi isteğiyle değil çevrenin şartlarından kaynaklansaydı, mesela okul içersinde birkaç polis memuru gördüğü için fiilinden vazgeçseydi ve buna rağmen okul içerisinde silahla yakalanıp bir eylem içerisinde bulunacağı anlaşılıyaydı, failin sorumlu olacağı suç, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesine teşebbüs olurdu. Dikkat edilirse, gönüllü vazgeçmeye ait öğelerin bulunmadığı durumlarda teşebbüsten söz etmek mümkündür. Fail, kast ettiği suçun icrasına başlayıp kendi isteğiyle icra hareketine devam etmeyi sonlandırmışsa gönüllü vazgeçme hükmünden faydalanır. İcra hareketlerinden vazgeçmede failin gönüllü vazgeçme hükmünden yararlanabilmesi için icra hareketini bitirmemişse ihtiyari ile bu hareketini kesmesi, hareketsiz kalması yeterliyken; suçun tamamlanmasını veya neticenin gerçekleşmesini önlemede ise aktif bir harekette bulunması gerekmektedir. İcra hareketini

tamamlandıktan sonra hareketini devam ettirmeyen fakat neticenin gerçekleşmemesi için hiç bir eylemde de bulunmayıp pasif davranan fail, teşebbüsten sorumlu tutulacaktır. Gönüllü vazgeçme cezayı kaldıran şahsi bir cezasızlık nedenidir. Bundan dolayı iştirak halinde işlenen suçlarda, suça iştirak eden öteki failler için gönüllü vazgeçme hükümleri söz konusu olmayacaktır. İştirak halinde işlenen suçlarda gönüllü vazgeçme ayrı bir hüküm altında düzenlenmiştir. TCK'nın 41. maddesine göre, iştirak halinde işlenen suçlarda yalnızca gönüllü vazgeçen suç ortağı gönüllü vazgeçme hükümlerinden faydalanabilecektir (Özgenç, 2020:526; Koca ve Üzülmez, 2020:445).

2.4.1.2.Etkin Pişmanlık

TCK sisteminde, “etkin pişmanlık” kurumu, cezayı azaltan veya kaldıran bir neden olarak, suç tamamlandıktan sonra söz konusudur. Gönüllü vazgeçme kurumundan da farkı bu olmaktadır. Yani gönüllü vazgeçme suç tamamlanmadan önce söz konusuyken; etkin pişmanlık suç tamamlandıktan sonra söz konusudur. Bir farkı da, gönüllü vazgeçme gibi TCK'da genel bir hükmü bulunmamaktadır. Sadece belirli suç tanımlarının içerisinde düzenlenmiştir. Örneğin terör örgütüne üyelik suç tanımında, bir etkin pişmanlık maddesi mevcuttur (TCK, m.221). Fakat eğitim ve öğretim hakkının engellenmesine yönelik TCK'da bir etkin pişmanlık maddesi söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle, bu suç tamamlandıktan sonra failin pişmanlık içerisinde olması, alacağı cezanın miktarına bir etkisi olmayacaktır.

2.4.2. İştirak

İştirak suçun birden çok kişinin katkısıyla veya katılımıyla birlikte işlenmesi demektir. Kural olarak, her suç tanımı, herkes tarafından işlenebilmektedir. Başka bir ifadeyle kanun özel bir failli söz konusu değilse herkes, herhangi bir suç tanımının faili olması mümkündür.

Belirli durumlarda suçun işlenişine birden fazla kişi katılabilir ki, bu duruma ceza hukukunda “katılma” manasına gelen “iştirak” veya “suça iştirak” denilmektedir. İştirak kurumu da, kendi içerisinde faillik ve şeriklik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yani bir suça fail olarak katılınabileceği gibi, şerik sıfatıyla katılmak mümkündür. Faillik de, kendi içerisinde TCK'da üçe ayrılmaktadır. Müstakil (tek) faillik, müşterek faillik ve dolaylı faillik (m.37). Müstakil fail, suçun kanuni tarifinde yer alan fiilin bir kişi tarafından işlenmesidir. Özel bir durum arz etmemektedir. Örneğin bir kimsenin bir okulda asılsız

bomba ihbarı yapmasında, eğitim ve öğretim hakkının ihlal edilmesini sağlayan bir kişidir, o da müstakil fail olarak yargılanacaktır.

Müşterek fail ise, suçun işlenişine birden fazla kişinin katılması ve her birinin suçun işlenişinde katkısının olmasıdır. 5237 sayılı TCK'nın 37. maddesinde bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

“Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur (m.37/1).”

Burada “birlikte gerçekleştiren” ibaresinden öğretide iki unsur çıkarılmıştır. Yani bir suçun işlenişinde, “bir suç işleme kararı” olan ve suçun işlenişi üzerinde “müşterek hâkimiyeti olan” herkes, bir suçun faili sayılacak ve aynı cezayı alacaktır. Bu faillerin her birine öğretide “müşterek fail” denilmektedir (Özgenç, 2020:536; Koca ve Üzülmez, 2020:451). Mesela birkaç kişi sınıfa girip zorla öğretmen ve öğrencileri dışarı çıkarmak isteseler, burada sınıfa giren herkes bu suçun müşterek faili sayılacaktır. Üçü de, aynı cezayı alır. Çünkü burada işlenen suç, üçünün de katkısıyla işlenmiştir. Üçü de, suçun işlenişinde “müşterek hakimiyetleri” ve “bir suç işleme kararları” vardır.

Dolaylı fail ise, bir suçun işlenmesinde, suçun varlığından habersiz bir kimsenin araç olarak kullanılması söz konusudur. Burada araç olarak kullanılan değil, kullanan kişi suçun faili sayılacaktır (m.37/2). Örneğin bir okulda film çekiyoruz, şimdi şu sınıfa girip bağırp çağıracağını diye saf biri kandırılrsa, o da bir sınıfa girip bağırp çağırırsa ve o sınıfta bu yüzden ders işlenemese, burada eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu söz konusudur. Bu suçu işleyen, sınıfa girip bağırp çağırana değil, bu fiili ona işletendir. İşleten söz konusu suçun dolaylı faili sayılacaktır. Cezalandırma konusunda, dolaylı fail suçun faili gibi cezalandırılacaktır. Genelde dolaylı faillikte saf, çocuk veya akıl hastaları gibi kandırılması kolay kişiler tercih edilmekte ve bunlar suç işlenmede araç olarak kullanılmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere, bazen de, kişiler suçun işlenişinde bulunmamakla birlikte, dışarıdan katkı verebilmektedirler ki, buna öğretide “şeriklik” denilmektedir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2011: 69).

Şerik sıfatına sahip kişiler, TCK'da ikiye ayrılmıştır: “Azmettiren” (m.38) ve “Yardım eden” (m.39). Azmettiren ve yardım eden, olayın işlenişinde bulunmamakla birlikte dışarıdan katkı sağlamaktadırlar.

Azmettiren, kişinin aklına suç işleme düşüncesini sıfırdan koyan kişidir. Yani suç işleme düşüncesi olmayan birine bu suçu işlettirme düşüncesi yerleştirilmektedir ki, bu durumda suç işlenirse, azmettiren faille aynı cezayı almaktadır (m.38).

Yardım eden ise, faile suçun işlenmesinde maddi veya manevi yardım da bulunan fakat suçun işlenişinde bulunmayan bir diğer şeriktir (m.39). Mesela bir okulda eylem yapmak suretiyle, sınıfta ders işleyen öğrencilerin ders görmesinin engellenmesinde, gecedan pankartları hazırlayıp öğrencilerin ellerine veren kişiler “yardım eden” sıfatıyla; sloganları ezberletip bunun yaptırılmasını sağlayan yani bu eylemi sıfırsan öğrencilerin kafasına koyan ise, “azmettiren “sıfatıyla eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçuna şerik sıfatıyla katılmış olmaktadır.

Suçta iştirakten ötürü sorumlu tutulabilmek için, TCK m. 40/3’e göre, söz konusu suçun en azından teşebbüs derecesine ulaşmış olması, bir başka deyiş ile suçun icra eylemlerine başlanmış olması gerekir (Altaş, 2009: 78).

Özetle suçta katılanlara iştirak hükümlerinin uygulanabilmesi, bir takım şartların varlığını gerektirir. İştirakin ilk şartını, birden fazla kişi tarafından birden fazla hareketin gerçekleştirilmesi oluşturur. Suçun icrasına katkı sağlamayan bir hareketi yapan kişinin iştirak statüsünün bulunması mümkün değildir. Bu nedenle iştirakin ikinci şartı, eylem ile ortaya çıkan sonuç arasında bir nedensellik bağının bulunmasıdır. Üçüncü şart ise, iştirak iradesidir. İştirak iradesi, birden fazla suç ortağının, suçun işlenişine yaptıkları birbirinden farklı etkileri bir bütün içinde birleştiren şarttır. Son olarak en azından teşebbüs aşamasında kalmış bir suçun varlığı gereklidir (Kaya, 2016:147).

2.4.3. İçtima

Suçların içtması, suçların bir araya gelmesi yani suçların toplanması anlamına gelmektedir. İçtima öğretisinin temelinde, tek bir fiille birden fazla hukuki yararı ihlal eden ya da aynı hukuki yararı farklı fiillerle ihlal eden failin, kusurunu aşacak şekilde cezalandırılmasının önlenmesi, bunun yanında haksız bir yarar sağlamasına engel olacak adil bir ceza yaptırımının uygulanması yatmaktadır (Göktürk, 2014: 32).

TCK’da suçların içtması konusunda hakim olan felsefe, “*ne kadar fiil, o kadar suç, ne kadar suç o kadar ceza kuralı*”dır (Özgenç, 2020:610). Gerçek içtima dediğimiz bu kuralın istisnaları mevcuttur. TCK’nın m. 42, 43 ve 44. maddelerini düzenleyen “suçların içtması” başlıklı beşinci bölüm, bu genel kuralın istisnalarını oluşturmaktadır. Bu istisnalar; bileşik suç (m.42), zincirleme suç (m.43/1), aynı türden fikri içtima (m.43/2) ve

farklı türden fikri içtima (m.44) halleridir. Öğretide bunun istisnalarının üç olduğu, aynı türden fikri içtimanın bu istisnalardan biri olmadığı ifade edilse de (Sümer, 2019: 60); hakim görüş aynı türden fikri içtima ile birlikte dört istisnanın mevcut olduğudur (Özgenç, 2020:614; Kaya, 2016:150).

2.4.3.1. Bileşik Suç

Bileşik suç, TCK'da gerçek içtima kuralının ilk istisnası olarak, TCK'nın 42. maddesinde düzenlenmiştir:

“(1) Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suça bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz.”

Buna göre, bir suç tanımının içerisinde başka bir suç tanımı veya bir başka suçun unsuru ya da ağırlaştırıcı nedeni varsa, üst suç tanımı bileşik suç sayılmaktadır. Esasen burada birden fazla suçun, bir tek suç tanımında bir araya gelmesi söz konusudur (Aksoy İpekçioğlu, 2012: 49).

TCK m.112'de düzenlenen eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, zaten kendi içerisinde bir bileşik suçtur. Kendi içerisine cebir ve tehdit fiillerini barındırmaktadır (m.112/1). Esasen cebir veya tehdit, TCK'da düzenlenen iki farklı suç tanımıdır, fakat burada bu suçun unsurunu oluşturmaktadır. Bu sebeple m.112/1'de tanımlanan suçlarda “cebir” ve “tehdit” ayrı bir suç olarak değil, bileşik suç niteliğinde eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu oluşturacaktır. Ayrıca tehdit veya cebirden fail cezalandırılmayacaktır(Şarman, 2012: 83-84).

2.4.3.2. Zincirleme Suç

Zincirleme suç, TCK'nın 43. maddesinde düzenlenmiş, gerçek içtima kuralının istisnasını oluşturan hallerden biridir. Buna göre,

“(1) Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır.”

Burada aslında birden fazla fiil söz konusudur. Esasen her fiil ayrı suçu, her suç ayrı yaptırımını oluşturması gerekirken, filler arasındaki bir suç işleme kararı ve mağdurun aynı olması durumu, zincirleme suç halinde getirmektedir. Başka bir ifadeyle, bir suç işleme kararı kapsamında aynı mağdurun farklı zamanlarda aynı suçlarla mağdur edilmesi

halinde zincirleme suç söz konusu olur ve bu halde bir ceza verilecek fakat cezada dörtte birinden dörtte üçüne kadar artırıma gidilecektir (m.43/1).

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunda, zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi mümkündür. Mesela derslerin işlendiği saatlerde, sahte zil sesini gün içerisinde birkaç saat arayla uygulanarak, dersten öğrencilerin erken çıkmasının sağlanmasında, bir suç işleme kararı olduğundan ve farklı zamanlarda bu suçun işlenmesi söz konusu olduğundan, fail için TCK m.43'te düzenlenen zincirleme suç hükümlerinin uygulanması söz konusu olacaktır. Burada faile bir ceza verilecek, fakat cezada artırıma gidilecektir.

Zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilmesi için değişik zamanlarda işlenmiş birden fazla suç olması gerekmekte olup bu “değişik zaman” kavramının da her bir fiil açısından somut olaya göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Mesela sabah, öğle ve akşam bir gün içerisinde üç ders saatinin işlenmesine engel olunmuşsa, bu fiiller arasında bir suç işleme kararı olduğundan zincirleme suç hükümleri uygulanacaktır, fakat bir dakika içerisinde birkaç defa sahte zil sesi çıkarılmasında, birden fazla hareket çoktur belki ama burada zamanda yakınlık söz konusu olduğundan bir eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu söz konusu olmalıdır, kanaatindeyiz.

2.4.3.3. Aynı Türden Fikri İçtima

Aynı türden fikri içtima müessesesi, 5237 sayılı TCK'nın “zincirleme suç” başlıklı 43. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiş olup tek fiille aynı suçun farklı mağdurlara işlenmesini ifade etmektedir (Özgenç, 2020: 637).

Başka bir ifadeyle burada birden fazla kişiye karşı suçun tek fiille işlenmesi ve mağdur sayısında suçun oluşması söz konusudur. Bir fiille yirmi kişinin ders işlenmesinin engel olunmasında, kişi sayısı kadar aslında bu suç işlenmiş olmaktadır. Burada fiil tek olduğu için tek ceza verilecektir.

Bu müessesenin zincirleme suç başlığının altında düzenlenmesi, zincirleme suçla bağlantılı ortak bir özelliğinden kaynaklanmaktadır. O da, uygulanacak yaptırımının, zincirleme suç hükümleri gibi yapılmasıdır (m.43/1). Yani aynı türden fikri içtima halinde, ceza verilirken zincirleme suç gibi bir tek ceza verilecektir, fakat cezada artırıma 43. maddenin 1. fıkrasında belirtilen oranlarda -dörtte birinden dörtte üçüne kadar- artırıma

gidilecektir. Yoksa zincirleme suç ve aynı türden fikri içtima birbirinden farklı, iki ceza hukuku müessesesidir (Demirtaş, 2015: 77).

2.4.3.4. Farklı Türden Fikri İçtima

Farklı türden fikri içtima, TCK'nın "fikri içtima" başlıklı 44. maddesinde düzenlenmiştir. Kanunun fikri içtima ile kastettiği, farklı türden fikri içtimaya denk gelmektedir ki, bir fiille kanunda tanımlanmış birden fazla suçun işlenmesi halidir (Özgenç, 2020: 649).

Bir sınıfa girilip öğrencilerin ve öğretmenin yaralanması fiilinde eğer yaralama fiili ağır bir şekilde gerçekleştirilmişse, failer bir fiille iki ayrı suç işlemiş olacaktır. Fakat kanun bu halde iki ayrı suçtan ayrı cezalandırılacağını öngörmüştür (TCK, m.119/2). Eğer hafif yaralanmışlarsa, sadece eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan faile veya failere ceza verilecektir, ayrıca yaralama suçundan ceza almayacaktır.

2.5. EĞİTİM VE ÖĞRETİM HAKKININ ENGELLENMESİ SUÇUNUN MUHAKEME USULÜ VE YAPTIRIM REJİMİ

Bu bölümde eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun muhakeme usulü ve yaptırım rejimi hakkında bilgi verilecektir.

2.5.1. Muhakeme Usulü

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 2. maddesinin (e) ve (d) bentlerinde soruşturma ve kovuşturma kavramlarına yer verilmiştir. Buna göre soruşturma; kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi; kovuşturma ise, iddianamenin kabulüyle, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi anlatmaktadır.

Mağdur, CMK 158. madde anlamında ihbar ve şikâyet hakkını da kullanabilir. İhbar ve şikâyet üzerine veya doğrudan haberdar olunması durumunda Cumhuriyet savcısı derhal soruşturma evresini başlatır ve tehdit suçunun işlendiğine dair yeterli şüphenin oluşması halinde iddianame düzenlenir. İlgili mahkeme tarafından iddianamenin kabul edilmesiyle de kovuşturma evresine geçilmiş olur.

2.5.1. Yaptırım Rejimi

Bu başlık altında, “adli para cezası”, “hükmün açıklanmasının geri bırakılması”, “cezanın ertelenmesi”, “uzlaştırma” ve “zamanaşımı” kurumları söz konusu suç açısından incelenecektir.

2.5.2.1. Adli Para Cezası

Adli para cezası, işlenen bir suça karşılık hapis cezasıyla birlikte veya tek başına uygulanabilen bir yaptırım türüdür. *Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu* gereği hükmedilecek hapis cezasının alt sınırı nedeniyle adli para cezasına çevrilemez.

2.5.2.2. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, sanık hakkında hükmolunan cezanın belli bir denetim süresi içerisinde sonuç doğurmaması, denetim süresi içerisinde belli koşullar yerine getirildiğinde ceza kararının hiçbir sonuç doğurmayacak şekilde ortadan kaldırılması davanın düşmesine neden olan bir ceza muhakemesi kurumudur.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu temel hali nedeniyle hükmedilen hapis cezası hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi mümkündür.

2.5.2.3. Cezanın Ertelenmesi

Ceza ertelenmesi, mahkeme tarafından belirlenen cezanın cezaevinde infaz edilmesinden şartlı olarak vazgeçilmesidir.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu temel hali nedeniyle hükmedilen hapis cezası hakkında erteleme hükümlerinin uygulanması mümkündür.

2.5.2.4. Uzlaştırma

Uzlaştırma, suç isnadı altındaki şahıs ile suçun mağduru olan şahsın bir uzlaştırmacı aracılığıyla iletişim kurarak anlaşmasıdır. Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, uzlaşma kapsamında olan suçlardan değildir.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, şikayete tabi suçlar arasında yer almadığından savcılık tarafından resen soruşturulur, bu suçlara dair herhangi bir şikayet süresi yoktur. Kamu davasına şikayetçi olarak müdahil olan herhangi bir kimse varsa bile şikayetten vazgeçme ceza davasının düşmesi sonucunu doğurmaz. Suç, dava zamanaşımı süresine riayet edilmek kaydıyla her zaman soruşturulabilir.

2.5.2.5. Zamanaşımı

TCK sisteminde, zamanaşımı ikiye ayrılmaktadır: Dava zamanaşımı (m.66) ve ceza zamanaşımıdır (m.68).

Dava zamanaşımı, suçun işlendiği tarihten itibaren belli bir süre geçtiği halde dava açılmamış veya dava açılmasına rağmen kanuni süre içinde sonuçlandırılmamış ise ceza davasının düşmesi sonucunu doğuran bir ceza hukuku kurumudur.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu yargılamalarında olağan dava zamanaşımı süresi 8 yıldır.

Ceza zamanaşımı ise TCK, m.68’de belirtilen sürelerin geçmesiyle fail hakkında kamu davasını açılmamasıdır.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu hakkında yargılama yapma görevi, asliye ceza mahkemesi tarafından yerine getirilir.

BÖLÜM III

İLGİLİ YARGITAY KARARLARI

3.1. ÖRNEK OLAYLAR ÜZERİNDE KARAR İNCELEMELERİ

Bu bölümde çalışma konusu suç ile ilgili yüksek mahkeme kararları ceza hukuku açısından incelenecek ve çözümlenecektir. Kararlar çözümlenirken öncelikle “*olayın özeti*” başlığı altında, olay kısaca özetlenerek ilk derece mahkemesinin ve temyiz mercinin olayla ilgili verdiği kararlar kısaca ifade edilecektir. Daha sonra, “çözülmesi gereken hukuki problem ve hukuki değerlendirme” başlığı altında, somut olayla ilgili, hukuki kanaatimiz gerekçelendirilerek, “eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu”nun tanımı ve unsurları kapsamında Türk Ceza Hukuku açısından eleştirilerimiz ve görüşlerimiz ifade edilecektir.

3.1.1. OLAY I

Burada eğitim hakkının kullanılmasının engellenmesi suçu ile ilgili Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 07.02.2017 tarihli ve 777/776 sayılı kararı incelenecektir (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>).

3.1.1.1. OLAYIN ÖZETİ

Sanığın X ve Y birlikte eğitim ve öğretim hakkını engellenmek amacıyla girdiği sınıfta, öğretim görevlisi olan mağdur A'nın ahşap sapıyla eline vurmak suretiyle yaralama eyleminde bulunmuştur. Yaralanan mağdur, X ve Y'den şikayetçi olmuştur.

İlk derece mahkemesi eğitim hakkının engellenmesi ve yaralama suçlarından hüküm kurmuştur. Yargıtay'ın ilgili dairesi ise, sadece eğitim hakkının engellenmesi suçundan hüküm kurulması gerektiğinden bahisle, ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur.

3.1.1.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRME

Burada çözülmesi gereken hukuki problem, somut olayda mağdura karşı işlenen yaralama suçundan ayrıca hüküm kurulup kurulmaması gerektiğidir. Öncelikle hemen belirtelim ki, dersin işlendiği bir sınıfa girilip öğretmenin yaralanmasında eğitim hakkının engellenmesi suçunun işlendiği açıktır. 5237 sayılı TCK'nın 112. maddesinin (b) bendine göre, "kişinin eğitim ve öğretim hakkını kullanmasına" engel olunması, bu suçun temel şeklini oluşturmaktadır. Nitekim somut olayda ilk derece ve temyiz merci bu konuda mutabık kalmıştır. Esasen söz konusu suç bir bileşik suçtur. Yani eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, kendi içerisinde bağımsız suç olan "cebir" ve "tehdit"i barındırmaktadır. Dolayısıyla ayrıca cebirden ve tehditten hüküm kurulmaması gerekir.

Bu minvalde olaya bakarsak, kasten yaralama suçundan ayrıca hüküm kurulmaması yönündeki Yargıtay'ın kararı isabetli olmuştur. Bunun istisnası Kanunun 119. maddesinde, ağırlaşmış bir yaralama suçunun işlenmesi olarak ifade edilmiştir. Yani olayda mağdur ağır yaralanmış olsaydı ayrıca kasten yaralama suçundan hüküm kurulması gerekirdi.

3.1.2. OLAY II

Burada eğitim hakkının kullanılmasının engellenmesi suçu ile ilgili Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 05.06.2017 tarihli, Esas: 2014/34214, Karar: 2017/16704 sayılı kararı incelenecektir (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>).

3.1.2.1. OLAYIN ÖZETİ

Sanık X, kızının evde unuttuğu beslenme çantasını vermek için ders saati içinde sınıfa girmiş ve öğretmenin tepkisiyle karşılaşmıştır. Öğretmen A ile sanık X arasında bir tartışma başlamış ve ders işlenememiştir. Bu olaydan sonra A, X'ten şikayetçi olmuştur.

İlk derece mahkemesi, X'in eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi nedeniyle hakkında hüküm kurmuştur. Yargıtay'ın ilgili dairesi ise, söz konusu hükmü bozmuştur. Gerekçe olarak X'in söz konusu suç için kastının olmadığını gerekçe göstermiştir.

3.1.2.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRMEMİZ

Bu olayda çözülmesi gereken hukuki problem, olayda eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunun işlenip işlenmediğinin tespitidir. Hemen ifade edelim ki, kanaatimizce olayla ilgili Yargıtay'ın verdiği karar doğru olmamıştır, ilk derece mahkemesinin kararı ise eksik olmuştur. Çünkü eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu kasten işlenebilen bir suçtur, yani doğrudan veya olası kastla bu suçun işlenmesi mümkündür. Somut olaya baktığımızda, X'in olası kastla eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçunu işlediğini görmekteyiz. Çünkü ortalama bir zekâyaya sahip herkes için, öğretmenle ders esnasında tartışıldığında, dersin aksadığı öngörülür. Eğer buna rağmen tartışmaya devam ediliyorsa gerek öğretmen için öğretim hakkının elinden alınması gerek öğrenciler için eğitim hakkının gasbedilmesi söz konusu olacaktır ve bu suçun kasten işlendiğini gösterecektir. Dolayısıyla burada eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu oluşmuş olacaktır.

Bu yönü itibarıyla ilk derece mahkemesinin doğrudan kastla işlendiğini ifade etmesi eksik; Yargıtay'ın söz konusu suçun işlenmediğini belirtmesi ise makul ölçülerde olmadığı düşünülmektedir.

3.1.3. OLAY III

Burada eğitim hakkının kullanılmasının engellenmesi suçu ile ilgili Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 22.05.2007 tarihli ve 2414/3946 sayılı kararı incelenecektir (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>).

3.1.3.1. OLAYIN ÖZETİ

Eğitim öğretim yılı içerisinde A İmam Hatip Lisesinde, idari kararlarla başörtüsü yasağının devam ettirildiği bir dönemde, başörtülü öğrencilerin okula alınmaması yönünde B Valiliği bir emir vermiştir. Bu emri yerine getiren okul idaresi, başörtülü öğrencilere bahçe kapılarını kapattırıştır ve böylece okula alınması engellenmiştir. Okula alınmayan öğrenciler, dersler başladığı sırada, fikir birliği ve organizasyon içerisinde olmadan sloganlar atmışlardır ve nihayet bahçe duvarındaki tel örgüleri bir grup öğrenciler kesmişlerdir. Bu öğrencilerin okul bahçesine girmeleriyle okul idaresi eğitime o gün ara vermiştir.

İlk derece mahkemesi olayda bir suç işlenmediğinden bahisle sanıklar hakkında beraat kararı vermiştir. Yargıtay'ın ilgili dairesi ise sanıkların hukuki durumunu yeniden değerlendirmiş ve okula alınmayan okul idaresini suçlu bulmuştur.

3.1.3.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRME

Burada tartışılması gereken hukuki problem, olayda eğitim hakkının engellenmesi suçunun olup oluşmadığının tespitidir. Esasen okul idaresinin bir idari kararı dikkate alarak başörtülü öğrencilere okulun bahçesine bile almamaları sorumluluktan kurtulmalarını sağlamamaktadır. Çünkü Anayasanın amir hükmü gereği, konusu suç teşkil eden emir, hiçbir şekilde yerine getirilmemelidir (1982 Anayasası, m.137).

Bu suç hem 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK'da hem de mülga 765 sayılı TCK'da (m.188) düzenlenmiştir. Yani olayın işlendiği tarih belli olmasa da, her iki kanun döneminde de bu hareketlerin suç oluşturduğu açıktır.

Dolayısıyla ilk derece mahkemesinin verdiği karar uygun görülmemektedir. Yargıtay'ın verdiği karar ise doğru olmuştur.

3.1.3. OLAY IV

Burada eğitim hakkının kullanılmasının engellenmesi suçu ile ilgili Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 09.03.2017 tarihli ve Esas: 2016/1382 Karar:2017/1104 sayılı kararı incelenecektir (<https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>).

3.1.3.1. OLAYIN ÖZETİ

Sanık X, bir üniversite kampüsünde, dersler icra edilirken arkadaşlarını örgütleyip yönetimi protesto amacıyla uzun bir süre alkışlamışlardır. Okul yönetimi sanık ve arkadaşları hakkından eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan suç duyurusunda bulunmuşlardır.

İlk derece mahkemesi hem eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan hem de terör örgütüne üyelik suçundan hüküm kurmuştur. Yargıtay'ın ilgili ceza dairesi alkışlama fiilinde, eğitim ve öğretim hakkının ihlal edilmesine yönelik bir hareket olmamasından bahisle kararı bozmuştur.

3.1.3.2. ÇÖZÜLMESİ GEREKEN HUKUKİ PROBLEM VE HUKUKİ DEĞERLENDİRMEMİZ

Burada tartışılması gereken alkışlama fiilinin eğitim ve öğretim hakkının ihlaline sebebiyet verip vermediğidir. Kanaatimizce kampüs içersinde icra edilen alkışlama fiili, söz konusu suçun işlenmesi için yeterli ve elverişli değildir. Dolayısıyla Yargıtay'ın kararının doğru, ilk derece mahkemesinin verdiği kararın doğru olmadığı düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim hakkı, temel bir insan hakkı olarak, herkesin ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, etnik ya da sosyal köken, din ya da politik görüş, yaş ya da engellilik vb. haline bakılmaksızın ücretsiz temel eğitimden yararlanmasını ifade etmektedir. Öğretim ise, eğitimi verenlerin bu hizmeti belirli bir amaca yönelik olarak, belirli bir süreç ve programda yapmasıdır. Eğitim ve öğretim hakkı birbirinden ayrılamaz ve birbirini tamamlayan temel unsurlardır. Bu hakların tamamen veya kısmen engellenmesi halleri ise, kanunlarda haksız fiil olarak düzenlenmiş veya suç olarak tanımlanmıştır.

Bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde eğitimin birey ve toplum açısından önemi artık tartışılmazdır. Eğitimin hakkı taşıdığı önem dolayısı ile birçok uluslararası bildiride ve sözleşmede düzenlenmiştir. Bunlardan en etkinini Türkiye' nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi' dir. Bu sözleşme ile eğitim hakkı herhangi bir sınırlamaya yer verilmeksizin düzenlenmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında eğitim hakkının önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır.

5237 sayılı TCK'da, bu mülahazalarla "Hürriyete Karşı Suçlar" için ayrı bir bölüm oluşturulmuş ve bireylerin hürriyetleri koruma altına alınmıştır. Bu bağlamda 112. madde de eğitim öğretim hakkının engellenmesi fiili müstakil bir suç olarak düzenlenmiş ve yaptırıma bağlanmıştır. Böylece bireylerin eğitim hakları ve devleti temsilen görev yapan öğretmenlerin öğretim hakkı koruma altına alınmıştır.

1982 Anayasasının 42. maddesinde "eğitim ve öğrenim hakkı" düzenlenirken, TCK'nın 112. maddede düzenlenen bu hakkı koruyan suçu adı "eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi" olmuştur. Yani kavram olarak birliğin sağlanması gerektiği kanaatindeyiz. TCK'da düzenlenen suç tanımının daha isabetli olduğunu düşünmekteyiz. Dolayısıyla hali hazırda devam eden yeni anayasa değişikliği çalışmalarında, 42. maddenin başlığının eğitim ve öğretim hakkı olarak değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Aynı şekilde çalışma konusu bu suç tanımında, 2014 yılında bir değişiklik yapılmış ve 13.03.2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 6529 sayılı Kanunun 12. maddesiyle suçun adında geçen "eğitim" ve "öğretim" ibarelerinin bir hak olduğu vurgulanarak, suçun cezası da "bir yıldan üç yıla" iken; "iki yıldan beş yıla" şeklinde değiştirilmiştir, yani suçun cezası artırılmıştır. Eğitim ve öğretim hakkının en önemli sosyal haklardan biri olması ve bir devletin her alanda ilerlemesinin bu sosyal haklarla ilişki olmasından bahisle, cezada artırımı sağlayan bu değişikliği yerinde bulmaktayız.

TCK'nın 112. maddesinde düzenlenen eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan bahsedilebilmesi için, öncelikle bir eğitim ve öğretim faaliyetinden bahsedebilmemiz gerekmektedir. Bu eğitim ve öğretim faaliyetinin de Türk Hukuk Mevzuatına uygun olarak yapılıyor olması gerekecektir. Ayrıca bu eğitim ve öğretim faaliyetinde, öğretmen veya öğrenci olarak kişilerin bulunuyor olması gerekir. Fakat bu da her zaman şart değildir. Eğer bu kişilerin eğitim ve öğretim haklarından yararlanması engellenmişse ya da eğitim ve öğretim faaliyetlerini yapmalarına engel olacak şekilde fiil işlenmişse söz konusu suç oluşacaktır. Mesela, öğretmen veya öğrencinin olmadığı bir faaliyette, örneğin boş bir okula girip sınıftaki sıraların dağıtılmasında bu suç oluşmaz, ama ders yapılamayacak şekilde sınıfa zarar verilirse bu suç oluşacağı kanaatindeyiz. Bu eğitim ve öğretim faaliyetinin, devlet veya özel sektörde olması da önem arz etmemektedir. Dolayısıyla kanuna aykırı olarak açılmış bir dersanede verilen eğitim hizmetinin devletin kolluğu tarafından engellenmesinde veya özel ders verirken bir kimsenin özel ders vermesine engel olunması durumunda, eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu söz konusu olmayacaktır. Çünkü burada mevzuata göre yürütülen bir eğitim ve öğretim faaliyeti bulunmamaktadır.

Eğitim hakkının gerçek anlamda sağlanması, bilim ve teknolojiye gelişmiş ülkelerle yarışan bir konuma gelmemiz için öncelikle 1982 Anayasasının değiştirilerek daha sivil ve özgürlükçü bir yaklaşımla hazırlanan yeni bir anayasaya ihtiyaç vardır. Bu anayasanın hukuki yönden ülkemize kazandıracığı faydaların yanı sıra, artık halka rağmen halkı yönetmek isteyen baskıcı bir dönemin kapadığını ve temelini insandan ve insan haklarından alan yeni bir dönemin başladığının habercisi olacaktır.

Öğretide tartışılmamış bir husus bulunmaktadır. O da şu şekildedir: Eğer öğretmen derste öğretmenliğini yapmıyorsa, öğrenciler eğitim hizmetinden bariz bir şekilde faydalanamıyor, öğretim faaliyetinden istifade edemiyorlarsa söz konusu suç oluşmuş olacak mıdır? Kanaatimizce burada, bu suç oluşmamaktadır. Çünkü TCK'nın 112. maddesinde seçimlik hareketlerde yer alan;

“(a) Devletçe kurulan veya kamu makamlarının verdiği izne dayalı olarak yürütülen her türlü eğitim ve öğretim faaliyetlerine engel olunması,

(b) Kişinin eğitim ve öğretim hakkının kullanılmasına engel olunması”

ibarelerinden şu anlaşılmaktadır. Bu suç, öğretmen ve öğrenci dışında başka bir üçüncü şahıs tarafından işlenmekte ve öğrenim faaliyeti engellenmektedir. Dolayısıyla kanunun

lafzına bakıldığında, dersini anlatmayan sohbet, muhabbetle geçiren bir öğretmene eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan değil, somut olaya göre görevi kötüye kullanma suçundan (TCK, m.257) bir ceza verilecektir. Fakat belirtelim ki kanaatimize göre, derste eğitim faaliyetinin bariz bir şekilde kötü icra edilmesi, bu suçun kapsamına alınmalıdır. Çünkü burada da eğitim ve öğretim hakkının kasıtlı olarak öğrencilere ulaştırılmaması, bir cihette engellenmesi söz konusudur. Madde metnine böyle bir bent eklenmesi gerekmektedir.

Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu, şikayete tabi suçlar arasında yer almadığından savcılık tarafından resen soruşturulur, bu suçlara dair herhangi bir şikayet süresi yoktur. Dolayısıyla bu suç uzlaştırma kapsamında değildir. Kanaatimizce bu suçun uzlaştırma kapsamına alınması gerekir. Burada mağdur uzlaştırma masasına oturmayı kendi menfaatine uygun görüyorsa, uzlaştırma kapsamına alınmalıdır, kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Aksoy P. İpekçioğlu, (2012). *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*, Seçkin Yayınları: Ankara.
- Akyüz, E. (1981). *Çocuk Hakları Bildirgesi ve Türk Hukuk Sistemi*. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. (13), s.11-77.
- Akyüz, E. (2008). *Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı*, Pegem Akademi: Ankara. [http:// yayim.meb.gov.tr /dergiler /151/ akyuz.htm](http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/151/akyuz.htm).
- Altunya, N. (1990). *Anayasa Hukukumuzda Eğitim ve Öğretim Hakkı*, A.Ü.S.B.E. Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Arslan M. M., Eraslan, L. (2003). *Yeni Eğitim Paradigması ve Türk Eğitim Sisteminde Dönüşüm Gerekliliği*, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/ arslaneraslan.htm>.
- Artuk, Mehmet Emin, Gökçen, Ahmet, &Yenidünya, Ahmet Caner, (2011). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 12. Baskı, Adalet Yayınevi: Ankara.
- Artut, K. (2009). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri* (6 b.), Anı: Ankara.
- Ataman, H. (2008). *Eğitim Hakkı ve İnsan Hakları Eğitimi*, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Birinci Baskı: İzmir.
- Ayhan, H. (1995). *Eğitim Bilimine Giriş*, Şule Yayınları: İstanbul.
- Ayhan, H. (1997). *Din Eğitimi ve Öğretimi*, MÜİF Yayınları: İstanbul.
- Aytaç, K. (1992). *Avrupa Eğitim Tarihi*, MÜİF Yayınları: İstanbul.
- Balcı, M. (2008). *Ulusal Ve Uluslararası Hukukta İnsan Hakları Çerçevesinde Eğitim Ve Öğretim Hakkı*, [http://www. muharrembalci. com/makaleler/egitim_ ogretim_hakki.doc](http://www.muharrembalci.com/makaleler/egitim_ogretim_hakki.doc).
- Bayraklı, Hasan Hüseyin/Bozdağ, Ahmet, (2010). *Türk Ceza Hukukunda Teşebbüse Elverişlilik Sorunu ve Vergi Suçlarının Teşebbüse Elverişlilik Açısından Değerlendirilmesi*, Maliye Dergisi, Yıl: 2010, Sayı: 158, s.18
- Bilen, M. (2014). *Plandan Uygulamaya Öğretim* (s.23-89), Yargı: Ankara.
- Bilim, C. (2009). *Aydınlanma Çağı*, <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/2292/unite03.pdf>. İndirme Tarihi: Nisan.
- Bilhan, S. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*, AÜEBF Yayınları: Ankara.

- Brems E.,(2020). *Diversity In The Classroom: The Headscarf Controversy In The European Schools*, <http://www.blackwell-synergy.com/action/showPdf?submitPDF=Full+Text+PDF+%28515+KB%29&doi=10.1111%2Fj.1468-0130.2006.00347.x&cookieSet=1>, Erişim Tarihi: 09.09.2020.
- Çalışkan, B. (2007). *Ön Asya Uygarlıkları, Mezopotamya Tarihi Ve Uygarlığı, Uygarlık Tarihi* (Edt: İ. Güven), Pegem Yayıncılık: Ankara.
- Çamdibi, M. (1994). *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*, MÜİF Yayınları: İstanbul.
- Çetin, K. ve Gülseren H. Ö. (2007). *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Stratejileri*, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/cetin-gulseren.htm>.
- Demirbaş, Atilla. (2005). *Ortaöğretimin Öğretim Süresi Bakımından Değerlendirilmesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Ankara.http://www.meb.gov.tr/earged/earged/Ortaog_ogrt_s%C3%BCresi_bak_deger.pdf Er (Erişim Tarihi 02.05.2020).
- Demirtaş, T. (2015). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları: Ankara.
- Doğru, O. (2004). *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları*, Cilt 1, Legal: Ankara.
- Ehvani, A. F. (1955). *Et-Terbiyetu fi'l-İslam ev et-Talim Inde'l-Kâbisî*, Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye: Kahire.
- Eren A. (2007). *Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme*, <http://www.sivas.gov.tr/insanhaklari/agustos07.doc>, 01.04.2019.
- Ergün, M. (2008). *Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değerişme*. <http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm>.
- Gallala, I. (2008). *The Islamic Headscarf: An Example of Surmountable Conflict between Shari'a and the Fundamental Principles of Europe*, <http://www.blackwell-synergy.com/doi/abs/10.1111/j.1468-0386.2006.00338.x>, 09.05.2020.
- Gökalp, Z. (1972). *Milli Terbiye ve Maarif Meselesi*, Diyarbakır'ı Tanıtma ve Turizm Derneği Yayınları: Ankara. s.77-113.
- Göksoy, S. (2015). "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları" Asya Öğretim Dergisi www.E-Aji.Com [Asian Journal Of Instruction] s. 31. (Çevirimiçi).<http://oaji.net/articles/2015/1428-1421750533.pdf> (Erişim Tarihi:11.06.2015).
- Gök, F. (2014). *Eğitim Hakkı: Türkiye Gerçeği*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. s. 4.

- Gölcüklü, A. F. (2005). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Turhan Kitapevi: Ankara.
- Gölcüklü A. Feyyaz, Gözübüyük, A. Ş. (2005). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İnceleme ve Yargılama Yöntemi*, Turhan Kitapevi: Ankara.
- Göze, A. (1976). *Sosyal Devlet Sistemi*, İÜHF Yayınları: İstanbul.
- Gümüş, T. (2010). *Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü*, XII Levha Yayınları: İstanbul.
- Gürsel, M. K. (2002). *Kamu Görevine Giriste Kadın Erkek Eşitliği İlkesi Konusunda Bir Değerlendirme*, DEU Hukuk Fakültesi Dergisi, 4:2, s.51.
- Hoşgörür, V. (2013). *Sınıf Yönetimi*. Pegem Akademi: Ankara.
- Kaboğlu İ. Ö. (2005). *Anayasa Hukuku Dersleri*. Legal: İstanbul.
- Karaman, İ. (2017). *Eğitim Hukuku*. Siyasal Kitapevi: Ankara.
- Karaman-Kepenççi, T. (2017). *Eğitim Hukuku*. Siyasal Kitapevi: Ankara.
- Kaya, Ö. (2016). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Türk İdari Yargı Kararları Üzerindeki Etkileri*. (Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Kılıç, D. (2011). *Eğitim Bilimine Giriş*, Nobel: Ankara.
- Koca, M. Üzülmöz, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi*, MEB Yayınları: İstanbul.
- Kuzu, B. (1995). *Türkiye’de Anayasal Planda ve Uygulamada İnsan Hak ve Hürriyetlerine Genel Bir Bakış*, İnsan Hakları Sempozyumu: İstanbul.
- Luveyhik, A. (1999). *Dinde Ölçülü Olmak* (Çev. Abdulhalık Duran), Kayıhan Yayınları: İstanbul.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2012). *Lise ve Dengi Okullar Teftiş Rehberi*, Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı Yayını: Ankara.
- Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt 7, M. G. Konseyi: 1/397, Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonun kabul ettiği metin, S. Sayısı: 450, s. 13.
- Mürsel, S. (2007). *Eğitim Hakkı*, <http://www.zaferdergisi.com/article/?makale=596>.

- Okcu, D. (2007). *Eğitim Hakkı Ve Tarihsel Gelişimi*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Haziran 2007. Cilt:4, Sayı:1, Van.
- Özbek, V. Ö., Kanbur, M. N., Doğan, K., Bacaksız, P., Tepe, İ., (2015). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Özbudun, E. (2005). *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları: Ankara.
- Özgenç, İ. (2020). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Öz, L. (2013). *Çocuk Hakları Bağlamında Çocuklarda Eğitim Hakkı*, Mersin: Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Parladır, S. (2001). *DİA (Diyanet İslam Ansiklopedisi)*, “Kâbisî” maddesi. XXIV.
- Sabuncu M. Y. (1986). *Temel Hakların Anayasal Konumu Üzerine*, İnsan Hakları Yıllığı.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*, (s.24-67), Gazi Kitabevi: Ankara.
- Smith Rhona, K. M. (2008). *Religion and Education: A Human Rights Dilemma Illustrated by the Recent Headscarf Cases*, <http://dx.doi.org/10.1080/14767720701661990>, 09.09.2020, s. 305.
- Şişman, Y. (2012). “Engelliler Açısından Eşitlik. Ayrımcılık ve Eğitim Hakkı”, (Çevirimiçi).<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/spcd/article/view/5000084630> (Erişim Tarihi 12.08.2015).
- Tanör, B. (1986). *İki Anayasa*, Beta Basım Yayım Dağıtım: İstanbul.
- Tan, Ş. (2011). *Öğretim Hedeflerinin Belirlenmesi. Ş. Tan içinde, Öğretim İlke ve Yöntemleri* (s. 40-76), Pegem Akademi: Ankara.
- Taşkın, P. (2017). *5580 Sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve Getirdiği Yenilikler*, Ankara Barosu Dergisi, Y. 68, S. 4, 2010. s. 159-179.
- Terzi, A. R., Gürsoy, A. (2002). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ümit Ofset Matbaacılık: Ankara.
- Terzioğlu, S. (2007). *Uluslararası Hukukta Azınlıklar ve Anadilde Eğitim Hakkı*, Alp Yayınevi: Ankara.
- Tezcan, D. Erdem, M. R. Önok, M. (2015). *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Tunç, B. (2012). *Eğitimin tarihsel gelişimi ve 21. yüzyılda eğitim biliminde yönelimler. Eğitim Bilimine Giriş*. (Ed. H. Basri Memduhoğlu ve Kürşad Yılmaz), Geliştirilmiş 4. Baskı, Pegem Akademi: Ankara.

- Türk Dil Kurumu. (2000). *Büyük Türkçe Sözlük*, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=251722> (E.T:06.06.2000).
- Türk, E. (1999). *Türk Eğitim Sistemi*, Nobel Yayınları: Ankara.
- Türkçe Sözlük. (1988). TDK Yayınları: Ankara.
- Uluğ, F. (2000). *Eğitim Hakkının Kullanım Sorunu, Türkiye’de İnsan Hakları*, Yayına Hazırlayan Oya Çiftçi, TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi Yayını: Ankara. s. 429-443.
- Unicef.org. (2003). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html web sitesinden 25.04.18 tarihinde edinilmiştir.
- Uyar, L. (2006). *Birleşmiş Milletlerde İnsan Hakları Yorumları İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Komitesi 1981- 2006*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Ünal, Ş. (1997). *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*, Yetkin Basım Yayım ve Dağıtım: Ankara.
- Üzülmez, İ. (2007). *Yeni Türk Ceza Kanunu’nun Hürriyete Karşı İşlenen Suçlar Sistemi Çerçevesinde Tehdit, Şantaj ve Cebir Kullanma Suçları*, Turhan Kitapevi: Ankara.
- Yaman, H. (2007). *Eğitim Hakkı*, http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_22.htm.
- Yaşar, N. (2000). *İnsan Hakları Avrupa Sisteminde ve Türk Hukukunda Eğitim Hakkı ve Özgürlüğü*, Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Yıldırım, C. (1982). *Bilim Tarihi*, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/976545/icerikler/sartli-egitim_yardimi_1388260.html, Erişim Tarihi: 15.09.2020.
- <http://rega.basbakanlik.gov.tr>, 85/972 nolu karar, 14.10.1985, sayı 18898, Erişim Tarihi: 15.09.2020.
- <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/uametin/eskhus.pdf>, Erişim Tarihi: 15.09.2020.
- <http://www.meb.gov.tr/Stats/ist2001/Bolum1s1.htm>, Erişim Tarihi: 05.09.2020.
- <http://yogm.meb.gov.tr/LimaBildirgesi.htm>, Erişim Tarihi: 19.09.2020.
- <https://www.sinerjimevzuat.com.tr/>, Erişim Tarihi: 11.01.2021.
- <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/203-208.pdf> 19.09.2020.

EKLER

EK 1. Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 07.02.2017 Tarihli ve 777/776 Sayılı Kararı

EK 2. Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 05.06.2017 Tarihli, Esas: 2014/34214, Karar: 2017/16704 Sayılı Kararı

EK 3. Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 22.05.2007 Tarihli ve 2414/3946 Sayılı Kararı

EK 4. Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 09.03.2017 tarihli ve Esas: 2016/1382 Karar:2017/1104 Sayılı Kararı

EK 1. Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 07.02.2017 Tarihli ve 777/776 Sayılı Kararı

Dosya incelenerek gereği düşünöldü:

I- Sanıklar hakkında silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme, 2911 sayılı Kanuna aykırılık, cebir, tehdit kullanarak eğitim öğretime engel olma suçlarından kurulan hükümlere yönelik temyiz taleplerinin incelenmesinde;

Sanık ...'nın polis memuru olan ...'in basit tıbbi müdahale ile yaralanmasına sebebiyet verdiğiinin anlaşılması karşısında, sanık hakkında görevi yaptırmamak için direnme suçundan zamanaşımı süresi içinde kamu davası açılması; Anayasa Mahkemesinin 24.11.2015 tarih ve 29542 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 08.10.2015 tarih ve 2014/140 esas - 2015/85 karar sayılı iptal kararının TCK'nın 53. maddesinin uygulanması yönünden infaz aşamasında gözetilmesi mümkün görölmekle; 13.03.2014 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 6529 sayılı Kanunla TCK'nın 112. maddesinde yapılan değişikliklerin sanıkların açıkça aleyhine olduğu saptanarak yapılan incelemede,

Yapılan yargılama sonunda toplanan deliller karar yerinde incelenip, sanıkların suçlarının sübutu kabul, olay niteliğine ve kovuşturma sonuçlarına uygun şekilde vasfi tayin edilmiş, cezayı azaltıcı sebebin niteliği takdir kılınmış, savunmaları inandırıcı gerekçelerle reddedilmiş, incelenen dosyaya göre verilen hükümlerde bir isabetsizlik görölmemiş olduğundan, sanıklar müdafilerinin yerinde görölmeyen temyiz itirazlarının reddiyle hükümlerin ONANMASINA,

II- Sanık ... hakkında kamu görevlisine karşı kasten yaralama suçundan kurulan hükme yönelik temyiz taleplerinin incelenmesinde;

Oluş ve kabule göre, sanık ...'nın diğeri sanık ... ile birlikte eğitim ve öğretim hakkını engellenmek amacıyla girdiği sınıfta, öğretim görevlisi olan mağdur ...'nin eline vurmak suretiyle yaralama eyleminde bulunduğu tüm dosya içeriğinden anlaşılma, mağdurun kasten yaralanması eyleminin, cebir, tehdit kullanarak eğitim öğretime engel olma suçunun kanuni unsuru içinde yer aldığı gözetilmeden, sanık hakkında atılı suçtan karar verilmesine yer olmadığına karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması,

Kanuna aykırı olup, sanık müdafinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmüş olduğundan, hükmün bu sebeplerden dolayı BOZULMASINA, 07.02.2017 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

EK 2. Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 05.06.2017 tarihli, Esas: 2014/34214, Karar: 2017/16704 Sayılı Kararı

Yerel Mahkemece verilen hüküm temyiz edilmekle, başvurunun süresi ve kararın niteliği ile suç tarihine göre dosya görüşüldü:

Temyiz isteğinin reddi nedenleri bulunmadığından işin esasına geçildi.

Vicdani kanının oluştuğu duruşma sürecini yansıtan tutanaklar, belgeler ve gerekçe içeriğine göre yapılan incelemede;

TCK'nın 112.maddesinde düzenlenen eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçu ancak özel kastla işlenebilir. Failin, mağdurun eğitim ve öğretim hakkını ihlali bilinç ve iradesinin olması gerekir. Failin böyle özel bir kastı yoksa, yorum yoluyla bu suçun manevi unsurunun varlığı kabul edilemeyecektir. Sanığın, sadece kızının evde unuttuğu beslenme çantasını vermek için ders saati içinde sınıfa girmesi nedeniyle, sınıf öğretmeni olan müşteki ile tartışmasından ibaret olan eylemde, sanığın eğitim ve öğretimin engellenmesi özel kastının ne şekilde gerçekleştiği açıklanıp tartışılmadan yerinde olmayan gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi,

Kanuna aykırı ve sanık ... müdafinin temyiz nedenleri ile tebliğnamedeki düşünce yerinde görüldüğünden HÜKMÜN BOZULMASINA, yargılamanın bozma öncesi aşamadan başlayarak sürdürülüp sonuçlandırılmak üzere dosyanın esas/hüküm mahkemesine gönderilmesine, 05/06/2017 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

EK 3. Yargıtay 8. Ceza Dairesi'nin 22.05.2007 Tarihli ve 2414/3946 Sayılı Kararı

Eğitim ve öğretim çalışmalarının kesilmesine haksız eylem ve davranışlarıyla sebebiyet verme suçundan sanıklar Yaşar, İsmail, Mustafa'nın yapılan yargılamaları sonunda; beraatlarına dair Bursa 1. Ağır Ceza Mahkemesinden verilen 17.5.2006 gün ve 488 esas, 211 karar sayılı hükmün süresi içinde Yargıtay'ca incelenmesi yerel C.Savcısı tarafından istenilmiş olduğundan dava evrakı C.Başsavcılığından tebliğname ile 9.3.2007 günü daireye gönderilmekle incelendi:

Gereği görüşülüp düşünüldü:

Karar: Olay günü B.A.. İ. H. Lisesinde başörtülü öğrencilerin okula alınmaması yönündeki Valilik emrini yerine getiren okul idaresi tarafından bahçe kapıları kapatılarak derse başlanıldığı sırada, bu okulda çocukları okuyan sanıkların fikir birliği ve organize içerisinde olmadan, okula girmeyen öğrencileri ve velileri yönlendirerek slogan attırdıkları ve bahçe duvarındaki tel örgüler de kesilerek grubun okul bahçesine girmelerinin sağlandığı ve bu şekilde gelişen olayların neticesinde okulda bir süre eğitime ara verildiğinin anlaşılması karşısında, sanıkların eylemlerinin 765 Sayılı TCK. nun 188/7. madde ve fıkrası delaletiyle 188/8. madde ve fıkrasında tanımlanan suçu oluşturduğu gözetilmeden, yazılı biçimde beraatlarına karar verilmesi,

Buna göre de; 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 7. maddesinde zaman bakımından uygulama, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun 9. maddesinde lehe olan hükümlerin uygulanmasında usul kurallarının düzenlenmesi, aynı Kanunun 12. maddesi ile 765 sayılı Türk Ceza Kanununun yürürlükten kaldırılması, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ve bu Kanunların hükümden sonra 1.6.2005 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunması karşısında;

5237 sayılı Kanunun 7. ve 5252 sayılı Kanunun 9. maddeleri uyarınca sanıkların hukuki durumunun 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanun hükümleri de nazara alınarak yeniden değerlendirilmesinde zorunluluk bulunması,

Sonuç: Bozmayı gerektirmiş yerel C. Savcısının temyiz itirazları bu nedenle yerinde görülüş olduğundan hükmün bu sebepten dolayı istem gibi BOZULMASINA, 22.05.2007 gününde oybirliği ile karar verildi.

EK 4. Yargıtay 16. Ceza Dairesi'nin 09.03.2017 tarihli ve Esas: 2016/1382 Karar:2017/1104 Sayılı Kararı

1-Sanık Sefika Yürümeyen hakkında:

a)Silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme suçundan; TCK'nın 220/6 ve 314/3. maddeleri delaletiyle TCK'nın 314/2, 220/6-2.cümlesi, 62, 53/1, 58/9, 63, 54. maddeleri ve 3713 sayılı Kanunun 5. maddesi uyarınca mahkumiyet

b)Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi suçundan; TCK'nın 112/1-a, 119/1-c-d, 62, 53/1, 58/9, 63. maddeleri ve 3713 sayılı Kanunun 5/1. maddesi uyarınca mahkumiyet

c)Terör örgütünün propagandasını yapma suçundan; Beraat

2-Sanık ... hakkında:

Silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme, Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi, 2911 sayılı Kanuna aykırılık, Terör örgütünün propagandasını yapma suçlarından; Ayrı ayrı Beraat

Dosya incelenerek gereği düşünüldü:

Gerekçeli karar başlığında suç tarihinin "15.10.2008 - 15.10.2009 - 06.12.2009 - 09.12.2009" yerine "13.12.2009" olarak yazılması mahallinde düzeltilebilir yazım hatası kabul edilmiştir.

I-Sanık ... hakkında kurulan hükümler yönünden,

Sanık müdafinin temyizinin kapsamına göre vekalet ücreti ile sınırlı olarak yapılan incelemede;

Avukatlık Asgari Ücret Tarifesinin 13/5. maddesinde yer alan "Beraat eden ve kendisini vekil ile temsil ettiren sanıklar yararına Hazine aleyhine maktu avukatlık ücretine hükmedilir" biçimindeki düzenleme dikkate alındığında kendisini vekil ile temsil ettiren sanık ... yararına vekalet ücretine hükmedilmesi gerektiğinin gözetilmemesi,

Bozmayı gerektirmiş, sanık müdafinin temyiz itirazı bu itibarla yerinde görülüş olduğundan hükmün BOZULMASINA, ancak yeniden yargılama yapılması gerektirmeyen bu hususun CMUK'nın 322. maddesi uyarınca düzeltilmesi mümkün bulunduğu sanık ... hakkında kurulan hükme "Karar tarihinde yürürlükte bulunan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre 2.400,00TL vekalet ücretinin Hazinesinden alınarak sanık ...'e verilmesine" ibaresinin eklenmesi suretiyle hükmün DÜZELTİLEREK ONANMASINA,

II-Sanık Sefika Yürümeyen hakkında eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi, silahlı terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleme suçlarından kurulan hükümlere yönelik yapılan incelemede;

1-Sanık savunması, bilirkişi raporu, görüntü kayıtları, gizli tanık beyanı ve tüm dosya kapsamından; sanığın olay tarihinde Üniversite kampüsünde slogan atmadan alkışlayarak yürürken görüntülerinin bulunduğu, bu görüntülerin terör örgütünün talimatı doğrultusunda cebir ve şiddet veya tehditle eğitim ve öğretim hürriyetinin engellendiğini kabule yeterli olmayacağı gibi, gizli tanık beyanının da tek başına mahkumiyet hükmüne esas alınamayacağı gözetilerek üzerine atılı suçları işlediğine dair mahkumiyetine yeterli kesin ve inandırıcı delil elde edilemediğinden beraati yerine mahkumiyet hükmü kurulması,

2-Uygulamaya göre de;

a)Sanık hakkında hüküm kurulurken öncelikle temel ceza tayin edilip sonrasında aynı Kanunun 220. maddesi 6. fıkrası 2. cümle ile indirim uygulandıktan sonra devamında 3713 sayılı Kanunun 5. maddesi gereğince artırımı yapılması gerektiğinin gözetilmemesi,

b)TCK'nın 53. maddesinde düzenlenen hak yoksunluklarının uygulanması bakımından, Anayasa Mahkemesinin 24.11.2015 tarih ve 29542 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 08.10.2015 tarih, 2014/140 E. 2015/85 K. sayılı iptal kararının gözetilmesi lüzumu,

Bozmayı gerektirmiş olup, Cumhuriyet savcısı ve sanık müdafinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görüldüğünden, hükümlerin bu sebeplerden dolayı BOZULMASINA, 09.03.2017 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Obaidullah AHMADI

Doğum Yeri ve Yılı :

Yabancı Dili : İngilizce & Türkçe

E-posta :

Eğitim Durumu:

Lisans: Balkh Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi, İngilizce Bölümü (2015)

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Bildiri: II. Uluslararası Kapadokya Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi (KAPSOSBİL2020) , Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2020.